

**LA LLENGUA CATALANA A MALLORCA.
SEGLE XVIII I PRIMER TERÇ DEL XIX.**

Memòria de doctorat presentada per Catalina Martínez i Taberner

Director Dr. Joan Mas i Vives

Tutor Dr. Joan Solà

**Departament de Filologia Catalana
Universitat de Barcelona**

Setembre 1998

TRANSCRIPCIÓ

1 En la ciutat de Palma, capital de la Provincia de las islas Ba-
lears, a los vint y quatre dias del mes de Mars de lo año mil vuit
cents corante nou¹¹. En nom de Deu y de la sua divina gracia,
5 de Guillem y de Barbara Sureda, conjuges difunts, natural
y vizi de la present ciutat de Palma estant detingut en
mon llit de malaltia corporal de la cual tem morir, estant, pero
en tot men [o meu] perfet enteniment, clara paraula, memoria
10 integra -de que yo el notari infrascrit don fe- y de son conaxament y, cre
yent firmament ab tot lo que creu y confesa nostra Santa
mare, la Iglecia Catolica Romane, baix de cuya fe y creencia
sempre he viscut y protest viurer y morir, otorgo, fas y orden
este mon ultim numcupatiu testament, en el cual nom-
15 bro en marmasors meus y de esta ultima voluntat mia ecse-
cutors a me citada muller, Isabel Maria Molondra, y a mon
fill, Guillem Mayol, a los quals suplich tant junts com a
cada un de ells a solas fasan adimplir lo per mi troberan orde-
nat. Primerament y antes de totas cosas encomenat la mia
20 anima en mans de Deu Nostro Señor fas y orden la meva obra pia
en el modo y forma siguent:
Vull y man que en sufragi de la mia anima y remicio de las mias
culpas y pecats hen sian ditas cincuant misas resadas de la ca-
ritat que aparexará a los antedits mos marmasors, y lo demes de
mon enterro, funeral, et alias se fará a voluntad y disposicio de los
25 matexos mos marmasors.
Leix al Señor Rector o Vicari de hont seré parroquia el dia de
mon obit cinch sous per son deret (o devet) parroquial, y altres
cinch sous a la terra Santa de Jerusalem, tot semel tantum.
Leix per deret (o devet) de institucio y per tota part de heretat y
30 llegitima a mos infants Joseph, Rafael, Juan, Miquel, Barbara y Ge-
ronima Mayol, mos fills, y a tots mos infants postumos y de vuy
en avant nexadors, cinch sous a cada un de ells, ab los quals he-
reus meus particulars los fas e instituesch y ells a mi premors
ab infants a sos infants y nets meus in stirpem et non in capita.
35 Leix per bon amor a Rafael y a Joseph Mayol, mos fills, a mes de
lo que los puga pertocar per llegitima en mos bins (sic), esto es, a
Joseph setanta cinch lliuras, y a Rafael cent vint y cinch lliuras mo-
neda de Mallorca, cobradoras despues de la mort de me citada
muller cuyo llegat los fas ab la condicio de que no podran dema-
40 nar la llegitima fins despues de la mort de me muller; y en cas
de fer lo contrari los revoch dit llegat.
Leix per deret de institucio y per tota part de heretat y lle-
gitima a Guillem Mayol, mon fill, cinch sous ab los quals
hereu meu particular lo fas y ell a mi premort ab infants
45 a sos infants y nets meus in stirpem et non in capita.
Pagadas cumplidas y satisfetas totas las demunt ditas cosas
y tot lo que costará estar yo devent y obligat el dia de mos obit que vull
quet plenament satisfet y pagat, ab tots los altres empero restants bens
meus, mobles e immobles presents y venidors, derets, veus credits y ac-
50 cions a mi are y en lo venidor pertañents y pertañer, devents per
cualsevol causa via o raho instituesch y hereus meus universals

¹¹A.R.M. Sig. F.1342/6001. Al marge diu: N° 63. Recibí mi derecho y doy fe

55 fas, esto es, usufructuaria a me citada esposa Isabel Maria Molonda
vivint viuda de mi casta y sens contreura altra matrimoni, jun
tament en mon citat fill, Guillem Mayol, propietari universal;
pero a dit Guillem Mayol, mon fill, y als seus a ses sevas liberas
voluntats. Y es la mia voluntat que en el cas de que dit mon he
60 reu propietari moris fadri y li sobrevisques me citada muller, pri-
vo a mon hereu propietari el poder dispondre de mos bens; y ve-
nint este cas, don facultat a me muller para que puga dispon-
drer de mos bens a favor de un o mes de mos infants axi com
li aparexará. Si però podrá dispondrer de mos bens mon hereu
propietari en el cas de morir fedri y sia difunta me muller, com
igualmente podra dispondrer de los matexos en el cas de murir des-
65 pues de haver contret matrimoni, encara que sia viva me muller.
Y tendran la obligacio dits mos hereus de haver de tenir ab la sua
compañia, mantenir, calsar y, vestir tant bons com malalts, a tots
mos fills y fillas, tot el temps serán fedrins, pero será de la obliga-
cio de estos el haver de treballar per conta de dits mos hereus; y en
70 dits temps no podrán damanar la llegalitima ni podrán persebrer
fruits de la matexa.
Aquesta es la mia ultima y derrera voluntat, la cual vull val-
ga per via y deret de testament y si no podrá valer per via de tal
vull valga per via de codicil o de donació per causa de mort o per
75 ahont podrá tenir millor efecta de ultima voluntat, revocant
y anulant a este fi todas las ultimas disposiciones que se troba-
sen per mi fetas y ordenadas anteriors a aquesta que es mon ul-
tim voler. Axi lo otorgá, firmá y subscrigüe dit testador los demunt cridats
dits dia mes y any a presencia de los testimonis que lo foren,
80 rogats y pregats per boca propia de dit testador, Rafel Pisa, arme-
ro, Sebastia Mirayes y Pau Mirallas de ofici ferre,
vizins de la present ciutat, y jo, el notari infras-
crit, qui pregat y requirit per dit testador he rebut
el present testament de que don fe y de havent fet
y llegit el mateix a presencia de los citats testimonis
85 los quals digueran quedar enterats del seu contingut.

Rafel Mayol

Devant de mi

Pere Juan Fiol, notari.

VOCALISME

vocalisme tònic

En posició tònica no hem trobat cap cas de confusió entre A i E.

vocalisme àton

La confusió en l'ús de la grafia A o E en situació àtona existeix, encara que no tant com hem vist en els altres testaments.

- A en lloc de E : *conaxament* (9), *marmasors* (14), *aparexará* (23), *contreura* (53), *damanar* (69).

- E en lloc de A : *demunt* (46), *corante* (3).

-El manteniment de la o àtona és prou sistemàtic. Hi ha un cas de pas de o>u a *murir* (63) per influència de la -i tònica, i un altre cas de monoftongació del grup -qua a *corante* (3). El cas de *cumplidas* (46) és diferent ja que, segons el DCVB, segueix la grafia antiga.

- La grafia -y- bàsicament s'utilitza per representar la conjunció copulativa -i-, però la consignem en altres casos, com en el cognom Miralles que es troba escrit de dues maneres diferents: *Sebastia Mirayes* (81) denota el ieisme i *Pau Mirallas* (81) manté la lateral palatal sonora, i el mot *creyent* (10) que utilitza la y per representar la semivocal.

CONSONANTISME

-La lateral palatal sonora [λ] es representa amb la grafia ll: fill (4), *Guillem* (5), *muller* (15), *vull* (21), etc.

-No hi ha cap cas de lodització.

-Per a la nasal palatal sonora [ɲ] utilitza les grafies Ñ - ÑY: *añy* (2), *señor* (25).

-El manteniment de la R final muda és gairebé sistemàtic, l'únic cas que hem trobat sense -r és *ferre* (81). Podem esmentar l'afegit de la -r als verbs de la segona conjugació acabats en -re: *viurer* (12), *dispondrer* (60) i *persebrer* (69).

-Sobre la grafia dels sons oclusius velars, sols cal remarcar la utilització de la grafia CH a final de mot: *suplich* (16), *instituesch* (33), *revoch* (41), *cinch* (27) i l'ús de la grafia -c en els mots *cuatre* (2), *coranta* (3), *cinquanta* (22), *la cual* (71).

-Les fricatives palatals sordes solen representar-se amb una X: *conaxament* (9), *aparexará* (23), *matexos* (25), *nexadors* (32), *matexa* (70), *axi* (77) ; però en síl.lba final tenim IX: *leix* (26), *baix* (11), *mateix* (85).

-Les fricatives palatals sonores mantenen la grafia G+ E/I i J+ O/U : *jo* (4)/ però, també *yo* (9), *conjuges* (5), *junts* (16), *sufragi* (21), *llegitima* (30), *llegit* (85), *Joseph* (30), *Juan* (30), *juntament* (54) i *Jerusalem* (28).

-Les fricatives alveolars sonores es representen amb S: *Isabel* (4), *cosas* (18), *resadas* (22), *disposicio* (24), *causa* (51), *presencia* (79) i en Z *vizi* (6)/*vizins* (82); un cas excepcional és *iglecia* (11).

-Les grafies utilitzades per representar el so de les fricatives alveolars sordes són:

C: *ciutat* (1), *citada*(15), *remicio* (21),*disposicions* (75),*presencia* (79).

S: *marmasors* (14), *misas* (22), *calsar* (66), *persebre* (69), *trobasen* (75).

MORFOSINTAXI

-La formació del plural

La formació del plural no difereix de les construccions adoptades per la normativa actual. En la formació del plural dels mots acabats amb vocal

neutra hi ha més mots que fan el plural amb -as, tant si són masculins com femenins, que amb -es.

-L'article

Les formes de l'article consignades són les següents:

Masculí singular LO/EL: *lo any* (2), *el notari*(9), *el dia de mon obit* (26), *el poder dispondre* (58), *en el cas* (63), *tot el temps serán*(67), *el present testament* (84).

Femení singular LA: *la sua divina gracia* (3), *la present ciutat* (6), *la iglecia* (11), *la mia anima* (21), *la mort* (38), *la obligació* (67), etc.

Masculí plural LOS: *a los vint y quatre dias* (2), *los antedits* (23), *los matexos* (24), *los altres* (48), *los citats testimonis* (85).

Femení plural LAS: *las mias culpas* (21), *totas las demunt ditas cosas* (46).

Article neutre LO: *lo per mi trobaran ordenat* (17), *lo demes de mon enterro* (23), *lo contrari*(41), *lo venidor*(50).

Per primer cop hem trobat una forma de l'article es/sa: *ses sevas liberas voluntats* (56).

-Els demostratius

Al present testament hi ha poques formes de demostratiu, sols tenim: *este mon* (13), *esta ultima* (14), *esto es* (36), *de estos* (68), *anteriors a aquesta* (76).

-Els possessius

Les formes reduïdes consignades del possessiu són les següents:

1ª persona masc. sing. mon: *mon llit* (7), *mon ultim* (13), *mon fill* (15), *mon enterro*(24), *mon obit* (27).

1ª persona masc. pl. mos: *mos marmasors* (23), *mos infants* (30), *mos fills* (31), *mos bins* (sic)(36).

1ª persona fem. sing me: *me muller*(40).

3ª persona masc. sing. son: *son conaxament* (9), *son deret* (sic) *parroquial* (27).

3ª persona masc. pl. sos: *sos infants* (34).

Les formes plenes que trobem són les següents:

1ª persona masc. sing. meu: *men* (sic) [o meu] *perfet enteniment* (7), *hereu meu particular* (44).

1ª persona masc. pl. meus: *hereus meus* (33), *nets meus* (34), *restants bens meus* (49).

1ª persona fem.sing.mia: *la mia anima* (18), *la mia ultima* (71).

1ª persona fem.pl. mias: *mias culpas* (21).

1ª persona fem.sing meva: *la meva obra pia* (18).

1ª persona fem.pl. meas: *ses sevas liberats voluntats* (55).

3ª persona fem sing sua: *sua divina* (3).

3ª persona masc. pl. seus: *y als seus* (55)

1ª persona fem. sing de diversos posseïdors nostra: *nostra Santa mare* (10).

-Les formes de relatiu

QUE

En funció de subjecte: *de la caritat que aparexará a los* (23).

En funció de complement directe: *que se trobasen* (75).

Preposició + QUE: *de que don fe* (83).

QUI

En funció de subjecte: *qui pregat y requerit* (82).

EL QUAL / LA QUAL: *los quals digueren* (85).

Preposició + EL QUAL / LA QUAL: *de la cual* (7), *en el cual nombro* (13), *a los quals suplic* (16), *ab los quals hereus (...) fas* (32).

Construccions de relatiu possessiu: *baix de cuya fe* (11), *cuyo llegat los fas* (39).

Neutre: *de que jo el notari* (9), *tot lo que creu* (11) *a mes de lo que los puga* (36), *tot lo que costará* (47).

QUE Conjunció: *vull i man que* (21), *es la mia voluntat que en el cas de que dit mon hereu* (56), altres casos de no abdicació de la preposició

davant de la partícula -que són *ab la condicio de que no podran* (39), *en el cas de que dit mon hereu* (56). Trobem un cas en què la conjunció se siuta davant del verb: *que vull quet* (47), i un altre cas que no presenta la conjunció: *tot el temps seran fedrins* (67).

De finalitat: *para que* (60).

-Les formes verbals

Sivintegen els parells o més formes verbals que ratifiquen una acció o una ordre:

otorgo, fas y orden (12)

fas y orden(19)

vull y man(21)

fas e instituesch(33)

pagadas, cumplidas y satisfetas(46)

quet (...) *satisfet y pagat* (48)

revocant y anulant (75)

otorgá, firmá y subscrigue(77)

rogats y pregats (79)

pregat y requirit (82)

Les desinències de la 1ª persona del present d'indicatiu són les següents:

-o: *otorgo* (12), *nombro* (14), *privo* (58).

-ø: *don fe* (9) *fas y orden* (12), *suplich* (16), *vull y man* (21), *leix* (26), *revoch* (41), *instituesch* (51).

Les formes del present de subjuntiu adopten les terminacions antigues: *fasan* (17), *sian* (22), *puga* (36), *quet* (48), *valga* (72).

-Les formes febles del pronom sempre es presenten en les formes plenes: *hen* (sic)[per em]*sian ditas* (22), *los fas* (33), *los puga pertocar* (36), *los revoch* (41), *lo fas* (44), *li sobrevisques* (57), *li aparexara* (61), *lo otorgá* (77), *lo foren* [per ho foren] (78).

- Les Preposicions

EN

-Amb valor locatiu: *en la ciutat de Palma* (1), *detingut en mon llit* (7).

- Amb valor temporal: *en dits temps* (68).
- Complement de règim: *nombro en marmasors* (14).
- Locució: *en nom de Deu* (3), *en mans de* (19), *en sufragi* (21), *de vuy en avant* (32), *en el cas* (56).
- Amb valor partitiu: *per legitima en mos bins* (36).
- Confusió “en” per “amb”: *juntament en mon citat fill* (54).

A

- El CI sistemàticament porta la preposició A: *nombro (...) ecsecutors (...) a ma citada muller (...)* (15), *aparexará a los antedis* (23), *leix al Señor Rector (...)* (26), *leix (...) a mos infants (...)* (30), *lo fas y ell a mi premort* (44), etc.
- Troblem l'expressió del temps introduïda mitjançant -a: *a los vint y quatre dias* (2).
- Locució: *a cada un de ells a solas* (17), *a presencia* (84).

PER

- Pot expressar causa, motiu, mitjà, instrument o manera: *per son deret parroquial* (27), *leix per dret de institucio* (29), *per llegitima* (36), *per tota part de heretat* (42), *per cualsevol causa* (50), *per conta de dits* (68), *per via y deret de testament* (72).
- Introdueix el complement agent: *lo per mi troberan ordenat* (17), *per mi fetas* (76), *pregat (...) per dit testador* (82).

LÈXIC

Castellanismes: *islas* (1), *firmament* (10), *antes* (18), *a solas* (17), *postumos* (31), *lo demes* [indefinit](23), *enterro* (24), *cuyo* (39), *despues* (40), *esto es* (52), *armero* (80), *enterats* (85).

Formes preses directament del llatí: *numcupatiu*(13), *et alias*(24), *tot semel tantum*(28), *in stirpem et non in capita*(45).

Formes estranyes provocades per grafies irregulars: *hen sian ditas* (22), aquest cas l'únic que té és l'hac al pronom, cosa que no havíem trobat fons ara; *deret* (27) [per dret] *bins* (36) [per bens].

5.2.2.- Recapitulació

Ja hem vist que un dels trets definidors del llenguatge testamentari és la fidelitat d'estructura que al llarg dels temps es manté respecte als models a seguir. Però el que nosaltres intentarem analitzar ara és si aquesta fidelitat també és palesa respecte al tipus de llengua utilitzada. Malgrat que hi ha trossos que es repeteixen i mots claus que assenyalen les parts del testament, també hi ha una part personalitzada, única, que canvia; per tant hi ha una escriptura lliure i creativa que segueix unes pautes. El nostre objectiu és analitzar fins a quin punt podem trobar unes constants que ens assenyalin o que ens permetin intuir l'existència d'un codi escrit.

Per arribar a una sèrie de conclusions d'ordre general quant a la llengua utilitzada en les mostres de testaments, que abasten de 1709 a 1849, analitzarem els trets ortogràfics i morfosintàctics que es repeteixen, els quals possiblement ens podran informar o donar indicis de quines eren les pautes gramaticals que formaven part de l'aprenentatge de la llengua escrita i que van anar transmetent-se de manera tradicional a partir de la llengua cancelleresca.

Cal fer una sèrie de consideracions sobre el que entenem sobre trets ortogràfics, morfològics i sintàctics. El diccionari ens defineix l'ortografia com la branca de la gramàtica normativa que estableix l'escriptura correcta dels mots i d'altres signes gràfics d'una llengua. Aquesta definició peca de rígida per poder ser adequada a l'anàlisi dels escrits objecte d'estudi, sobretot si considerem que no tenim cap norma gramatical que ens pugui servir de referent¹²; per tant, el que realment

---

¹²El que realment no sabem és fins a quin punt les propostes gramaticals que apareixeren a finals del XVIII o principis del XIX influïren en els escrits de l'època.

podem analitzar és la relació que s'estableix entre els sons de la llengua i llur representació gràfica. Els trets morfològics i sintàctics crec que, en part, ens poden informar del codi normatiu establert; però del que ens informen bàsicament és de l'estat evolutiu de la llengua en el moment de l'escriptura.

Vocalisme i consonantisme

Podem establir unes constants en els següents trets:

En posició tònica no hem trobat cap cas de confusió entre la A i E, malgrat que en la parla de Mallorca existeix el so ò en posició tònica. Quant al vocalisme àton, la confusió és generalitzada, fins i tot un mateix mot pot ser escrit de diferents maneres al llarg del mateix escrit. El manteniment de la -o àtona és prou sistemàtic. La grafia -y representa la cojunció copulativa i, forma part del conjunt ly per representar el pronom li i del conjunt -ñy per representar el so de la nasal palatal sonora; també trobem -y formant part d'alguns mots que mantenen la seva forma antiga com *muyre*. La nasal palatal sonora és representada majoritàriament pel dígraf -ñy, però també trobem -ñ. Al llarg de tots els manuscrits no hem consignat cap cas de iodització, sols podem esmentar l'ús de la y en l'escriptura d'algun cognom, com *Morey*. En la grafia dels sons oclusius velars, cal remarcar l'ús sistemàtic de la grafia -ch a final de mot, en situació medial també trobem la grafia -ch en mots que conserven la grafia medieval més acostada a la llatina. El diftong -qua es manté al llarg de tots els testaments fins arribar al de 1849 que trenca la grafia tradicional i escriu -cua, *cuatre*, *cual* etc. El manteniment de la -r final muda és prou sistemàtic; en els infinitius de la segona conjugació solem trobar una duplicació de la -r, com *viurer*,

escriurer etc. Les fricatives palatals sonores solen mantenir la relació gràfica g+e, i / j+o,u, tret dels mots que mantenen la grafia etimològica, com Jesucrist, etc. Les fricatives palatals sordes es representen mitjançant una -x en situació medial, i en situació final de mot -ix. L'escriptura de les fricatives alveolars sordes i sonores no respon a cap criteri mínimament unificat, en el millor dels casos trobem les grafies -s, -ss, -ç, -c per representar les alveolars sordes, i -s i -z per representar les alveolars sonores. El verb haver pot representar-se amb h i sense. Els finals consonàntics solen mantenir-se en l'escriptura. Hi ha manca absoluta d'apostrofació entre l'article i el nom, i en la relació verb/pronom trobem molts casos de reducció. En el manuscrit de 1709 sovintegen la duplicació de consonants i l'ús abusiu de la -h, cosa que no es dona a la resta de manuscrits. No podem parlar de la grafia dels sons africats per la manca d'exemples. L'accentuació és gairebé inexistent i no respon a cap criteri mínimament unificat. De la mateixa manera, la puntuació no es troba en absolut lligada a la sintaxi de la frase.

Morfosintaxi

Si la confusió en la grafia de la -a i de la -e en posició àtona és generalitzada, la grafia dels plurals en els mots que acaben en vocal neutra tampoc segueix un criteri unificat, encara que predominen més els plurals acabats en -as que en -es.

La flexió de l'article és la següent:

	Masculí	Femení
Singular	lo/el	la
Plural	los	las
Neutre: lo		

Contraccions: de+el=del

a+ el= al

L'article masculí singular "lo" sofreix una evolució al llarg de la sèrie de testaments. En els tres primers manuscrits "lo" és força més utilitzat que la forma "el", però a partir del testament de 1798 veiem com la forma "el" va ocupant el lloc de "lo"¹³. La freqüència d'ús que s'estableix entre un i altre article no coincideix amb els resultats que ens dona Joan Antoni Mesquida¹⁴ en el seu estudi del *Tractat del salitre* de 1640, que constata un ús majoritari de l'article "el" enfront de l'article "lo". Si l'any 1640 ja tenim un ús majoritari de l'article "el", cosa que no passa en els redactats testamentaris, l'única explicació factible és que ens trobem davant d'uns redactats de caire molt conservador on els canvis en els usos de la llengua escrita s'hi veuran reflectits molt lentament.

Les formes de demostratiu no són gaire abundants, així i tot podem consignar una lleugera majoria de formes no reforçades "est/esta" enfront de les reforçades "aquest/aquesta".

Les formes reduïdes de possessiu són força utilitzades i no determinen exclusivament noms de parentiu, sinó que el seu camp és prou més ampli. També trobem les formes plenes "mia/ tua /sua".

Sobre els usos del relatiu - a banda dels usos coincidents amb la llengua normativa actual- podem fer ressortir l'abundància del relatiu qui i del relatiu compost, usat a vegades de manera pleonàstica. En el testament de 1731 consignem la manca de pronom relatiu a la frase següent: *los*

---

¹³En el testament de 1709, hi ha 15 formes de "lo" enfront de 7 de "el"; en el de 1722, tenim 13 de "lo" i 1 de "el"; en el del 1731, hi ha "14 formes de "lo" i cap article "el"; en el de 1798, tenim 4 formes de "lo" i 20 de "el"; en el del 1819, hi ha 10 formes de cada un dels articles i en el de l'any 1849 hi ha 8 formes de "lo" i 13 de "el". Hem fet el recompte de l'article sense fer cap mena de distinció entre la forma masculina i la neutra.

¹⁴MESQUIDA CANTALLOPS, Joan Antoni(1996): *El Tractat del salitre (Palma, 1640). Estudi històric i lingüístic d'un text químic del segle XVII*, Institut d'Estudis Balearics. Conselleria d'Educació, Cultura i Esports. Govern Balear, Palma de Mallorca.

atribuesch poder de porer firmar tots los actes [que] seran necessaris. En les construccions de relatiu possessiu trobem un sol cop la forma castellana “cuyo/cuya”, però ja al testament de 1849.

La manca de la partícula “que” en algunes oracions es dóna en tots els testaments. També hi ha alguns casos de no abdicació de la preposició àtona davant la conjunció “que” (testament de 1722 i de 1849). En el testament de 1709 trobem oracions en infinitiu que equivaldrien a oracions substantives introduïdes per la partícula “que” amb un verb en forma personal, tret d’influència de la sintaxi llatina.

Els redactats testamentaris són una gran font per poder analitzar l’evolució de la desinència de la primera persona del present d’indicatiu, tal com va fer A.I. Alomar¹⁵. En aquest estudi, que es basa en el buidatge de testaments per consignar els verbs que apareixen en primera persona del Present d’Indicatiu amb una mostra que cobreix des del segle XVI fins a mitjans XIX, arriba a les conclusions següents:

“La desinència -o a la 1ª ps. de l’IP es troba molt documentada als arxius de Mallorca i el fet que el seu ús a l’illa no s’hagi documentat fins ara és una prova més de la necessitat d’estudiar la llengua postmedieval.

L’ús de la desinència -o a la llengua col·loquial a Mallorca, si més no des del primer quart del segle XVII, sembla que es pot deduir sobretot de la seva presència en transcripcions d’enquestes judicials on es reproduïxen les paraules de persones analfabetes (...)

L’ús de la terminació -o és indubtable en els registres formals de tota mena també des del segle XVII fins que deixa d’usar-s’hi el català al segle XIX.

Al segle XIX la terminació -o s’escampa per gairebé tots els verbs substituint la -o i la -e, de manera que tornam a l’estadi inicial de l’idioma; aquesta restauració de la -o es demostra per l’aparició d’unes ultracorreccions consistents en l’aparició de glevs consonàntiques violentes a fi de paraula per mor de la desinència-o, per la desaparició a

---

¹⁵op.cit (1994)

gran part de Mallorca de la desinència clàssica -u i per l'esmentada manca d'emudiment de la r davant la desinència-0. Es tracta, doncs, d'una regla d'anada i tornada".

*Distribució cronològica de la desinència de la 1^a ps, de l'IP
(1ª conj.) a Mallorca (registres formals)*

	s.XIII-XVI	s.XVI	s.XVII-XIX ¹⁶	s.XIX ¹⁷ -XX
Desinència	∅/ e	-e/∅	-e/-o/∅	-∅

En el joc de desinències que s'estableix en els testaments analitzats trobem el següent:

Any	Desinències
1709	-a/-e/-o/-∅
1722	-a/-e/-∅
1731	-a/-e/-o/-∅
1798	-e/-o/-∅
1819	-o/-∅
1849	-o/-∅

Més o menys coincideixen amb la gradació temporal que ens dona A.I. Alomar, però crec que el problema no estriba en la constatació estricta de quina mena de desinència apareix, sinó que caldria mirar en quins verbs apareixen les respectives desinències. En els sis testaments analitzats, els verbs que surten en 1^ap. del PI són els següents :

¹⁶Es refereix a la primera meitat del XIX

¹⁷Es refereix a la segona meitat del XIX

1709	lloha	aprova	ratifica	confirma	firma	prega
	llega	pose	firma			
1722	ordena	lexe				pregue
1731	ordena	lexe	lexa			pregue
1798	otorgue					
.....						
1709	confio					
1731	espero					
1798	obligo	lloo	aprovo	confirmo		
1819	ordeno	prego	lloho	aprovo	retifico	
1849	otorgo	nombro	privo			
.....						
1709		orden			man	
1722	don				man revoch	
1731			man			
1798	retifich	encoman	don	pos	man	prech
		firm	leix			
1819		pos	anomen		man	
		don				
1849		don	orden	suplich	man	leix
		revoch				

D'aquest quadre podem deduir una sèrie de punts: en primer lloc, trobem una major quantitat de verbs amb desinència -Ø que -a/e, -o. En segon lloc, podem veure com un mateix verb al llarg del temps va adoptant diverses terminacions: lloa(1709)/lloo(1798, 1819); lexe, lexa (1722, 1731)/leix (1798, 1849); aprova (1709)/aprovo (1798,1819); confirma (1709)/ confirmo (1798); prega (1709) /pregue (1722,1731) /prech (1798)/ prego(1819). Si es fixem amb el verb "ordenar" trobem aquest camí d'anada i tornada que ens assenyalava A.I.Alomar, orden(1709)/ordena(1722,1731)/ordeno(1819)/orden(1849). En tercer lloc, el mateixos verbs es van repetint, la qual cosa significa que el llenguatge testamentari té un model molt definit i que alguns d'aquest verbs en 1ª persona són mots clau, és a dir, mots que pertanyen al model de testament que es feia servir. En quart lloc, la majoria de verbs amb desinència -e o -o pertanyen a frases codificades, com hem vist quan analitzàvem cada un dels testaments, per ex: *lloa, aprova, ratifica y confirma* (1709), *lloo, aprovo, retifich y confirmo* (1798), etc. Totes aquestes consideracions em porten a concloure que aquestes desinències podrien ser considerades pròpies d'un llenguatge més formal, que ha seguit l'evolució assenyalada en el canvi de desinència de la primera persona del PI i que arribats a la segona meitat del segle XIX s'hauria perdut en els testaments; per aquest motiu, els verbs tornarien a presentar-se sense desinència en la primera persona del present d'indicatiu. Sóc plenament conscient que el que acabo de dir, ara per ara, és més una hipotesi que una conclusió, però malgrat tot, crec que hem de tenir molt present que el llenguatge testamentari no es pot prendre com un model que reflecteix l'estat de la llengua, el que realment ens dóna és la pervivència d'un model formal de llengua que no sabem fins a quin punt es trobava prop o lluny de la parla.

Les formes de subjuntiu adopten les terminacions antigues al llarg dels sis testaments que hem analitzat. Pensem que fins fa ben pocs anys aquestes terminacions eren ben vives a la parla de Mallorca.

El verb *ser* conserva les formes etimològiques sense l'infix *velar* i sovintaja el seu ús com a verb auxiliar.

La concordança del participi amb el seu antecedent és constant.

Sobre els pronoms personals, cal dir que les formes febles sempre presenten les formes plenes.

Les preposicions àtones "en", "a" i "per" no presenten usos gaire allunyats de la norma actual, cal remarcar el major ús de la preposició "en" enfront de la preposició "a" amb valor locatiu i temporal. El CI sistemàticament porta la preposició "a", cosa que no passa al CD. No hem trobat cap cas de la preposició "per a", la qual cosa significa que la finalitat també ve expressada per la preposició "per".

Lèxic

És prou sabut que el llenguatge jurícoadministratiu és deutor de la terminologia llatina¹⁸; és normal, doncs, que en el redactat testamentari trobem expressions preses directament del llatí que són com fórmules de caràcter jurídic o cultismes.

En els sis testaments estudiats hem trobat les següents expressions:

liberas voluntats, *ad invicem*, *curatio*, *et alias*, *etiam*,

ferma loquela= loqüela: exercici de la facultat de parlar; *Hierusalem*, *in stirpem et non in capita*, *item*,

nuncupatiu = fet per nuncupació, és a dir, instituir hereu per declaració de viva veu davant testimonis.

---

¹⁸Vegeu SASTRE TORRENS, M.R.(1989):"Llatí i català: dues llengües en contacte en l'àmbit administratiu". *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana. VIII. Àrea 7. Història de la Llengua*. Institut de Filologia Valenciana. València.

Primo ,quondam, semel tantum, tam conjuntim quan divisim, una volta tantum ,verbo.

Els castellanismes que hem trobat al llarg dels sis testaments són els següents: *a solas , alajas, antes, armero , asi, contento , cordoncillo, cuyo, de ello, despues, enterats, enterro, entregat, esto, firmament, gastos, islas, lo demes/dames [indefinit], luego, mediant, per esto, postumos, sombrero*. Cal dir, però, que la introducció d'aquests castellanismes segueix una evolució: en el testament de 1709 no n'hem trobat cap, en el de 1722 hi ha *antes*, en el de 1731 en tenim tres, en el de 1798, vuit; en el de 1819, cinc; i en el de 1849, dotze. Malgrat tot, l'estat de correcció lingüística que presenten aquests manuscrits no es pot comparar a la majoria de documents de la mateixa època, que presenten una llengua plena d'interferències lingüístiques amb el castellà.

5.3.- Sèrie de contractes d'arrendament agrari.

Com ja hem vist, els cóntractes d'arrendament agrari són un dels tipus de documents que mantenen per més temps l'ús de la llengua catalana escrita. Si en els testaments trobàvem unes característiques que definien els manuscrits com a textos molt codificats i amb uns components lingüístics força tradicionals, els contractes d'arrendament, en part, també participen d'aquests trets, però mai en els nivells de formalitat dels documents testamentaris. Aquestes característiques vénen donades perquè són documents escrits per notaris o davant notari, i malgrat que molts d'ells no són més que documents de caràcter privat, assenyalen la importància de l'acta d'arrendament com si es tractés de document públic. L'anàlisi lingüística d'aquesta sèrie ens permetrà conèixer l'evolució de la llengua catalana -des de 1678 a 1833- escrita per una mateixa tipologia d'autors com són els escrivents, secretaris, notaris, etc. És a dir, gent d'ofici; en certa manera ens trobem amb un grup social -cosa que també passa en els testaments- que té l'ús de la llengua escrita com a estri imprescindible per a la seva feina i que no té res a veure amb l'ús literari de la mateixa.

Els contractes d'arrendament agrari objecte del nostre estudi són els següents: arrendament de son Ribot de 1678, arrendament de son Ribot de 1716, arrendament de son Ametler de 1736, arrendament de son Ribot de 1782, arrendament de la Baronia i lo Forcay de 1806 i arrendament de Son Ribot de 1833.

5.3.1. Transcripció i anàlisi lingüística

TRANSCRIPCIÓ¹⁹

Arrendament de Son Ribot (Petra)

- 1 Die XII Mensis Octobris Anno
a *Nativitate Domini* MDCLXXVIII
- 5 In Dei nomine etc. Ego domina Eleonor Guerau et Morell *Vidua* Nob.D. Antonii Garau ac curatrix ac tutrix persone, et bonorum D.Hieronimi Guerau et de Axertell filii mihi et dictoque viro meo communium, prout de meo posse constat mediante presidali decreto facto sub die 15, Octobris 1661. Gratis etc. Presentique publico *instrumento* etc. Ad bene videlicet meliorandum etc. ad tempus quatuor annorum et quatuor expletorum iam a die 29 mensis septembris proxime preteriti in antea computandorum dicto nomine, loco sive arrendo vobis Honorabile Bartholomeo Masquida cultori villa de Petre presenti ect. et vestris durante dicto tempore possessionem hereditatis dicti filii mei nominatam Son Ribot scitam in termino villae predictae quae affrontatur prout in actis continetur quod siquidem arrendamentum vobis dicto Masquida facio et facere intendo intendo ut superius dictum est cum pactis tamen conditionibus et annua mercede *infrascriptis* pro faciliiori intelligentia lingua nostra vulgari descriptis in hunch qui sequitur modum
- 10
- 15
- 20
- 25

---

¹⁹A.R.M. a. 12 f.2

- Primerament es pacte *que* vos dit Conductor
me hajeu de donar y pagar cade any durant
30 dit arrendament per annua merçe de di-
ta *possessio*, ço es ,de una part sexanta lliures monede
de Mallorca ab dos iguals pagues, la prime-
ra el die y festa de Pasqua de Resurectio
y la segona el die y feste de St. Miquel del
35 mes de setembre tot primer vinent, y de altre
part sinquanta quarteras blat y set quarteras
de civada, tot bo, net, y rebedor, pagado-
res el die y festa de St. Pere y St. Pheliu
del mes de Agost tot primer vinent, y axi quiscun
40 any, de la mateixa manera portadas
las ditas 60 # dins la *present* Ciutat a la mia
propia habitatio a peatge de 5 ll etc., y lo for-
ment, y sivada devall lo arer ab peatge axi be
[l'última línea no es pot llegir]
- 45 Item dona a vos dit Conductor per stims de
dita *Possessio* los bestiar sigüents, estimats ab los
preus de baix scrits, los quals bestiar tindreu
vos dit conductor a mitjes ab pacte que ha-
jem de partir los augments faran tret pri-
50 mer lo estim dells y si acas se disminuira
ho pagarem axi be per a mitjes.
Item quatre vaques, dues bravas, y una vadella
y un vadell estimat tot quaranta sinch #
dich ____ 45 #
- 55 Item vos dona un cavall ay y vinagre de
edat de 10 anys, estimat sinquanta lliuras
deu sous _____ 50 # 10 &
Mes un parell de bous lo un de deu añys y lo
altre de vuit, estimat 38 # _____ 38 ll
- 60 Mes un bou de 15 anys, estimat deu lliuras
deu sous _____ 10 # 10 &
Mes dotze *quarteres* de blat _____ 12 q^{res} blat
Mes dotze *quarteres* ordi _____ 12 q^{res} ordi
Mes dotze *quarteres* vena (sic) ____ 12 q^{res} viña

65 Mes vos dona los goretz continguts en lo arrendament,
arrendament de dita *Possessio* que finireu el die
y festa de St. Miquel de setembre proppassat ,
los quals junctament ab lo demunt dit stim
axi de bestiar, com llevos que ja teniu en
70 vostron poder per asser vos el qui lo haviau
de tomar en lo arrendament, que finireu
dit die de St. Miquel proppassat, me restitu-
ireu ab la dita forme y modo que de sobre
lo haveu rebut ab lo matex estim a la fi de
75 dit arrendament.

Item es pacte *que* ultra la annua Merçe me
hajeu de donar, y pagar cade any durant
dit arrendament un quintar formatje
fet en lo mes de mars, dos anells o 2 ll lo que
80 jo volre el die de Pasqua, dos parells de ca-
pons, el die de Nadal y dos parells de pollas-
tres, el die de St. Juan tot portat a la mia
propia habitatio dins la *present* Ciutat o aqui
ahont jo voldre a costes vostres propries ab pe-
85 atje de 5 ll .

Item es pacte *que* vos dit Conductor, hajeu de
pagar el salari del *present* acte per una y al-
tre part de nosaltres al *Notari* Infrascrit.

90 *Predictum itaque arrendamentum dictae pos-*
sessionis vobis dicto Masquida, et vestris ad
dictum tempus facio ut superius dictum
est prout melius ect. Promi dicto tempore
durante a dicta conductione non expelle-
re, majori annua mercede, nec alia quali-
95 *bet de causa seu ratione ullo modo impro-*
eodem tempore facere habere etc. Et eodem
modo tenere de evictione etc. Proquibus etc.
Obli bona dictae hereditatis mobilia etc.
Renuns libelli oblationi etc. Foro feriis etc.

100 *Et his presentibus ego Bartholomeus Masquida con-*
ductor predictus gratis etc. Accepto arren-

damentum de dicta possessione per vos
dictam Nob. D. Eleonorem mihi modo quo
supra factum et promitto dictam possessio-
105 nem durante dicto tempore bene meliora-
re etc. Annuam mercedem predictam an-
nuatim exolvere estima predicta in fine
Fine dicti arrendamenti restituere ac tornare
una cum *Notario* infrascripto pro utraque
110 parte solvere, ceteraque etc. Pro quibus
etc. Obli bona etc. Renuns libello foro feriis pro
uti per vos dictam Nob. curatricem de su-
per renunciatum fuit et large fiat etc.
Actum in presenti Majoricarum Civitate etc.
115 Testes etc. in quorum presentia dicta nob.
D^a Eleonor dicto *nomine* firmavit sunt
Reverendus Joannes Baptista Llobera *presbiter* et Se-
bastianus Barcelo donatus conventus
monilium *Sancti* Bartholomei. Testes vero
120 in quorum presentia dictus Mesquida con-
ductor pre dictus acceptavit die 22
Mensis Maii 1680 Sunt Reverendus Gui-
llermus Carbonell *presbiter* et Joannes
Catala studens famulus dictae
125 Nob. D. Eleonoris Guerau et Morell V^{da}.

*Die XII Mensis Octobris Anno
a Nativitate Domini MDCLXXVIII*

In Dei nomine etc. Ego domina Eleonor Gue-

...

Dia XII del mes d'octubre de l'any de la Nativitat del Senyor 1678.

En nom de Déu etc. Jo Dona Eleonor Garau i Morell, vídua del noble Don Antoni Garau, curadora i tutora de la persona i dels bens de Don Geroni Garau i d'Axertell, fill comú meu i del dit marit meu, tal com consta per mitjà d'un decret presidencial realitzat el dia 15 d'octubre de 1661. Gratuïtament etc. Pel present document públic etc. Per tal de millorar aquests etc. per un temps de 4 anys i quatre esplets comptadors a partir de dia 29 de setembre propassat, en dit nom llogu o arrendo a vos honorable Bartomeu Mesquida, conrador de la present vila de Petra etc. i als vostres, durant aquest temps la possessió de l'heretat del dit fill meu, nomenada Son Ribot, situada en el terme de la dita Vila, els límits de la qual consten en els documents. Per la qual cosa faig aquest arrendament a vos, dit Mesquida, i faig comptes mantenir-lo de la manera que abans ha estat descrita amb les condicions pactades i l'annua mercè que a continuació se descriuran per major intel·ligència en la llengua nostra vulgar de la manera que segueix.

Predictum itaque arrendamentum dictae pos-
90 *sessionis vobis dicto Masquida, et vestris ad*

...

Així doncs, faig arrendament de dita possessió a vos dit Mesquida i als vostres pel temps assenyalat de la manera més amunt descrita, amb la finalitat de millorar etc.

Em compromet durant el dit temps de no treure-vos de la conducció, ni per cap causa ni raó de cap mena durant aquest temps augmentar l'annua mercè i procedir de la mateixa manera a l'hora de rescindir el contracte. Per les quals coses etc. obligo els bens mobles d'aquesta heretat etc. renunciant a accions judicials etc. o a obrar contra el convingut etc. I per aquest present arrendament, jo Bartomeu Mesquida, conductor ja esmentat, gratuïtament accepto l'arrendament de la dita possessió feta a vos dita noble Dona Eleonor de la manera més amunt ja esmentada, i prometo durant aquest temps millorar la dita possessió etc. Pagar l'annua mercè ja dita i restituir i tornar els estíms ja esmentats a l'acabament del dit arrendament. Pagar el notari infraescrit conjuntament. Per les quals coses etc. obligo els bens etc. renunciant a accions judicials o a obrar contra el convingut tal com vos, dita noble curadora heu renunciat més amunt i ampliament etc.

Fet en la present Ciutat de Mallorca etc. Testimonis etc. en presència dels quals l'esmentada noble Eleonor va firmar en dit nom són: reverend Joan Baptista LLobera, prevere, i Sebastià Barceló, donat del convent dels monjos de Sant Bernat. Els testimonis en presència dels quals el dit Mesquida, conductor esmentat, va acceptar el dia 22 del mes de maig són: reverend Guillem Carbonell, prevere, i Joan Català, estudiant, criat de la dita noble dona Eleonor Grau i Morell, vídua.

I. Arrendament de Son Ribot (1678)

VOCALISME

vocalisme tònic: No hem trobat cap cas de confusió entre A i E.

vocalisme àton: En situació àtona sovintaja més l'ús de la -e en lloc de -a que a l'inrevés: *monede* (31), *el die y feste* (34), *demunt* (68), *llevos* (69), *forme* (73), *cade* (77). Però, així i tot, constatem: *asser* (70) i *haviau* (70).

-El manteniment de la O àtona és sistemàtic. El diftong -ua dels grups consonàntics GUA, QUA es manté, per ex: *Pasqua*(33), *sinquanta* (36), *quarteras* (36), *quaranta*(53), l'únic cas de monoftongació és *gorets* (65).

- La grafia -y- s' utilitza per representar la conjunció copulativa i. En la resta de casos la vocal -i- no presenta cap tret especial.

CONSONANTISME

-La lateral palatal sonora [ɲ] es representa amb la grafia ll: *vadella* (52), *lliuras* (56), *llevos* (69) etc.

-Hi ha un sol cas de iodització *cavall ay y vinagre*(55)

-Per a la nasal palatal sonora [ɲ] trobem les grafies ñy i n, aquesta darrera possiblement no és més que un problema de grafisme: *añy*(29) i *anells* [per anyells] (79) o *vina* [per vinya] (64).

-El manteniment de la R final muda és gairebé sistemàtic, només hi ha un cas d'elisió a *llevos* (69) = llavors

-L'africada palatal sonora es representa per TJ: *peatje* (43), *a mitjes* (51), *formatje* (78).

-Les fricatives palatals sordes es representen mitjançant la X : *sexanta* (31), *matexa* (40), *axi* (43), *matex* (74). Trobem un sol cas de IX *baix* (47)

-Tenim poques mostres de fricatives palatals sonores, totes elles representades per J: *hajeu* (29), *hajem* (49), *jo* (80), *Juan*(82),

-Les fricatives alveolars sordes es representen per

S: *possessio*(31), *proppassat* (67), *asser* (70)

Ç: *ço* (31), *merçe* (76).

S: *sinquanta* (36), *sivada* (43), *mars* (79).

-La utilització de la CH a final de mot en els sons oclusius velars és sistemàtica: *sinch* (53), *dich* (54).

- Els finals consonàntics es mantenen.

- Hi ha afèresi a: *stims*(45), però també *estim* (74) i a *scrits* (47)

-No hi ha cap cas d'apostrofació, però sí que constatem un cas de reducció *dells* (50).

MORFOSINTAXI

-La formació del plural

La formació del plural no difereix de les construccions adoptades per la normativa actual i en la formació del plural dels mots acabats amb vocal neutra hi ha un nombre molt semblant de mots que fan el plural amb -as i -es.

-L'article

Les formes de l'article consignades són les següents:

Masculí singular LO/EL : *el die* (34), *lo forment* (42), *lo un de deu anys* (58), *lo altre de vuit* (58), *lo arrendament* (71).

Femení singular LA: *la segona*(34), *la dita forme* (73).

Masculí plural LOS: *los bestlars*(46), *los augments* (49).

Femení plural LAS: *las ditas 60ll.* (41)

Contraccions: DE+ EL: *del mes de agost* (39).

Neutre LO:*lo demunt dit* (68)

Cal precisar que l'article masculí singular "el" sols es dóna si acompanya el substantiu dia, per als altres casos sempre trobem "lo".

- En el present manuscrit no hi trobem cap forma de demostratiu, i dels possessius cal remarcar la forma antiga *vostron* (70) i *mia* (82).

-Les formes de relatiu

QUE

En funció de complement directe: *que finireu*(66), *que ja teniu* (69), *que de sobre lo haveu rebut* (73).

QUI

En funció de subjecte: *el qui lo haviau de tomar* (70).

LO/LA/LOS/LES QUAL:

Funció de complement directe: *los quals (...) me restituireu* (68-72)

L'antecedent es troba posposat al relatiu: *los quals bestiaris tindreu vos* (47)

-Les formes verbals

El verb haver és el més usat, i gairebé sempre en perífrasi d'obligació "haver + de": *hajeu de donar y pagar* (29), *hajem de partir* (49), *haviau de tomar* (71), *hajeu de donar* (77).

El tractament utilitzat en el manuscrit és el de vós, per la qual cosa la majoria de verbs es troben en segona persona del plural: *dona a vos* (45), *tindreu vos dit conductor* (47), *finireu* (66), etc.

-Els pronoms

Les formes febles del pronom personal que surten al text sempre són les plenes: *me hajeu de donar* (29), *ho pagarem* (51), *per asser vos qui lo haviau de tomar* (70) i *lo haveu rebut* (74) [en els dos casos tenim un CD "el"]

- Les preposicions

No hi ha cap ús de les preposicions que no s'adeqüi a la normativa actual, per exemple: EN amb valor locatiu: *continguts en lo arrendament* (65) i amb valor temporal: *en lo mes de mars* (79). Quant a la preposició A podem esmentar algunes locucions *a mitjes*(48), *a costes vostres* (84);

un CI introduït per dita preposició *al notari*(88), però cap CD. La preposició AMB sempre adopta la forma AB i no hi ha ni un sol cas de cofusió entre la preposició AMB i EN.

Adverbi : *ahont* (84).

LÈXIC

No hi ha cap barbarisme, només podem remarcar algunes formes preses directament del llatí com *Resurrectio* (33), *habitatio* (42) i *annua merçe* (30); El verb “volar” es presenta sense el reforç epentètic a *volre* (80), però també *tenimvoldre* (84). Manteniment de la grafia llatinitzant -ph per la -f, *Pheliu* (38). Hi ha un mot que presenta una grafia difícil *propries* (84) [per pròpies].

Glossari

arer (43)= erer: garbell gros, de quatre a cinc palms de diàmetre que col.locat horitzontalment o un poc inclinat damunt unes forques o eradores, seveix per a porgar els cereals damunt l'era després de la batuda.

baix scrits (47)= després, posteriorment.

cavall ay y vinagre(55)= cavall all i vinagre. El DCVB diu que “cavall sal-i-vinagre”és el cavall de color gris, però no esmenta la variant “cavall all-i-vinagre”.

quiscun (39)=cascú/cascuna, cada persona o cosa;

Arrendament de Son Ribot (1716)

- 1 Nosaltres debaix firmats Dn. Antoni Garau y de Axertell y
Jaume Riutort, fill de Jaume, *Notari* de la Vila de Petra, dihem que
pasa en veritat que lo die *present* havem acordat y resolt
que jo dit Dn. Garau vos arrende la *possessio* dita Son Ribot
5 tinch en lo terme de la *present* Vila de Petra, per temps de
quatre any y quatre esplets contadors del die *present* en havan,
a vos honor Jaume Riutort ab los pactes, condicions y anuas
merçes sigüents, que atsepte jo dit Riutort lo dit arrendament
per dits temps ab dits pactes sigüents.
- 10 Primerement es pacte que vos dit Conductor me hajeu de donar
y pagar cada un any durant dit arrendament per anua
merçe de dita *possessio*, ço es de una part setante lliures monede
de Mallorca ab dos iguals pagues, la primera al die y festa
de Pasqua de Resurectio, y la segona al die y festa de St. Miquel
15 del mes de Setembre, tot primer contedor del primer Uctubre
primer vinent y de altre part setante quarteras de blat, y vin(t)
quarteras civada, tot bo net, y rebedor, pagadores al die y festa
de St. Jaume del mes de Juliol, cada un any, y *primer* vinent, y
axi quiscun any de la mateixa manera, portades las dites 70 #
20 en la *present* ciutat a la propia habitecio de mi dit Garau y lo for-
ent, y civada devall lo arer.
- Item es pacte que vos dit Riutort conductor vos ajeu de conten-
de los estims que lo die *present* vos tinch entregats estimats per terce-
res percones que son, ço es de una part una mula aguine de
25 adat de 18 any bone y sensere, estimade tretze lliures, dich 13 #
dos bous vermells estimats vint y tres lliures deu sous, dich 23 # (10 &)
un bou vermell en la cola blanca estimat quinze lliures
deu sous, dich 15 # 10s y sinch vaques, y tres vadellas mamans
ço es una rosse, una negre y tres vermellas, estimades totes qua-
30 rante set lliures dich 47 # las quals vaques y vadellas vos don
á vos dit conductor per temps de quatre any, a mitjes ab pa-

---

²⁰A.R.M Sig. A.G.T a.12 f.2

cte que ajem de partir los aumentos de dites vaques y
vadellas que faran, tret primer lo estim de ellas y si acas
Disminuy( )

35 Disminuiria ho pagarem axi be per a mitjes, ab expres pacte que vos dit
conductor tingeu obligacio de conservar en los fruits de dites ami-
tjes lo señal de dites vaques y vadellas que es

Item vos done per llavors de dite *possessio* dotze quarteras Blat, dotze
quarteres ordi, y dotze quarteres sivada bo, net y rebador que
40 en especia tindreu obligacio de tornarme al fi de dite conductio
Item vos done a vos dit conductor sent vint y sinch carretades de
fems, que tindreu obligacio de tornarme en dite *possessio* al fi de dit
arrendament ~~estimats a reo de dos sous la carretada~~

Item vos done a vos dit conductor cent y dos quarterades de
45 goretz en dite *possessio*, ço es 29 quarterades de dos reyes en lo berranch
sis quarterades en dit berranch de una reya, set quarterades de dos reyas
en las clozes de dit lloch y vuit quarterades de tres reyas junt son
Rullan; los quals Goretz son estats estimats a reo de una lliure dos
sous y vuit cada una quarterada, que tindreu obligacio de dexar-
50 me vos dit conductor al fi de dit arrendament

Item es pacte que ultre la sobre dite anua merçe me ajeu
de donar y pagar cada any durant dit arrendament un quintar
de formatje de alveya fet en lo mes de Maig, dos añells o dos
lliures lo que jo voldre el die de Pasqua, dos parells de capons
55 el die de Nadal, y dos parells pollastres lo die de St. Juan de
Juny tot portat a la mia propia abituacio de la ciutat o aqui
hahont jo voldre a costes vostres propias.

Item es pacte que vos dit conductor ajeu de conrar dit
lloch y aportarlo en hus de bon conredor a quatre seme-
60 nters, y que no pugeu treure rotes de dit lloch sens expres
consentiment de mi dit Dn. Garau ni menos tellar lleynes de
dit lloch sinos las nessesarias per dit lloch; y que vos dit con-
ductor no en pugeu inpedir a mi dit Dn. Garau de treure
rotes en dit lloch y husar de ellas per no conprenir se en dit arrendament
65 y finalment no podreu vos dit conductor

tellar ullastres de dit lloch; tot lo qual es lo acordat entre de
nosaltres, que llova y aprova yo dit Dn. Garau y yo dit Riutort
atsepte lo dit arrendament, y a mitjes, en las anuas merces,
estims, y demes pactes, y me obliga a tot lo sobre dit; y per ser axi

70 la veritat ho firmám de nostres mans fentne dos copias de
un tenor encara que scrites de ma ajena, y en la present Vila de Petra

Petra vuy als vuit de setembre de mil set cens, y setse dich
als 8 de 7bre 1716. D. Antoni Garau y de Axertell

Jaume Riutort.

II. Arrendament de Son Ribot (1716)

VOCALISME

vocalisme tònic: No hem trobat cap cas de confusió entre A i E.

vocalisme àton: En situació àtona sovinteja més l'ús de la -e en lloc de -a : *die* (3), *setante lliures monede* (13), *habitecio* (20), *mula eguine* (24), *une rosse* (29), *en dite possessio* (42), *berranch* (45), *a reo* (42). Un sol cop hem trobat variació en el mateix mot *contadors* (6)/*contedor*(15).

-El manteniment de la O àtona és sistemàtic. El diftong -ua dels grups consonàntics GUA, QUA es mantén, per ex. a *quatre* (6), *Pasqua* (14), *quarteras*(16), etc., però al mot *gorets*(48) monoftonga.

- La grafia -y- s' utilitza per representar la conjunció copulativa i. En la resta de casos la vocal -i- no presenta cap tret especial, tret del seu ús per a representar la iodització.

CONSONANTISME

-La lateral palatal sonora [ɲ] es representa amb la grafia ll: *fill*(2), *lliures*(27), *vadellas* (37), *añells* (53), *ullastres* (66), etc.; però també hi ha dos casos de iodització, en els mots *reyes* (47) i *alveya* (53).

-Per a la nasal palatal sonora [ɲ] trobem les grafies ñ i ñy: *añells* (53), *añy* (11). En el mot *lleynes* (61) cal creure que hi ha un petit problema de grafia.

-El manteniment de la R final muda és sistemàtic: *contadors* (6), *honor* (7), *conductor*(10), *donar*(10), *rebedor*(17), *llavors* (38), etc.

-L'Africada palatal sonora es representa per TJ: *mitjes* (36), *formatje* (53).

- Trobem *maig* (53) com a únic cas d'africada palatal sorda.

-Les fricatives palatals sordes es representen mitjançant la X: *Axertell* (1), *axi* (19), *matexa*(19), *dexarme* (50).

- Les fricatives palatals sonores es representen mitjançant la J: *jo* (4), *Jaume* (2), *hajeu* (10), *Juliol* (18), *ajem* (32), *Juan* (55), *juñy* (56).
- Les fricatives alveolars sonores es representen mitjançant una Z: *tretze* (25), *quinze* (27), *dotze* (38), *clozes* (47) i S: *nosaltres* (1), *resolt* (3), *setse* (72).
- Les fricatives alveolars sordes es representen per S: *pasa* (3), *sensere* (25), *sinch* (28).
Ç: *merçes* (8), *çò* (12).
SS: *possessio* (12), *nessesarias* (62).
C: *habitacio* (20), *civada* (21), *percones* (24), *cent* (44).
- La utilització de la CH a final de mot en els sons oclusius velars és sistemàtic: *tinch* (5), *dich* (28), *sinch* (28), *berranch* (45), *lloch* (47).
- Els finals consonàntics es mantenen, tret de dos casos finals de línia que no podem precisar si el text ha quedat tallat o si ha perdut la consonant; és el cas de *havan* (6) i *vin* (16), però no de *mamans* (28) que ha perdut la -t.
- Hi ha afèresi a *scrites* (71) i *vuy* (72)
- No hi ha cap cas d'apostrofació ni de reducció; l'únic que podem esmentar és la unió de verb i pronom, però sense cap pèrdua de grafia i so.

MORFOSINTAXI

-La formació del plural

La formació del plural no difereix de les construccions adoptades per la normativa actual i en la formació del plural dels mots acabats amb vocal neutra hi ha més mots que fan el plural amb -es que amb -as.

-L'article

Les formes de l'article consignades són les següents:

Masculí singular LO/EL : *lo die* (3), *lo terme* (5), *lo dit arrendament* (8), *lo arer* (21), *lo estim* (33) , *el die de Pasqua* (54), *el dia de Nadal* (55), *lo die de S. Juan* (55), etc.

Femení singular LA: *la vila*(2), *la possessio*(4), *la primera* (13), *la segona* (14), etc.

Masculí plural LOS: *los pactes* (7), *los estims* (23), *los auments* (32).

Femení plural LAS: *las clozes* (47).

Contraccions: DE+ EL: *del dia* (6), *del mes* (18).

Contraccions: A+ EL: *al fi* (40), *al die y festa de Pasqua* (13, 14, 17). En aquest últim cas és difícil de saber si ens trobem davant de la preposició a+ article= al o senzillament davant de l'article "el" grafiat "al" ja que no hi ha cap norma en la grafia del so de la vocal neutra.

Neutre LO: *lo acordat* (56), *lo sobre dit* (69).

-Demostratiu: *ço es*(12)

-Les formes de relatiu

QUE

En funció de subjecte: *que son* (24), *lo señal de dites vaques y vadellas que es* (37).

En funció de complement directe: *que lo die present vos tinch entregats* (23), *que faran* (33), *que en especia tindreu obligacio* (40), *que tindreu obligacio de tornarme* (42), *que tindreu obligacio de dexarme* (49).

Manca de relatiu *vos arrende la possessio dita Son Ribot tinch en lo terme de la present vila de Petra* (5)

Neutre: *lo que jo voldre* (54),

LO/LA/LOS/LES QUAL:

Usat pleonàsticament seguit del nom que és repetició de l'antecedent: *las quals vaques y vadellas vos don* (30), *los qual gorets son estats estimats* (48).

Neutre: *tot lo qual es lo acordat* (66), *que llova y aprova yo dit D. Garau y yo dit Riutort* (67).

QUE Conjunció: *dihem que* (2) *havem acordat i resolt que jo* (4) / *que atsepte jo* (8), *es pacta que vos* (10), *ab pacte que ajem de partir*(31), *ab expres pacte que vos dit conductor tingueu obligacio*(35), *es pacte que* (51, 58) / *y que no pugueu* (60).

-Les formes verbals

En el present contracte d'arrendament ens trobem amb tres tipus de desinències de la 1^a persona del present d'indicatiu :

- a: *llova y aprova* (67).

- e: *vos arrende* (4), *atsepte* (8), *vos done* (41).

- Ø: *vos don* (30).

El verb tenir manté en totes les formes utilitzades el timbre en -i de la vocal del radical: *tinch* (5, 23), *tingeu* (36), *tindreu* (40, 42, 54). La forma *firmam* (70) presenta la terminació -am de la 1ª persona plural del present d'indicatiu. El verb haver no sempre manté la -h: *havem*(3), *hajeu* (10), *ajeu*(22, 51, 58), *ajem*(32),

-Els pronoms

Els pronoms personal tònic són *nosaltres* (1), *jo* (4) i *vos* (7). Les formes àtones que s'utilitzen són les formes plenes *tornarme* (40), *me ajeu* (51), *aportar lo* (64), *me obliga* (69), *fentne* (70). Hi ha alguns casos d'ús pleonàstic dels pronom *vos don á vos dit conductor* (30, 41) i *en (sic) pugeu impedir a mi* (63). Hem d'entendre que la forma *en* delata un problema de grafia, però és prou curiós que aquest problema es doni quan es tracta de l'únic pronom que hi ha al text en forma reforçada. Hi ha un cas d'ús del pronom tònic *husar de ellas* (64) en lloc del corresponent feble "usar-ne".

- Les preposicions

EN

-Amb valor locatiu: *en lo terme* (5), *en dite possessio* (42), *en dit lloch* (64).

-Amb valor temporal: *contadors del die present en havan* (6), *en lo mes de maig* (53).

-Locució: *en veritat* (3), *en especia* (40), *en hus de bon conredor* (59).

A

-Amb valor temporal: *al fi de dite conductio* (40), *als vuit de setembre* (72).

-Locució: *a mitjes* (31), *a costes vostres propies* (57), *aportarlo (...) a quatre sementers* (59).

Introdueix el CI : *vos arrende (...) a vos honor Jaume Riutort* (7). No hi ha ni un sol CD introduït per dita preposició.

PER

-Pot expressar causa, motiu, mitjà, instrument o manera: *per temps de quatre anys* (5), *per dit temps* (9), *per no comprendre se en dit arrendament* (64), *per ser axi* (69).

-Introdueix el complement agent: *estimats per terceres persones* (23).

-No hem trobat cap cas de la preposició “per a”, perquè la finalitat també ve extressada per la preposició “per”: *per llavors* (38).

La preposició AMB, escrita AB, i DE no presenten cap tret remarcable ja que s'adiuen als usos actuals, només caldria remarcar la manca de la preposició “de” a *dotze quarteras blat, dotze quarteras ordi, y dotze quarteras sivada* (38-39). Hi ha un cas de cofusió entre la preposició AMB i EN, *en la cola blanca* (27)= amb la cua blanca.

LÈXIC

Barbarisme: *cola* (27) per “cua”, *al fi de* (40) per “ a la fi de “ *menos* (61), *sinos* (62) i *ajena*(71).

Formes preses directament del llatí: *conductio* (40).

Formes de grafia difícil: *abituacio* (50) per “habitació”, *lleynes* (61) per “lleynes” i *alveya* (53) per “ovella”. En aquest últim cas sembla com si es barrejessin una sèrie de trets fonètics propis de la parla de Mallorca, per una part tenim la iodització de l'última sil.laba lla>la i, per l'altra, la possible pronúncia dialectal amb la diftongació de la vocal o > eu “euveia”, tal com consta al DCVB. Aquest fet hauria produït una

similitud amb alguns mots que presenten el prefix -al, com alzina, albercoc, alfàbia que es pronuncien amb un diftong decreixent amb la semivocal -u: “auzina”, “aubercoc”, “aufàbia” etc. Això em permet deduir que l'escrient d'aquest text sap que la pronúncia “auzina” no forma part del codi escrit, si no que és alzina, i per causa d'aquest coneixement escriu “alveya”.

Glossari

clozes (47)= “closa” tros de terra tancat de paret

TRANSCRIPCIÓ²¹

Arrendament de Son Ametler (1736)

- 1   Nosaltres á baix firmats, Dn Franch. Gual y Despuig
y Raphel Jaume als. Farriol, dihem y declaram que
vuy que comptam als 26 Agost 1736 havem acordat
y resolt lo arrendement de la mia pos. dita So
- 5   Ametler, scituade en lo terma de Marratxi, per
temps de 4 añys contadors del dia de Na. Sra. de 7tembre
del prnt añy 1736 y finiran dit dia de lo añy 1740 per
preu y annua merce cade añy de 185 ll., pagadoras
las 180 ll. ab dos iguals pagues, ço es la pra. de 90ll.
- 10   el dia y festa de lo apostol St. Thomas del mes de xbre
del prnt. añy 1736 y la altre de consemblants 90 ll. al
pr. de 7bre y axi tots los añys en ditas diades, y las res-
tants 5 ll. las haveu de aplicar y pagar vos dit conductor
com a baix se expresserá en los pactes sigüents.
- 15   Pmo. es pacte que vos dit conductor hajeu de aportar dit lloch
a us y costum de bon conredor, alts. paguereu los perjuys.
Item es pacte que las 5ll. que sobren cade añy de la annua
merce, que son 20 ll. per los 4 añys del present arrende-
ment, se hajan de aplicar y servir per fer lo aljub de
- 20   dit lloch, y en cas de faltar alguna cosa per el gasto y va-
lor de dit aljub, lo haureu de bestreurer, y adelentar
vos dit conductor y al present añy que las rotas de dit Predio
seran sembrades, vos retindreu el blat que ey cabrá al de 2ll.
per qra. a lo que excedirá forzán el gasto de dit aljub
- 25   a las ditas 20 ll.
Item es pacte que lo ultim añy hajeu de dexar en dit
lloch 10 quarteradas de goret de una reya, estimat
a 1ll. per qda, y de estas 10 qdas las 5qdas han de ser axer-
mades y lo restant del sementer lo haveu de en-
- 30   tregar goretat ô llogat al preu de 3 (?) de blat per

---

²¹ARM Sig. a3 f 37

- cade qda. axi com lo teniu rebut.
- Item es pacte que hajeu de dexar axi mateix lo ultim any 6qdas axermades en el sementer del restoble.
- Item es pacte que vos dit conductor tindreu obligacio de aportar
35 tarme cade any durant lo present arrendament en me case
ô alli ahont jo destinaré una mesura de dit oli bo y rebador.
Item es pacte que vos dit conductor hajeu de cavar totas las
soques de las oliveras
qui entrera dins el sementer, alts. paguereu los perjuys.
- 40 Item es pacte que hajeu de exequeyar tots los abres que seran
necessari, alt.paguereu los perjuys.
Item es pacte que vos dit conductor me hajeu de aportar cade any una gra. de
olivas verdes en me case ô alli ahont destineré.
- 45 Item es pacte que me hajeu de aportar cade any un parell de
capons el dia de St.Thomas de Xbre, un parell de gallinas el
divendres St. y un parell de pollastres el dia de St.Juan de juñy
Item es pacte que vos dit Conductor lo ultim any hajeu de de-
xar en dit lloch tota la palle, que ja teniu per rebuda
en lo introit del dit prnt. arrendament, ço es la paissa ple-
50 na y un poch dins de la estable.
Item es pacte que en cas en dit lloch lo ultim any ay hagues
palle bestant, que me hajeu de dexar duas carretades mes
de palle en el mateix ultra de la referida.
- 55 Item es pacte que en cas Deu No.Sr. fos servit donarvos al-
gun any de esterilidad ô algun contratemps ab son fam,
pesta, et alts. (lo que no vulla) no pugueu demenar perjuys
alguns per dit contratemps, ni dexar de pagar la annua
merçe.
- 60 Item que totas las estiudades de dit lloch lo ultim any han de
ser de mi dit Dn. Franch.
Item es pacte que vos dit conductor no pugueu vendre las
pasturas de dit lloch del olivar per cabres, bous, ni so-
meras, alts. paguereu la pena.
- 65 Item es pacte que no pugueu donar licencia â persona
alguna de tallar, ni treurer lleña de la garriga de dit lloch,
y que vos dit conductor â solas pugueu treurer y tellar la
que sera necessari per lo us, y abasto de vostra case.

Item es pacte que havem concordat, que vos dit Raphel Jaume conductor de las 20 qdas de pleta, que se troben en dit

70 predio, tingau obligacio de tancar dotse quarterades de paret, dich 12 qdas, la qual paret dega haver de ser de set palms de altaria y sis palms de seguda ab lo portell mirant â las cases, que se ha de tancar ab una barrera ab pañy y clau tot a las costas de vos

75 dit conductor y las 8 qdas remenents las treureu vos dit conductor y las sembrereu los sis añys que los tocará, axi ab las altres rotas, y seran per vos francas de censal ab obligacio de dexar en ditas 8qdas los ullatres com se acostuma.

80 Item es pacte que los 4 tornays tenu obligacio de fer vos dit conductor per raho de las rotas que ja tenu, y axi mateix los 2 tronays de Miquel Frau vezi vench â be jo, dit Dn.Fran-sesch, que las apliqueu â la paret de dita pleta, donantlos vos per ajuda de costa; cuya paret tindreu obligacio vos

85 dit conductor de fer en lo present any 1736.

Finalment es pacte, que lo ultim any hajeu de dexar en dit lloch los matexos estims, que se vos entregaran al entrar.

Y el present arrendament haver acordat del modo y forma de sobre expressat, y prometem observar tots los pactes respecti-

90 ve en ells continguts, volent tenga tante forze la present escriptura, com si fos acte de notari y axi lo firma dit dia y any, fent dos copias una per cada part.

Jo Sebastia Compañy Pre.

firm de orde y per el dit

95 Raphel Jaume als. Farri-ol per ell no saber escriurer.

III. Arrendament de Son Ametller (1736)

VOCALISME

vocalisme tònic: No hem trobat cap cas de confusió entre A i E.

vocalisme àton: En situació àtona sovintaja més l'ús de la -e en lloc de -a : *cade ainy*(8), *la altre* (11), *expresserá* (14), *es pacte* (17), *adelentar* (21), *me case* (35), *palle* (48), *tencar* (70) *sebrereu* (76) *tante forze* (90); però no passa així a *lo terma* (5) i *rebador* (36). Alguns cops trobem variació en el mateix mot o derivats, *arrendement* (18)/*arrendament* (35), *pagadores*(8)/ *paguereu* (16).

-El manteniment de la O àtona és sistemàtic. El diftong -ua dels grups consonàntics GUA, QUA es mantén, per ex. *quarterades* (27), però no passa el mateix als mots *goret*(27) i *goretat* (30) que monoftonguen.

- La grafia -y- s' utilitza per representar la conjunció copulativa i, la -i semivocal com *vuy* (3), *perjuys* (16), el pronom hi *ay hagues* (51), i la iodització *reya* (27), *exequeyar* (40) i *tornays* (80).

CONSONANTISME

-La lateral palatal sonora [ɲ] es representa amb la grafia ll: *lloch* (15), *llogat* (30), *alli* (36), *parell* (44), *gallinas* (45), *palle* (48), *vulla* (56), *tallar* (65), *lleña* (65), *portell* (73), *ullastres* (78). Hi ha dos casos de iodització *reya* (27), *exequeyar* (40) i *paissa* (49).

-Per a la nasal palatal sonora [ɲ] trobem la grafia ñy: *añys* (6), *juñy* (46), *Compañy* (93).

-El manteniment de la R final muda és sistemàtic tant si es tracta de substantius com de verbs *contadors* (6), *aplicar* (13), *conredor* (16) etc. Constatem que tots els infinitius dels verbs de la segona conjugació acabats en -re afegeixen una -r a la terminació: *bestreurer* (21), *vendrer* (61), *treurer* (65) , *escriurer* (96).

-Les fricatives palatals sordes es representen mitjançant la X: *axi* (12), *dexar* (26), *axermades* (28), *matexos* (87) i una IX si el so es troba en posició final de mot: *baix* (1) *mateix* (32).

-Les fricatives palatals sonores es representen mitjançant la J: *Jaume* (2), *hajeu* (15), *perjuys* (16), *hajen* (19), *aljup* (19), *jo* (36), *juñy* (46), *ja* (48), *ajuda* (84).

-Les dues africades palatals sordes que surten al text són *Despuig* (1) i *Marratxí* (5).

-Les fricatives alveolars sonores es representen mitjançant una S: *mesura* (36), *case* (35).

-Les fricatives alveolars sordes es representen per S: *sebrades* (23) etc.

Ç: *ço es* (9), *annua merçe* (58).

SS: *expresserá* (14), *necessari* (41), *paissa* (49), *expressat* (88).

-La utilització de la CH a final de mot en els sons oclusius velars és sistemàtic: *lloch* (27), *poch* (50), *Fransech* (82).

- Els finals consonàntics es mantenen; trobem un cas de difícil lectura *forzán* (24) que podria representar el gerundi del verb forçar sense la -t final.

- Hi ha afèresi a *vuy* (3) i pròtesi a *scituada* (5).

-No hi ha cap cas d'apostrofació ni de reducció; l'únic que podem esmentar és la unió de verb i pronom, però sense cap pèrdua de grafia ni so.

MORFOSINTAXI

-La formació del plural

La formació del plural no difereix de les construccions adoptades per la normativa actual i en la formació del plural dels mots acabats amb vocal neutra hi ha més mots que fan el plural en -as que en -es, cosa que difereix del que hem vist als anteriors manuscrits.

-L'article

Les formes de l'article consignades són les següents:

Masculí singular LO/EL : *lo arrendament* (4), *lo terma* (5), *lo any* (7), *el dia* (10), *lo apostol* (10), *lo aljup* (19), *el gasto* (20), *lo ultin any* (26), *el sementer* (38), *el divendres St.* (45), etc.

Femení singular LA: *la mia possessio*(4), *la primera* (9), etc.

Masculí plural LOS: *los anys*(12), *los pactes* (14), *los perjuys*(39), etc.

Femení plural LAS: *las restants*(12), *las rotas*(22), *las oliveras*(38), etc.

Contraccions: DE+ EL: *del olivar*(62).

Contraccions: A+ EL: *al present any*(22).

A+ ELS: *als 26 agost* (3).

Neutre LO: *lo restant* (29).

-A banda de la forma neutre ço es (9), no hem trobat cap forma de demostratiu i quant als possessius només hi ha la forma reduïda de la 1ª persona fem.sing *me case* (35) i la forma plena de la 1ª persona fem.sing. *mia* (4).

-Les formes de relatiu

QUE

En funció de subjecte: *las 5 ll. que sobren cada any* (17), *que son 20ll.* (18), *vos retindreu el blat que ey cabrá* (23),

En funció de complement directe: *tota la palla que ja teniu per rebuda* (48), *que se ha de tancar ab una barrera* (73), *per raho de las rotas que ja teniu* (81).

Amb valor de C.C. de temps: *al present any que las rotas de dit predio seran sembrades* (22).

Oracions de relatiu que presenten algun tret especial: *hajeu de cavar totas las soques de las oliveras qui entrará dins el senenter, alts. pagareu los perjuys* (37). Remarquem l'ús del relatiu -qui amb antecedent de cosa, i amb el verb en singular quan hauria de concordar amb l'antecedent del relatiu que es troba en plural.

pugueu treure y tellar la [es refereix a llenya] que sera necessari (67).

L'aparent manca de concordança que s'estableix entre "necessari" i l'antecedent del relatiu és un tret que cal contemplar tenint en compte la pèrdua de la -a final dels mots proparoxítons com *família*>*famili*, *gàbia*>*gabi*, etc. La -a final desapareix assimilada i absorbida per la -i.

Manca de relatiu: *Item es pacte que los 4 tornays [que] teniu obligacio de fer* (80).

LO/LA/LOS/LES QUAL:

Usat pleonàsticament seguit del nom que és repetició de l'antecedent: *la qual paret dega haver de ser*(71)

Construcció castellana del relatiu possessiu: *cuya paret tindreu obligacio vos dit conductor de fer* (84)

Neutre: *lo que no vulla* (56)

QUE Conjunció: *declaram que vuy que comptam als 26 agost (2-3), es pacte que vos dit conductor* (15, 17, 26, 32, 34, etc.), *Item es pacte (...) y que vos dit conductor* (66)

Manca de conjunció: *Item es pacte que en cas [que] en dit lloch* (51),

Neutre: *a lo que excedirá forzán el gasto de dit aljup a las ditas 20 ll.* (24).

-Les formes verbals

El tracte que s'utilitza al llarg del text és el de vós, per aquesta raó trobem la 2ª persona del plural en la majoria de les formes verbals, la qual cosa no representa cap tret especial. Podem remarcar que les formes de 1^a i 2ª persona de plural de IP segueixen les terminacions en -am, -au, pròpies de Mallorca. Les formes del present de subjuntiu segueixen les terminacions antigues en -a, -es, -en, p.ex: *que no vulla* (56).

-Perífrasi d'obligació: Repetides vegades utilitza la construcció *haver de + infinitiu*: *haureu de bestreurer*(21), etc. però un cop trobem: *dega haver de ser* (71). En aquesta perífrasi trobem encavallades l'expressió de l'obligació amb el verb "deure" seguida de la perífrasi "haver de + infinitiu".

-Infinitiu temporal: *al entrar*(87). Sembla que la construcció “en + article + infinitiu” és més genuïna que la construcció “a + article + infinitiu”, malgrat tot trobem aquesta segona al text.

-Els pronoms

Els pronoms personal tòncics són: *vos* (13), *jo* (36),

Les formes àtones que s'utilitzen són les formes plenes: *lo haureu de bestreurer* (21), *se hajan de aplicar* (19), *me hajeu de aportar* (44), *las sembrereu* (76). L'únic cop que trobem el pronom feble en la forma reforçada és en l'expressió repetida *es pacte* (15).

El pronom *Hi* adopta la grafa següent: *que ey cabrá* (23), *ay hagues*(51)

Ús del pronom per expressar un possessiu : *han de ser de mi* (60),

- Les preposicions

EN

-Amb valor locatiu: *en lo terme* (5), *en el sementer* (33), *en me case* (43), *en lo introit del dit* (49), *en dit predio* (69).

-Amb valor temporal: *en dites diades* (12).

-Locució: *en cas de* (20).

A

-Amb valor temporal: *als 26 agost* (3), *al pr. de 7bre* (12), *al present any* (22).

-Locució: *a baix* (14), *aportar dit lloch a us y costum* (16), *a las costas de vos* (74).

No hi ha ni un sol CD introduït per dita preposició.

PER

-Pot expressar causa, motiu, mitjà, instrument o manera: *per preu* (7), *per el gasto y valor de dit aljub* (20), *per cada qda.*(30), *per ell no saber escriurer*(96).

-Amb valor temporal: *per temps de 4 anys* (5).

La preposició AMB, escrita AB, i DE no presenten cap tret remarcable ja que s'adiuen als usos actuals.

LÈXIC

Barbarismes: *adelentar*(21), *entregar*(30), *gasto*(20), *abasto*(67), *predio* (22)

Formes preses directament del llatí: *annua merçe*(8), *introit* (49),

Glossari²²

aportar (15): Dur diners o altres mitjans per complir un contracte
axermades(29) eixermar: Netejar la terra tallant o arrabassant les herbes i arbusts que hi creixen i dificulten el conreu o el transit.
exequeiar(40): exsecallar:Tallar als arbres les branques seques o sobreres.

perjuys (16):perjui o perjuí= perjudici

pleta (69): Porció de terreny no conrat, tancat de paret, dins el qual pastura el bestiar.

restoble (33): Sembrat de civada i ordi mesclats.

rota (77): Tros de terra que un conrador cultiva dins un predi d'altri durant alguns anys, generalment pagant al propietari una oporció convinguda del que hi cull.

tornays (80): tornall. Segons el context del present manuscrit, la paraula tornall es refereix a la mesura de trenta passes lineals, amb què es compta la feina de paredar; un tornai són trenta passes de paret seca, i la feina del paredador es paga a tant el tornai.

---

²²Tots els aclariments lèxics són extrets del DCVB

TRANSCRIPCIÓ²³

Arrendament de Son Ribot (1782-86)

1   En nom de Deu Nostro Señor etc.

Sia a tots cosa manifes y notoria com vui que comptam el die 2 de 7 bre
de lo any de la natividat de Nostro Senyor Deu Jesuchrist 1783. (Pero nonos
tante de que se tania acordat Sentre de mi Dn. Joseph Geroni Garau de A
5   xartell, acolit y vos Lamon Francesch Rosallo el present arrandament de mon
Predio Son Ribot de que se tracta que este arrandament havia de comesar els 2
7bre//1782. Pero com no se pogue formar la escriptura de al mateix a causa
de algunas dificultats que se trobaven entre lo dit Francesch y Christofol
son germa sobre el modo com se havian de aplicar las partides que han de
10 servir per los estims que en aquell die se havian de entregar en pago de
lo que devian conforma consta per los contas se pasaren els 17 Agost 1782
Per esto hare que ya quedan soltats los dits reparos vanim abe tant jo
dit Dn. Joseph Geroni, com vos dit Lamon Francesch, que tinga son efecta lo
que taniem acordat y que se form la escriptura del sitat arrandament con tal
15 pero, que axi com este arrandament havia de comensar els 2 Setembre 1782 comen-
sera este els 2, Setembre 1783 y no va compres en este present arrandament lo any
que a discorregut desde els 2setembre 1782 fins al die 2setembre 1783 encare que
hall/ge corregut este any a favor vostro lo dit arrandament) Per esto y voler adim-
plir lo que tania tractat dich que Jo Dn. Joseph Geroni Garau acolit y bene-
20 ficiat en la Seu, natural y abitador en la Ciutat de Palma en forsa de
present escriptura de ma llibera voluntat y de dret tingue lloch vos ar-
rent sive lloga a vos Lamon Francesch Rosallo alias Pruneta, natural
de la Vila de Sta. Margarita, pero el present morador en la Vila 30 de Pe-
tra la mia posecio anomanada Son Ribot que tinch y posayesch situada
25 en lo terma de la vila de Petra y confrontada com en actes es de veura per
temps y espay de quatre anys y quatre explets contadors que seran desde

---

²³A.R.M Sig. A.G.T a.12 .2. Les barres incilandes assenyalen el canvi de línea al text manuscrit.

el dit die 2 *setembre* 1783 en avant y finira en lo mateix die 2 *setembre* de lo
año vanidor 1784, y en este mateix die *que* es el *que* finiu el present *arrandament*
sera //de la vostra obligacio o los vostros haverma de restituir la matexa po-
30 secio dita Son Ribot y juntament ab ella a tots los estims llavors y her-
reus *que* Jo dit Dn. Garau vos tindre entregats en al principi del present *arrandament*
los *que* son los matexos *que* abaix de esta escriptura se troban descriptos y con-
tinuats. Cuyo *arrandament* de dit Son Ribot *que* yo dit Dn. Garau en virtud de esta
escriptura per tots nosaltres a baix firmada vos fas y don a vos dit Lamon
35 Francesch en la obligacio pero *que* deureu adimplir y observar tot el temps
que durera la present conduccio a tots los pactes ab todas las condi-
cions y demes regalias *que* en ells van expresades *que* son las matexas *que*
tanim acordades las *que* en aquells se veuran per estar descript mes avall
en esta escriptura.

40 Primo es pacta *que* entre de mi dit Dn. Garau de Axartell
y de vos dit Rosallo actual conductor de dita *possessio* *que* se es acordat y re-
solt *que* cada año mientras dur a favor vostro el present *arrandament* de la ma-
tixa tindreu obligacio de haverma de satisfacer y pagar per la annu-
a merser de grans per cada año setanta *quarteras* de blat y vint quar-
45 teras de sivade tot en especia, cuyos grans *que* axi com venseran ma
deveu entregar deuan ser bons nous nets y rabadors o baix lo herer
los quals cada año han de venser en lo die 31 del mes de Juliol ab
una sola paga y en este mateix die 31 de dit mes han de venser tots los
demes años del present *arrandament* las quals 70 *quarteras* de blat y las
50 20 de sivada antes de venser sera de la vostra obligacio, dit conductor,
de haverlas de aportar a costas vostras en ma casa *que* yo dit Dn. Garau de
Axartell tinch dins la vila de Petra, cada año mientras durera este *arrandament*
de dita *possessio* a favor vostro, y ames de lo refarit tanbe sera de la vostro ob-
ligacio de vos dit Conductor cada año de com vindra el die *que* fareu lo an-
55 trego de las ditas 70 *quarteras* blat y de las ditas 20 *quarteras* de sivada *que* ma
daveu fer de annua merse de grans cada año de dita *possessio* el haver de
tanir dos homens previnguts para posar dits grans en la masura tot el temps
que se nasesita para masurarlos y el Mayoral *que* tindre en Petra o la per-
sona *que* Jo dit D. Garau destinare tindra la resadora y arrasara las ma-
60 suras en la ocacio *que* se masurera dita annua merse de grans, y estos grans
o annua merser cada año de dit *arrandament* se deuran masurar en la ma-
sura de mitge *quartera* *que* per este efecta tinch en la vila de Petra. Pero
sera de la mia obligacio de mi dit D. Garau de Axartell haver de tanir
a la dita masura pagellada del pegell del corrent año.

65 Mes es pacte *que* entre de vos dit Rosallo el present *conductor* de dita
Possessio y de mi dit D. Garau de Axartell *que* se es acordat y resolt *que* tot el
temps// *que* durera a favor vostro el present *arrandament* sereu tingut en haverma de
satisfes y pagar per la annua merse de cada any de dita Possessio vuitante
70 *lls* en diner efectiu y moneda de Mallorca en tres distintas pagues las
que venseran cada any en los dies *que* van expresats en este pacte; esto es
la primera *que* sera de trenta y sinch *lls* de dita moneda vensera en al die
de la fira *que* se fa en la vila de Sineu en lo primer diumange del mes
de Maig la segona *que* sera de altres trenta y sinch *lls* vensera en lo die 8 del
mes de *Setembre* die y festa de Nostra Señora, y la tersera *que* sera de deu *lls* y per
75 quant entre de tots Nosaltres se es acordat y resolt *que* estas 10*lls* se han de
distribuir en fer milloras en la matexa Possessio. Per esto no se destina die fiço
en *que* han de venser; sino *que* cada añy vos dit *conductor* sereu tingut en ha-
verlas de pagar dins el termini de los quatre mesos *que* se diran *que* -
son Abril, Maig, Agost y *Setembre* per ser este temps el mes proporcionat pa-
80 ra fer las milloras *que* tanim acordades *que* se deuan fer cada añy en dita
posecio; pero per quant igualment tanim acordat, *que* yo dit Dn. Garau
de Axartell ma tinch reservat el donar las escarades para fer di (sic)
milloras, o poderlas fer fer a Jornals en la part dita possessio ahont sera
a mayor benefici de ambos. Per esto sera de la mia obligacio el ha
85 vervos de avisar vint dies antes de comensar a fer fer las ditas milloras
para *que* tingeu temps de tanir previngudas ditas 10 *lls* *que* han de
servir per el coste de fer las expresades milloras y sempre y quant *que*
per culpa vostra no se fesan las ditas milloras no per esto quedareu
desobligat de haver de pagar ditas 10 *lls* y venint este cas las ma deu-
90 reu entregar a mi y yo de ellas fare lo *que* ma aparaxera cuyas tersas
o pagues *que* en semblans diades *que* van antes descritas *que* cada añy
mentras durera este *arrandament* ma deveu pagar en lo modo referit
sera de la vostra obligacio axi com venseran de haver me las de a-
portar o be en Petra, o en ma casa de dins la ciutat axi com Jo voldre.
95 Mes es pacte *que* entre de mi dit Dn. Garau de Axartell y de vos
dit Rosallo tanim acordat y resolt *que* mentras correra a favor vostro
el present *arrandament* *que* vos tinch fet en virtud de esta escriptura de dita
Possessio sereu tingut de haverma de satisfes y pagar cada añy per avarias
o agatges de la matexa a todas las cosas *que* abaix se diran las quals
100 venseran en las diades *que* abaix de esta van descritas y axi com vense-
ran sera de la vostra obligacio havermalas de aportar a costas vostras
en dita ma casa tinch en la vila de Petra y son les siguens. Primo dos

parells de Capons de valor de devuit sous cada un parell y estos an
de venser cada any de este *arrandament* en lo die 19 de Desembre. Mes duas
105 añellas de valor de un escut cada una las *que* deuran mamar fins lo die
que han de venser el *que* sera el die del dimecres Sant demati.²⁴ Mes un quin
tar de formatge fet de llet de ovella, y este se deura fer desde die 20
de Mars fins lo die 20 de Abril y en este die 20 de Abril a de venser
cada any de este *arrandament* y para *que* este formatge sia de las calidats re-
110 faridas se li destina per son valor el *que* tindra en dit dia 20 de Abril en
lo pes del formatge de la Ciutat Pero no se deura pendra el preu mes
al ni el mes baix sino el midiano finalment dos parells de pollastres de nou
sous cada un parell los *que* venseran cada any en lo die 24 del mes de Juñy
die y festa de St. Juan y para *que* dits agatges, o avarias sian dels valors y ca-
115 lidats *que* se los a destinats a cada una cosa de aquellas *que* antes van descri-
tas per esta raho yo dit D. Garau de Axartell ma reservo la ragalia en cada
any de dit *arrandament* de poder dexar de pendra a totes aquellas avarias qui no
seran de las calidats, y valors *que* havem acordat *que* deuan tanir *que* son las
matexos *que* antes en esta van descrits y sempre *que* vinga este cas vos dit
120 conductor las ma deureu pagar en diner efectiu a totes aquellas *que* haure
dexas de pendra per patir aque-
llas los defectas reservats per nosaltres segons los preus a cada una
de aquellas se son sañalats y axi mateix en semblans diades de cada any de
este *arrandament* las ma deureu pagar en lo vodo y forma *que* esta tractat.
125 Mes es pacte *que* entre de mi dit Dn. Garau de Axartell y vos dit Ro-
sallo actual Conductor de dita *Possessio*, *que* se es acordat y resolt *que* en finir el pri-
mer any del present *arrandament* nos reservam un y altre la regalia de porer de-
xar jo dit Rosallo el present *arrandament* y jo dit Dn. Garau de Axartell de po-
dervos treura del mateix, y sempre *que* vinga el cas de voler usar tant
130 un com lo altre de la dita regalia per nosaltres reservada sera de la nos-
tra obligacio de havernos de donar avis de la sua respective determina-
cio *que* haurem pressa, axi si vos voleu dexar; com si yo vos vull treura en
ser el die 13 del mes de Juny primer vanidor die y festa de St. Antoni
de Padua, y mentras *que* no practicam la referida diligencia un y altre
135 quedam privats de poder usar de la dita regalia nos tanim reservade
y se haura de presegur el present *arrandament* aunque sia contra nostra respecti-
ve voluntat fins lo die *que* tanim acordat *que* a de finir este *arrandament* .
Mes es pacte *que* se es acordat entre de nosaltres de sobre mencionats

---

²⁴[nota al marge esquerre] "tots los/ brosat *que*/ fareu en/ este die/ en dita / *Possessio* vale."

140 *que* vos dit conductor sempre sereu tingut mentras dur el present *arrandament* a fa-
 vor vostro el haver de portar el conradis *que* se troba lo die present en dita
possessio dividit en quatre samanters, y conrarlos a us y costum de bon con-
 rador saguint lo estil y practica *que* sempre los han portats los antasadens ar-
 randadors, esto es, el *que* se vos ha entregat fet de goret lo sembrareu de blat
 o xex, o de las llavors a vos ben vistas y el *que* se vos a entregat de rostoy de blat
 145 de las llavor antes refaridas lo poreu restoblar o de ordi y sivade, o de altres lla-
 vors *que* se vos aparaxeran, y el *que* sera de rostoy de restobla en este tanbe ay
 poreu restoblar en la part *que* se vos aparaxera cosa de duas o tres quarta-
 rades de ordi y sivada per el fi de tanir farratge para tanir manyar
 para el bastiar del cultivo, y per la egos y lo restant de este samanter
 150 a de romandre sens semblar para tanir pastura per el bastiar manut
 y el ultim samanter *que* se vos a entregat de armas este lo goratareu para po-
 derlo sembrar de blat lo any vanidor. Pero en lo goret de este samanter
 tanbe ay poreu sembrar la porcio de terra *que* vos aparaxera de tota es-
 pecia de llagums, y en esto concisteix la practica *que* deveu saguir variant
 155 cada any los samanters axi com los correspon haver de aser sembrats. Pe-
 ro si volgueseu sembrar de blat o altres llavors en algunas porcions de
 terras de dit samanters *que* sagon la practica previnguda no los tocan
 aser sembrades, o *que* volgueseu restoblar tanbe algunas porcions de
 terra de los matexos samanters qui no los correspon aser restobla
 160 des de las llavors a vos ben vistas y apartanvos de lo estil antes previngut
 vanit este cas de voler fer estas cosas sens tanir mon permis vos impos-
 are per la oras la pena adames de los dañys y perjus *que* ocasionariau
 en lo vanidor de perda a tots los fruys de los sembrats *que* en ditas porci-
 ons de terras se encontraran cuyos fruys de dits sembrats seran de mi
 165 dit Dn. Garau de Axartell y no seran vostros de vos dit Lamon Francesch
 are conductor, y para usar del señorío *que* matinch reservat sobre lo pre-
 vingut en este pacte no deure usar de termas de justicia para poderlo e-
 xecutar sempre que vinga el cas refarit.
 Mes es pacte *que* se es acordat y resolt entre de nosaltres de sobre re-
 170 farits *que* vos dit conductor en tot lo temps *que* durera a favor vostro el
 present *arrandament* de dita *possessio* sempre quedau privat de poder treura
 de ella terra, lleña, palla, y fems ni altre persona ab vostron permis
 en pugue treura sots pena de deu lliuras moneda de Mallorca per ca-
 da vegada *que* se vos provara *que* de estas cosas se neurán tretas are si-
 175 au vos o per medi de altres personas de orda vostra se nagen tretas.
 Mes es pacte convingut y resolt entre de mi dit D. Garau de Axar-

tell y de vos dit *conductor* que sempre quedau privat en tot al temps que
 corra el present *arrandament* de dita *possessio* a vostron favor de poder treura a
 ningun bosí de garria de la matexa o mols para fer de aquells rotas pa-
 180 ra sembrarlos, y axi mateix ninguna altre persona en pora treura sots
 pena de deu lls de dita moneda per cada bosí que se vos justificara que se
 hauran trets per el dit fi y menos ningun altre persona de orda vostra que/
 se los justificich que nagen trets, o que entregan dons que primer no hagen ob-
 tes el meu permis para poderna treura; y ames de la dita pena que se
 185 vos te imposada se añadeix altre pena de haver de perda los fruyts de
 los sembrats que en las ditas rotas novament tretas se trobaran y seran
 aquells de mi dit Dn. Garau de Axartell y no seran vostros de vos dit
 Rosallo aquells matexos.

Mes es pacte que se es acordat y resolt entre de tots nosaltres de antes
 190 mencionats que mentras durera este *arrandament* que vos tinch fet de dita *possessio* a
 favor de vos dit Rosallo sempra sera de la vostra obligacio el haver de
 guardar a totas las garrigas de la matexa *possessio* para que ninguna persona
 o moltas sen aporten lleñas de ellas, o que las tallen para durlas sen, y per
 este treball que vos dit *conductor* deureu prestar en guardar a las ditas
 195 garrigues are per las oras vos sedesch aquella porcio de los bans que en vir-
 tut de las lletras de ban a favor de mi dit D. Garau de Axartell se troban
 despatxades y registrades en la curia de Petra que poria fer pagar que mato-
 carian de tots aquells bans que vos haureu encontrats per raho de haver
 encontrat alguna persona o moltas que sen duguesen lleñas o que en talla-
 200 sen para durlasen de las ditas garrigues de dita *Possessio*; y se vos preven
 que sempre que vos dit *conductor* vinga
 el cas que hageu de fer pagar alguns bans per lo que va dit deureu corra
 la execucio de los bans que encontrareu en nom de mi dit D. Garau de Axar-
 tell porque no fensa de esta manera se pot allegar nullidat de la execucio
 205 que saguireu para fer pagar bans per dursen lleñas de ditas garrigues
 per la raho, que tinch antes ditas Pero no obstante de lo que va antes rafa-
 rit, y acordat per nosaltres de sobre mencionats. No per esto yo dit Dn.
 Garau de Axartell estich privat de poder fer pagar bans a totas las per-
 sonas que encontrare qui tallen lleñas de ditas garrigues para durlasen
 210 o que sen dugen, y aximateix no quet privat de poder fer pagar 260 bans
 a totas aquellas personas que encontrare qui per qualsevol motiu que
 sia me causen dañys a dita *Possessio*, y igualment ma raservo que pugua fer
 pagar bans per el rafa rit fi el mayoral que tinch, o tindre in eventu en
 la casa tinch en la vila de Petra, o la persona anaqui donare la orde que

215 guart las garrigas antes expresades, y ames de lo *que* va antes previngut
 sempre *que* venga el cas *que* vos justificare, *que* vos dit *Conductor* hageu do-
 nat permis a alguna perçona , o moltas de dursen lleñas de ditas gari-
 gues los bens en *que* han concorragut aquellas personas qui ab vostron
 permis se nan duytas lleñas de ellas vos pore fer pagar los bans a vos
 220 dit *Conductor* corresponens a las vegades *que* haure justificat *que* ab vostron
 permis senan duytas lleñas de aquellas, y ames de tot lo *que* va antes pre-
 vingut ma reservo yo dit D. Garau de Axartell el porer donar el permis a las
 personas *que* a mi ma aparaxeran totas las vegades *que* voldre de dursen
 algunas somades de estepas, o aryalagues de ditas garrigues per conside-
 225 rar *que* estas especias de lleñas no vos causan perjudisi a vos dit *conductor* alas
 brostas qui son vostras, y aximateix me reservo la ragalia de poder fer
 tallar de ditas garrigues de totas especias de lleñas per ajuda de lo abasto
 nesit per la casa tinch en Petra, y de ferna tallar un tros arreu si ve el
 cas de haver de fer un forn de cals per nasasitar de cals per la conserva-
 230 cio de las casas tinch en lo terma de la vila de Petra. Pero no nostante de tot
 lo *que* va antes previngut, y *que* esta axi acordat per nosaltres vos dit *con-*
ductor vos poreu servir a abcepcio de los ullastres y altres abres de totas
 las especias de lleñas *que* se troban en ditas garrigues de dita *possessio* per lo
 abasto, y consumo de vostra familia *que* tindreu en la matexa axi per lo
 235 ollar y fon com per fer los formiguers *que* voldreu en la matexa per el bon cultivo
 de dita *possessio* y no mes ni per altre motiu *que* digueu *que* poreu tanir.
 Mes es pacte *que* entre de nosaltres de so
 bre expresats se es acordat y resolt *que* mentras durera este arrandament *que*
 vos tinch fet en virtud de esta escriptura a favor de vos dit Rosallo de dita
 240 *possessio* sempre quedau privat de poder tallar o arrabasar a ningun abre
 de tots aquells *que* lo die de vui se troben sembrats en la matexa, y menos
 a ningun de aquells *que* del die present en avant si sembraran, y axi mateix
 ninguna altre persona ab orda vostra en pora tallar ni arrabasar sots pe-
 na de deu lls de dita moneda, y esta esa mes de las penas per el dret previn-
 245 gudas per quiscun *que* tallareu, o arrabasareu, o per medi de altres persones
 los fesau tallar, o arrabasar. Pero no nostante de lo de antes *que* se es acordat,
 se vos dona el permis a vos dit *conductor* de porer tallar de los ullastres de dita
possessio algunas brancas para fer lleñam de arada o algun you; con tal pero *que*
 no poreu tallar mes brancas de dits ullastres sino unicament aquellas *que* na-
 250 sasitareu per lo unich abasto del cultivo de dita *possessio* para mantanir las he-
 rades, y vous condretas para conrar esta *Possessio* y para valervos de este permis
 antes de tallarles o ferlas tallar tindreu obligacio de avisar el mayoral *que* tin-

dre en Petra o la persona *que* yo destinare para sañalarvos las brancas *que* haveu
de tallar; per lo *que* va antes refarit, pero si vos dit *conductor* vos atraviseu a
255 tallar brancas de dits ullastres are sia para vendra el lleñam de arada o de
yous *que* ay haura en ellas o *que* sian per altres cosas no practicant la antasa-
dent diligencia *que* davau fer s'agons esta previngut sereu tingut haver de
pagar la dita pena de 10 H-per cada vegade *que* lo fareu. Pero si vania el cas
que yo dit Dn. Garau de Axartell nessesitas de algun abre o alguns de los ex-
260 presats para servirma de ells para fer alguna cosa pressisa me reservo la
regalia de poderna fer tallar de los abres de dita *possessio* a tots aquells *que* nase-
sitare no asent figueras o garrovers per*que* esto es per no darvos perjudisi.
Mes es pacta acordat y resolt entre de mi dit Dn. Garau de Axar-
tell y de vos dit Lamon Francesch *que* tot el temps *que* correra a favor vostro es-
265 te *arrandament* de dita *possessio* 330 tindreu oligacio cada any de ampaisar a to-
las palles de la cullita de cada any, y a mes de esta obligacio per quant
no se vos entrega la palla estimada *que* se trobava existent en la paissa
y sostra en lo die *que* rabereu, per esto adames de la obligacio general *que*
antes en esta se vos posà vanint lo ultim any de este *arrandament* se vos im-
270 posa a vos dit *conductor* la obligacio de haver de segar a tots los sembrats
que se trobaran en la matexa a us y costum de bon conrador, axi com
los haveu segats en los altres anys de este *arrandament* per*que* si sagau a dits
sembrats mes als de axi 340 com los acostumaveu segar en los altres anys
deurieu pagar de vostos bens el valor de las pallas *que* per culpa vostra
275 se quedaran en los rostoys, y aximateix sereu tingut haver de pa-
gar el valor de las palles *que* per culpa vostra se quedaran malbaratades
en la hera o en altre part cuyo valor de ditas palles sempre *que* se
malbaratan per el fi refarit se estimaran immediatament de haver
sagat y batut per homens peritos elegits per nosaltres y lo *que* se avalua-
280 ran ditas pallas lo deureu pagar de vostos bens.
Mes es pacta convingut y resolt per nosaltres de sobre expresats
que tot el temps *que* durera el present *arrandament* vos dit *conductor* tindreu obliga-
cio de haverma de tanir y mantanir en dita *possessio* un ca de cassa o lla-
brer desde el primer die de la Coresma fins el die primer de Agost
285 y para *que* este ca no se fase malbe sereu tingut luego *que* vos tomareu *que*
vos falta de anar a donar avis de esto al mayoral *que* tindre en la casa
de Petra y no practicant esta diligencia sera de la vostra obligacio de
sercarlo fins haver fetas las diligencias corresponenens per encon-
trar-lo, y si el ca *que* se vos entregara patís algun defecta *que* se vos fos per-
290 yudicial *que* yo ignoras luego de tornarvos de *que* tingue defecta lo apor-

tareu entregarlo a dit mayoral y se baratara ab un altre *que* sia leal y *quee*
no patesca visi algun, quedant sempre privat vos dit conductor de po-
der matar a ningun ca *que* tindreu dels *que* vos enviare, ni ninguna altre
persona lo pora matar de orda vostra sots pena de 10^{lls} de dita mone-
295 da per quiscun *que* matareu, o fareu matar sens expressa llicencia
de mi dit Dn. Garau de Axartell.

Mes es pacte *que* se es acordat entre de mi dit D. Garau de Axar-
tell y de vos dit Lamon Rosallo el present conductor de dita possessio *que* venint
el die *que* finireu este arrandament de dita possessio *que* vindra el cas *que* ma deureu
300 restituir y entregar la matexa juntament tanbe ab tots los estims llavors
y herreus *que* se vos entregaren, y vos rabereu en lo die *que* se comensa
este arrandament *que* vos tinch fet en virtud de esta escriptura. Subsais
el cas *que* en aquell die vos faltas alguna bestia o moltas de aquellas
que per estims en ajuda del cultivo se vos foren entregades, y estimades
305 per los peritos nombrats de cuyas estimacions vos contentareu, pero
no nostante de la consuetut y practica, *que* solen usar los pagesos
en estas cosas, *que* es de ramplasar la falta de estims de bestians *que* tenan
en estas ocacions en bestians de las matexas especies *que* se vos fo-
ren entregats en lo introy del arrandament. No per esto vos dit conductor
310 com ma donareu a raber vos poreu servir de ella, sino *que* se es acor-
dat entre de mi dit D. Garau de Axartell y vos dit lamon Rosallo *que*
en ser el die *que* finireu este arrandament y per consequent me deureu en-
entregar los estims de bastians *que*

taniau rebuts, vingues el cas de faltavos algunas bestias de aquellas
315 vos rabereu me deureu replasar la falta *que* tindreu ab bastians bons y
de mon agra, y no ma poreu obligar el haver de pendra el *que* voldreu
o aquells *que* tindreu apromptats para replasar la falta de los estims
que tindreu en aquella ocacio, y para *que* no hageu de quedar en la imposi-
bilitat de prompta per porer replasar la falta de dits estims pera
320 no tanir bestians de las calidats *que* deuan ser sagons lo acordat per no-
saltres sera de la mia obligacio de mi dit Dn. Garau de Axartell el darvos
a vos dit conductor vint dies de temps para vendra a las bestias *que* yo no hau-
re volgudas reber y pasats *que* seran los dits 20 dies me deureu replasar a
las ditas faltats de estims de bastians *que* haureu tingudas en diner efectiu-
325 la cantitat *que* ay importara ha falta *que* tindreu.

Finalment es pacte *que* entre de mi dit D. Garau de Axartell y de vos dit lamon
Rosallo se es acordat y resolt *que* per ningun motiu, causa, via y raho en tot
el temps *que* correra a favor vostro este arrandament *que* vos tinch fet en virtud de

esta de mon Predio Son Ribot pugeu vos dit Conductor y los vostros alle-
330 gar en juy a ningun infortunio de temps axi Divino com una a fi de
podervos escusar de pagame en part o en tot a las ditas annuas mer-
sers axi de blat y sivade com de diner milloras y avarias *que* nosaltres
tanim tractades y resoltas com consta per los antasadens pactes des-
criptes en esta y igualment per ningun motiu causa via y reho vos dit con-
335 ductor y los vostros podreu deduir en dret rahons per el fi de escu-
sarvos de poder dexar de adimplir y observar axi en part com en tot
a tot lo *que* tanim resolt y acordat en virtut de los antasadens pactes *que*
antes se troban descriptes en esta escriptura y en forsa de lo tractat per
nosaltres de sobre expresats si acas voleu intentar a qualsevol cosa de
340 las referidas sempre sereu tingut haver de pagar a tots los gastos per
ambes pars *que* ocasionareu de vostros propis bens.

Y per quant ya se troben difinidas las difarencias en virtut de lo albara
de ajuste de contas *que* se tania entre de vos dit lamon Francesch y Chris-
tofol vostron Germa para porer aplicar en pago del deuta *que* resulta de los
345 contas se pasaren els 17 Agost 1782 *que* los dits ²⁵ devian satisfacer la partia *que* el
present // se aumenta a los estims *que* lo die de vui se vos entregan a vos dit lamon
Francesch // *que* son los matexos *que* deureu restituir el fi de este arrandament. Per
esto se posa *que* // lo die present se vos entregan a vos dit conductor per estims de
goret// un samanter de dita *possessio* goretat en lo modo sigent sed quarteradas
350 de terra de dit samanter qui tenan tres reyas mes tretta quarteradas del ma-
teix qui tenan duas reyas y finalment quatre quarteradas de terra de dit saman-
ter qui tenan una reya las ditas tres partidas de terra goretades en lo modo
refarit se veu *que* son sinquanta y una quarterada de goret de *que* se deu pagar
el treball de ferlo y com los dits dos germans estavan enteresats en lo
355 valer de fer el dit goret resolgueran ab consentiment de mi dit D. Garau
de Axartell *que* volia de fer cada quarterada de goret pagador una $\#$ dos sous de
cuya estimacio vos sou contentat vos dit lamon Francesch y a dita raho
importa el valor de fer las ditas 51 quarteradas de goret pagador
sinquante cis- $\#$ s dos sous dich .....56 $\#$ 2 &

360 Mes se vos a entregat a vos dit conductor lo die present un
carro ab la sua estora sarrieta y portella y son jou armat de camellas
tot senser bo y rabador cuyas cosas per la matexa raho se son estima-
des per los de sobre dits germans en la cantitat de vint y quatre

---

²⁵[nota al marge esquerre] "Germans y "

lliuras deu sous dich .....24 # 10 &.

365 Mes se vos a entregat lo die de vui a vos dit conductor duas mulas aguinas ab sos cuxins y cadenas una pel negre de edat de 13 añys y la altre pel roig de edat de 15 añys son condretas y rabadoras y per la referida reho antes expressada se son estimades per los dis germans en cantitat de noranta #s dich ..... 90 #s

370 Mes se vos a entregat en lo present die a vos dit conductor quatre bous arechs per llaurar tots bons condrets y rabadors de difarens pels y de distintas edats los quals per los matexos motius o rahons que antes duch expresades se son estimats 460 per los matexos dits germans en la cantitat de noranta-#s dich ..... 90 #s

375 Mes se vos a entregat a vos dit conductor en lo die present per estims de fems sent trenta y sinch carratzdes de fems comuns amontonats en dos famers y los *que* se trobaven per el redo y estables de las casas de dit predio los quals per la matexa raho antes expresada se son estimats per vos dit lamon Francesch y Christofol vostron germa a raho de sinch sous per cada carratza

380 y a dit preu trenta y sinch-#s quinse sous dich .....35#s 15 s.

Y sa adverteix *que* encare *que* sia varitat *que* la partida de fems *que* se trobaven existens en aquella ocacio en dita *possessio* heran 150 carratzdes de fems en lo modo *que* va referit, pero com entre de mi dit Dn. Garau de Axartell y de vos dit lamon Francesch se es acordat y resolt *que* de las ditas 150 carratzdes de fems sen llavarian 15 carratzdes y el valor de estas 15 carratzdes que son 3#-15 servirian per// el pago de una errada y un jou de bous y un restell de ferro y una reya de ferro viada pero sensera y bona per llaurar de pes de nou-#s de ferro, de cuyos herreus se fara merit en son lloch, y se a fet esto par escusarma este gasto y tanir los armanens per los tres parells *que* taniu rabuts.

390 Mes se vos ha entregat lo die de vui a vos dit conductor los herreus sigüents
Primo tres arades esto es duas de bous y una de parell mes tres jous un de parell y los dos de bous mes tres garrots de correyades ab tres restells de ferro tot lo qual deu ser censer bo y rabador y para porersen servir y finalment tres reyas de ferro bones censerades de tot y rabadoras las *que* pesan esto es duas vuit
395 #s de ferro cada una y la altre pesa nou-#s de ferro.

Mes se vos a entregat en este die un moli de sanch el *que* el present se troba

molent sens faltarli cosa alguna per estar senser y condret para molra

Mes se vos a entregat en este mateix die trenta y sinch quarteras de blat²⁶
en especia bo nou y porgat per llavors de dita *possessio* son .....35 *quarteras* blat

400 Mes en este mateix die se vos a entregat a vos dit *conductor*
dotse *quarteras* de ordi en especia bo per llavor el *que* son tanbe porgades
y del present any son .....12 *quarteras* ordi

Me se vos a entregat en lo die present a vos dit *conductor* vint
y tres *quarteras* de sivada bona per llavor nova y ben neta son .....23 *quarteras*
405 *sivad*,//cuyas llavors de sobre descritas com se vos entregaren foren masurades
en la masura de mitge *quartera que* yo dit Dn. Garau tinch en ma casa de la
vila de Petra para masurar las annuas mersers *que* ma fan de los predios
tinch en dita vila y en la mateixa masura deuran ser masurades en
lo fi de este *arrandament* com vindra el cas de havermelas de restituir y se
410 preven *que* en temps *que* se masuraren ditas llavors para fervos lo entrego
de ellas vos dit *conductor* posareu un homo y el *conductor* qui surtia ni
tania un altre y estos posaren los grans de ditas llavors a dins la ma-
sura y el mayoral de Petra tania la rasadora y arasava las masuras y
axi mateix se deura practicar com las entregareu en el fi de este *arrandament*

415 El qual *arrandament* de dita *Possessio* son Ribot ab tots los estims lla-
vors y herreus *que* lo die de vui vos tinch entregats vos fas y don yo dit Dn.
Garau de Axartell de ma llibera voluntat a vos dit lamon Francesch Rosallo
per dit termini de quatre anys y quatre explets ab tots los pactes ab
las condicions y reservas *que* en los antasadens pactes van expresa-
420 des *que* son los matexos *que* se troban antes descrits en la present es-
criptura, y acordats per Nosaltres, y axi mateix haverma de sa-
tisfer cada any de este *arrandament* las integres annuas mersers axi
de blat y sivada; com diner efectiu milloras y avarias *que* entre de
tots nosaltres estan resoltas y acordades en virtut de los sitats pac-
425 tes descrits antes en esta escriptura com millor puch, y de Dret
tinga lloch promatent jo dit Dn. Garau de Axartell acolit adim-
plir y observar tot lo que yo tinch promes en forsa de esta escrip-
tura sots obligacio de tots mos bens mobles, immobles 530 presens y
de vanidors, y en el cas de escusarma en part o en tot de lo *que* per

---

²⁶de totas llevors

430 nosaltres queda resolt y acordat en esta escriptura vull *que* ma
pugau compellir y a los meus vos dit lamon Francesch y los vos
vostros per el juy a nosaltres compatens. Y a estas cosas present
yo dit lamon Francesch obligat de mon bon grat sarta sienci-
a y libera voluntat absepto el present arrandament de dita
435 *possessio* Son Ribot situada en lo terma de dita Vila de Petra per
dit termini de los quatre any y quatre explets per V.M. dit *Senyor*
Dn. Garau de Axartell acolit a mon favor fet ab tots los pactes
condicios ab las reservas *que* en ells van expresades y axi mateix fer
y pagar cada any del present arrandament las ditas annuas
440 mersers tant de blat y sivada com de diner efectiu milloras y
avarias que en los antasadens pactas van expresades que se
troban descriptos antes en esta escriptura per estar axi resolt y
tractat per nosaltres de sobre mencionats en tot y per tot dech
observar y pagar sens detriment de V.M. dit señor Dn. Garau de
445 Axartell acolit y los seus, y per el cas de escusarme yo dit la-
mon Francesch el present conductor de dita posecio faltas tant
en la observancia de dits pactes com en al pago de las referidas
annuas mersers axi de blat y sivada com la de diner milloras y
avarias que son las matexas que tanim tractades y resoltas en
450 virtud de esta escriptura podra V.M. dit señor Dn. Garau de Axartell
acolito y los seus compellirma a mi dit lamon Francesch y a los
meus com millor li convinga per el Juy que podrem ser com-
pellits para la observancia de tots los dits pactes y de los pa-
gos que dech fer per raho de las ditas annuas mersers de sobre
455 referidas que dech fer y pagar cada any de este arrandament
de dita posecio, y paraque no puga faltar en cosa alguna de
tot lo que esta resolt y acordat per nosaltres de sobre mencio-
nats en forsa de esta yo dit lamon Francesch de ma llibera volun-
tat oblich a tots mos bens mobles, immobles presens y davanidors
460 y igualment confes tanir rabut yo dit lamon Francesch de V.M.
dit señor Dn. Garau de Axartell acolit la dita posecio anomana-
da Son Ribot y juntament ab ella a tots los estims llavors y her-
reus *que* antes en esta se troban descriptos y continuats y de la bon-
dat y valor de los quals que se los a donada en ses respectives
465 estimacions per los peritos nombrats per nosaltres me som
contemtat que son las matexas que antes van descritas en
esta escriptura cuya posecio dita Son Ribot ab tots los es-

tims llavors y herreus que ma foran entregats en lo prin-
cipi de este arrandament en lo mateix nombre bondat y
470 calidat y valor de com los vaix raber yo dit lamon Fran-
cesch el present conductor de dita posecio promet restitu-
erli el fi de este arrandament volent y expressament
comvanim tots nosaltres de sobre rafarits que esta escrip-
tura tinga la matexa forsa y valor com si fos acta pub-
475 blich rebut en poder de algun notari he instrument qua-
rantigiat ab todas las clausulas de dret necessarias, re-
nunciant axi mateix el benefici y privilegi de novas cons-
titucions la lley y franquessa de Mallorca volent y ex-
pressament de mon bon grat convinch yo dit lamon Fran-
480 sesch el present conductor de dita pocescio, y insolidum
obligat el que V.M. dit señor Dn. Garau de Axartell a-
colit y los seus en forsa de esta escriptura para la obser-
vacio de tot lo que esta resolt y acordat en la matexa pugue
compellirma a mi y a los meus per el juy li aparaxera
485 y paraque se tingue present a tot lo que tanim acordat
y resolt entre de tots Nosaltres de sobre mencionats se
fan dos copias de esta matexa escriptura una de las quals
sera per vos dit lamon Francesch, y la altre sera per mi
dit señor Dn. Garau de Axartell acolit y paraque estiguen
490 en tota forsa y vigor estas dos escripturas las firmam
de nostras propias mans vui en Petra els de *Octubre*
de lo any 1783.

Dn. Joseph Geroni Garau de Axartell, acolit ;
Sebastiá Mestre firmo per lamon Franseshc Rossello en
495 sa presencia y de son orda [ ] delegat.

IV. Arrendament de Son Ribot (1782)

VOCALISME

vocalisme tònic: No hem trobat cap cas de confusió entre A i E.

vocalisme àton: La confusió en la grafia de les vocal àtones a/e no és tan accentuada com en els manuscrits que hem vist fins ara; malgrat tot, quan es produeix, hi ha una major tendència a grafiar el so neutre -a enfront de -e, per. ex: *Rosallo* (6), *conforma* (11), *vanim a be* (12), *arrandament* (16), *posayesch* (24), *terma* (25), *tanim*(38), *rabadors* (46), *refarit* (53), *daveu* (56) , *masurar* (61), etc.

-El manteniment de la o àtona és gairebé sistemàtic, només hi ha el cas del verb sortir: *surtia* (411). El diftong -ua dels grups consonàntics GUA, QUA es mantén, *quarterades* (349), però no a tots els mots, així tenim *goret* (143), amb el seu derivat *goratareu* (151), *egos* (144), que monoftonguen en -o. Els mots *cantitat* (325) i *calidats* (109) possiblement són castellanismes, malgrat que “calitat” és una variant del mot “qualitat” no usada avui literàriament; el DCVB ens remet a una cita del Curial “Si la calitat dels acusadors ho requerrà” i a una altra d’Ausiàs March” Sa callitat y el loch la fan ser bona”.

- La grafia -y- s’ utilitza per representar diferents casos: la conjunció copulativa i; la -i semivocal en *espay* (26), *duytas* (219), *fruyts* (163), *juy* (330); algun cas de iodització *rostoy* (144), *reya* (350); el pronom hi *ay poreu* (146) i en últim terme, en alguns mots el so de la fricativa palatal sonora: *per tenir manyar* (148), *yo* (33), *aryalagues* (224), *you* (248), *mayoral* (213), i fins i tot, el so de l’africada palatal *corretyades* (392).

Alguns cops trobem variació en la grafia del mateix mot: *you* (248)/ *jou* (361); *jo* (12)/ *yo* (33), *reho* (334)/ *raho* (116), *poder* (83), *porer* (127), etc.

CONSONANTISME

- La lateral palatal sonora [ɮ] es representa amb la grafia ll: *restell* (386), *parell* (103), *vull* (132), *millor* (425), etc. encara que també hi ha alguns caos de iodització *rostoy* (144), *ampaisar* (265), *paissa* (264), *reya* (434). La doble ela també representa el so de la geminada: *allegar* (204), *compellir* (431).
- Per a la nasal palatal sonora [ɲ] trobem la grafia ñy i ñ: *añy* (3), *dañys* (162), *lleña* (172) etc.
- El manteniment de la R final muda és sistemàtic tant si es tracta de substantius com de verbs, p.ex: *comensar* (15), *voler* (18), *morador* (22), *contadors* (26) etc. L'únic infinitiu que no manté la -r final és *corra* (202).
- En la grafia d'alguns mots trobem variació en el so de la vibrant alveolar múltiple, p.ex: *garrigas* (192), *garigues* (217), *hereus* (387), *herreus* (300), en els altres casos es manté la -rr. També hi ha algun cas grafiat -rr quan el so és simple *errada* (386) per arada.
- Les fricatives palatals sordes es representen mitjançant la X: *axí* (15), *matexas* (42), *dexar* (117), *aparaxera* (90); i una IX si el so es troba en posició final de mot: *mateix* (7), *baix* (34), *concisteix* (154), *añadeix* (185), *aximateix* (210), *adverteix* (381), *vaix* (470).
- Les fricatives palatals sonores es representen mitjançant la J i la G: *Jesuchrist* (3), *Joseph* (4), *Geroni* (4), *jo* (12), *pagellada del pegell* (64), *jornals* (83), *juñy* (113), *justicia* (167), *hageu* (203), *justificare* (216), *perjudisi* (225), *germans* (354), etc.
- Africades palatals sordes: *maig* (79), *roig* (367),
- Africades palatals sonora: *mitge* (62), *agatges* (99), *formatge* (107), *farratge* (148), *corretyades* (392),
- Les fricatives alveolars sonores es representen mitjançant una S: *posar* (57), *masura* (57), *resadora* (59), *arrasara* (59), *usar* (129), etc.
- Les fricatives alveolars sordes també es representen, bàsicament, per S: *comensar* (6), *forsa* (20), *posecio* (30), *sivada* (50), *se nasesita* (58), *annua merse* (56), *venser* (47), *antasadens* (142), *bosi* (179), *sedesch* (195), etc. Una vegada trobem SS, en el mot *paissa* (264) i alternança en *expressada* (368)/ *expresades* (378).
- C: *Posecio* (24), *porcions* (156), *censeras* (394).

-La utilització de la CH a final de mot en els sons oclusius velars és sistemàtic: *tinch* (24), *sinch* (71), *unich* (250), *dich* (359), *sanch* (396), *puch* (425), *Francesch* (431), *dech* (443), *oblich* (459), *publich*(474).

-Els finals consonàntics en general es mantenen , però hi ha algunes excepcions, sobretot els finals -nt i -nts: *apartanvos* (160), *semblans* (91), *antasadens* (142), *fensa* (204), *corresponens* (220), *existens* (382), etc. També trobem *al* (112) i *als* (273) per alt i alts i *fon* (235) per forn, però *forn* (229); possiblement el cas de *fon* no és més que un problema de grafia.

- Hi ha afèresi a *vui* (2).

-No hi ha cap cas d'apostrofació, per tant, el que trobem és la unió de verb/pronom i un sol cas d'article/substantiu; aquest fet, a vegades provoca algunes reduccions: *haverma* (29), *Lamon Francesc* [l'amo en ...] (34), *havervos* (85), *apartanvos* (160), *matinch* (106), *neurán* [n'hauran] (174), *durlas sen* [dur-les-se'n](200), *senan* [se n'han] (221). etc.

MORFOSINTAXI

-La formació del plural

La formació del plural no difereix de les construccions adoptades per la normativa actual i en la formació del plural dels mots acabats amb vocal neutra segueix la tònica del contracte precedent, és a dir, hi ha més mots que fan el plural en -as que en -es. Cal remarcar el plural *homens* (346) amb la conservació de la -n etimològica.

-L'article

Les formes de l'article consignades són les següents:

Masculí singular LO/EL : *el die* (2), *lo ainy* (3), *lo terma*(25), *el present arr.* (42), *lo herer* (46), *lo modo* (92), *el cas* (129), *lo estil* (142), etc.

Femení singular LA: *la escriptura* (7), *la ciutat* (20), *la obligacio* (35), etc.

Masculí plural LOS: *los contas*(11), *los vostros*(29), *los estims* (30), etc.

Femení plural LAS: *de las ditas 70* (55), *las masuras* (413) etc.

Contraccions: DE+ EL: *del sitat arr.*(14), *dels valors y calidats* (114).

Al manuscrit hi ha dos termes de gradació dística: el primer terme de proximitat sempre es troba expressat a través del demostratiu amb les formes no reforçades i el tercer terme amb les formes reforçades amb ACCU. Les formes de demostratiu [adjectius i pronoms] que trobem al text són les següents:

este: *este arrandament* (6), *este any* (18), *este mateix die* (28), *este formatge* (109), etc.

esta: *esta escriptura* (33), etc.

esto : *per esto* (12), etc.

estos :*estos* (60), etc.

aquella: *aquella porcio* (195), etc.

aquellas: *de aquellas* (115), etc.

aquells: *aquells* (198), etc.

- Les formes de possessiu d'un sol posseïdor que trobem al text són les següents: la 1ª persona fem. sing. mia: *mia posecio* (24), la 3ª persona fem. sing. sua: *sua estora* (361), la 1ª pers. masc. pl. meus: *a los meus* (431) i la 3ª pers. masc. pl. seus: *los seus* (445).

També constatem algunes formes reduïdes:

1ª persona masc. sing. mon: *mon Predio* (5).

1^a persona fem. sing. ma: *ma llibera voluntat* (21).

3^a persona masc. sing. son: *son jou* (361), *son valor* (110),

3^a persona fem. sing. sa: *sa presencia* (495).

3^a persona masc. plural sos: *ab sos cuxins* (366).

3^a persona fem. plural ses: *ab ses respectives estimacions* (464).

Els possessiu de diversos posseïdors presenta les formes següents:

1^a pers. fem. sig. nostra: *nostra respectiva voluntat* (136).

2^a per. fem. sing. vostra: *vostra casa* (67), *culpa vostra* (88).

2^a per. fem. pl. vostras: *a costas vostras* (51).

2ª per. masc. sing. vostro/vostron: *favor vostro* (18), *vostron favor* (178), *vostron germa* (344), *vostron permis* (172).

2ª per. masc. pl. vostos: *no seran vostos* (165), *vostos bens* (274).

Veiem que la forma vostron es troba anteposada a noms que no són exclusivament noms de parentesc.

-Les formes de relatiu

L'ús del relatiu és abundant i reiteratiu. Trobem paràgrafs on gairebé l'únic nexa que hi ha és un relatiu: *deureu adimplir y observar tot el temps que durera la present conduccio a tots los pactes ab todas las condicions y demes regalias que en ells van expresades que son las matexas que tanim acordades las que en aquells se veuran per estar descript mes avall en esta escriptura (35-39)*. Les formes de relatiu que apareixen al text són les següents:

QUI:

Amb antecedent de cosa: *me reservo la regalia (...) de poder dexar de pendra a todas aquellas avarias qui no seran de la calidats (...) (117); volgueseu restoblar tanbe algunas porcions de terra de los matexos samanters qui no los correspon aser restoblades (159); no vos causan prejudisi a vos dit conductor a las brostas qui son vostras (226)*.

Amb antecedent de persona: *a todas aquellas personas que encontrare qui per qualsevol motiu que sia me causen dañys a dita possessio (211), aquellas personas qui ab vostron permis (218), el conductor qui surtia (411)*. Cal destacar el reforç epentètic que acompanya la preposició "a" a la frase següent: *o la persona anaqui donare (214)*. Aquest "ana" és com un doble afegitó epentètic, que malgrat que és força documentat al llarg del segle XIX i XX, és el primer cop que el trobem en aquest tipus de documentació.

QUE

En funció de subjecte: *a causa de algunas dificultats que se trobaven (8), las partidas que han de servir (9), per los estims que en aquell dia (10), lo any que a discorregut (17), quatre explets contadors que seran (26), y en este mateix die que es el que finiu (28) a las personas que a mi ma aparraxeran (223), etc.*

En funció de complement directe: *la mia posecio (...) que tinch (24), los estims llavors y herreus que jo (...) vos tindre entregats (31), etc.*

Neutre: *en pago de lo que devian* (11), *lo que taniam acordat* (14), *voler adimplir lo que tania tractat* (19), *ames de tot lo que va antes previngut* (215), *per lo que va dit* (200), *y en cas de escusarma en part o en tot de lo que per nosaltres queda resolt* (429)

Preposició + QUE: *per esto no se destina dia fiço en que han de venser* (76).

Manca de relatiu: *sera de la vostra obligacio havermelas de aportar a costas vostras en dita ma casa tinch en la vila de Petra* (102), *en la casa tinch en la vila* (214), *per ajuda de lo abasto nesesit per la casa tinch en Petra* (228), *vingues el cas de faltarvos algunas bestias de aquellas vos rabereu me deureu* (315). És curiós veure que en la majoria de casos l'absència de relatiu es dóna en el mateix tipus de clàusula.

LO/LA/LOS/LES QUAL: *los quals cada any* (47), *las quals 70 q. de blat 9* (49).

Usat pleonàsticament seguit del nom que és repetició de l'antecedent: *el qual arrandament de dita po.* (415). El mateix tipus de construcció es repeteix, però utilitzant el nexce de relatiu castellà "cuyo/cuya" etc: *Cuyo arrendament de dit Son Ribot que Yo dit (...) vos fas* (33), *cuyos grans (...) ma deveu entregar* (45), *de cuyas estimacions vos contentareu* (305), *de cuya estimacio vos sou contentat* (357), *cuyas cosas per la matexa raho se son estimades* (362), *de cuyos hereus [per arreus] se fara merit en son lloch y se a fet esto per escusarme este gasto* (387), *cuyas llavors de sobre descritas* (405), *cuya posecio dita Son Ribot ab tots los estims (...)* (467).

QUE Conjunció: *com vui que comptam* (2), *per esto hare que ya quedan* (12), *vanim a be (...) que* (13) *y que se form la escriptura* (14), *con tal (...) que* (15), *en la obligacio que deureu adimplir*(35), *mes es pacta que se es acordat* (297), etc.

Manca de conjunció: *pero com no se pogue formar la escriptura* (7).

Construccions castellanés: *no nostante de que se tenia acordat* (4)

de que se tracta que este arrandament (6), luego de tornarvos de que tingue defecta lo aportareu entregarlo a dit mayoral (290).

-Les formes verbals

Segueix utilitzant-se el tractament tradicional de vos, tant si es refereix al coductor/arrendatari com al senyor que arrenda. Dos cops hem trobat la 1ª persona del present d'indicatiu amb la desinència -o : *ma reservo (116)* i *firno (494)*, la resta de formes segueixen les terminacions pròpies de Mallorca: *comptam (2)*, *sagau (272)*. Les formes que més abunden són les de subjuntiu i segueixen les terminacions antigues: *que se form la escriptura (14)*, *encara que hage corregut este any (18)*, *mentras dur a favor vostro (42)*, *pero si volgueseu sembrar (156)*, *sempre que vinga el cas refarit (168)*, *aximateix no quet privat (210)* etc.

El verb “poder” s'utilitza en major mesura amb la forma vulgar “porer”: *poder (117)*, *pora (280)*, *poreu(145)*, *poder (135)*, *porer(222)*. Els verbs “perdre” i “rebre” adopten les formes vulgars *perda (163)*, *reber (323)/raber (470)*. El verb “moldre” es presenta sense el reforç epentètic: *molra(397)*. *Vanit este cas (161)* correspon a la flexió antiga del verb venir.

Del verb “ser” cal remarcar el manteniment de la fórmula: *sia a tots cosa manifesta (2)* i l'ús com a auxiliar: *se es acordat y resolt (41)*, *se son estimades (368)*, *vos sou contentat (357)*.

-La perífrasi d'obligació adopta les següents formes:

deure + infinitiu: *ma daveu fer de annua merse (56)*, *las me deureu entregar a mi (90)*, *vindra el cas que ma deureu restituir (300)*, *que dech fer (454)*

haver de + infinitiu: *haver de tanir (57)*, *que han de servir (86)*, *sereu tingut de haverma de satisfer (98)*, *sereu tingut haver de pagar (258)*.

L'expressió “sereu tingut” mostra un sentit d'obligació, com “sereu obligat a” : *sereu tingut en haverma de satisfer (67)*, *sereu tingut en haverlas de pagar (78)*.

-Els pronoms

Els pronoms personal tòncics són: *jo* (12), *vos* (13), *ells* (37), *mi* (40).
Les formes àtones que s'utilitzen són les formes plenes: *se fa* (70), *haverma* (98), *ma deveu fer* (45), *haverlas*(51), *haver me las de aportar* (93), *se li destina* (110), *se los a destinats* (115), *havernos de donar avis* (131), *nos reservam* (127), *lo poreu restoblar* (145), *pera sembrarlos* (180), *neuran tretas* (174), *durlas sen* (193), *sens faltarli cosa alguna* (397). L'únic cas que trobem de forma reforçada és: *Primo es pacta* (40), El pronom *Hi* adopta la grafia següent: *ay poreu* (146). En combinació amb altres pronoms adopta les següents formes: *que del die present en avant si sembraran* (242), *el conductor qui surtia ni tenia un altre* (411). Alguns cops trobem una construcció pleonàstica formada pel pronom personal tònic acompanyat de preposició i la repetició del complement a través del pronom àton: *que a mi ma aparaxara* (223), *compellirma a mi* (451).

- Les preposicions

EN

-Amb valor locatiu: *en este present arrandament* (16), *en la Seu* (20), *en la ciutat* (20), *en la vila* (23), *en lo terma* (25), *en actes* (25), *en al principi del present arr.*(31), *en ells van expresades* (37), *en aquells se veuran* (38), *en esta escriptura* (39), *en ma casa* (51), *en la mesura* (57), *en Petra* (58), *en la ocacio* (60), *en este pacte* (70), *en dita possessio* (80), *en lo pes del formatge* (110), *en la part que se vos aparaxera* (147), *en lo goret* (152), *en algunas porcions de terras* (156), *en la curia* (197), etc.

-Amb valor temporal: *en aquell die* (10), *en avant* (24), *en lo mateix die* (27), *en este mateix die* (28), *en lo die* (47), *en lo primer diumange* (72), *en cada any* (116), *en lo venidor* (163), *en tot lo temps* (170), etc.

-Sentit distributiu: *en tres distintas pagues* (69), *en quatre sementers* (141), *en part o en tot* (331), *en dos famers*(376).

-Locució: *en pago* (10), *en forsa de present escriptura* (20), *en virtut* (33), *en la obligacio* (35), *en especia* (45), *en diner* (69), *en semblans*

diades (91), *en lo modo* (92), *en nom de* (203), *en ajuda* (227), *en juy* (330), *en dret* (335), *en tot y per tot* (443), *en poder de* (475).

-Complement de règim: *distribuir en fer milloras* (76), *quedar en la impossibilitat* (318), *faltas tant en la observancia (...)* com en el pago (446), *faltar en cosa alguna* (456).

Valor temporal (EN + Infinitiu): *en ser el die* (132), *en guardar* (194).

A

-CI introduït per dita preposició: *sia a tots cosa* (2), *lloga a vos* (22), *vos fas i don a vos* (34), *se los a destinats a cada una cosa de aquellas* (115), *me causen dañys a dita possessio* (212), *hageu donat permis a alguna persona* (217), *pore fer pagar los bans a vos* (219), *porer donar el permis a les personas* (222), etc.

-Complement de règim: *fer a jornals* (84), *comensar a fer* (85).

-Locució: *a favor* (18), *a costas* (51), *a mayor benefici* (84), *a us i costum* (141), *a fi de* (331), *a raho de* (379).

Fins aquí no hi ha cap ús que difereixi de la normativa actual, el problema es presenta quan trobem una bona quantitat de CD introduïts par la preposició -a. Aquesta preposició enfarfega la frase i s'assembla-encara que, evidentment, no ho asseguraria- a un coixinet fonètic: *deureu adimplir y observar (...)* a tots los pactes (35-36), *sera de la mia obligacio (...)* haver de tenir a la dita masura (64), *haverma de satisfer y pagar (...)* a todas las cosas que abaix de esta van descritas (99), *poder dexar de pendra a todas aquellas avarias* (117), *las ma deureu pagar en efectiu a todas aquellas* (120), *de perda a tots los fruys* (163), *poder treura a ningun bosi* (178), *quedau privat de poder tallar o arrabasar a ningun abre* (240), *tindreu obligacio (...)* de ampalsar a todas las palles (265), *oblich a tots mos bens* (459), *se tingue present a tot lo que tanim acordat* (485) etc.

No cal dir que no són tots els CD que porten la preposició, al contrari la gran majoria manté una construcció correcta, p. ex: *vos arrent (...) la mia posecio* (22-24), etc.

Trobem també alguns problemes de grafia; crec que és prou clar que a les clàusules següents el so neutre es troba grafiat a través de la lletra -a, però no és res més que l'article -el : *de al mateix* (7), *en al principi* (31), *en al dia de la fira* (71), *en al pago* (447).

PER

-Pot expressar causa, motiu, mitjà, instrument o manera: *per los estims* (10), *per los contas* (11), *per estar descript* (38), *per la annua merser* (43), *per este afecte*(62), *per ser este temps* (79), *per el coste*(87), *per culpa* (88), *per esto* (88), *per avarias* (98), *per son valor*(110), *per esta raho* (116), *per cada vegada* (173), *per medi de altres* (175), *per cada bosi* (181), *per este treball* (193), *per raho de* (198), *per lo que va dit* (202), *per qualsevol motiu* (211), *per considerar* (224), etc.

-Amb valor temporal: *per temps y espay de quatre anys* (25), *per cada any* (44), etc.

-Introdueix el complement agent: *per tots nosaltres a baix firmada*(34), *reservats per nosaltres* (122), *per nosaltres reservada* (130), *que esta axi acordat per nosaltres* (231), etc.

La finalitat i l'objecte indirecte també ve expressada per la preposició "per": *per el fi de tenir farratge*(148), *per el dit fi* (182), *puga fer pagar bans per el rafarit fi* (213), *per lo abasto y consumo de vostra familia* (233) etc. Trobem, però *para*, que no sabem fins a quin punt cal considerar-la la preposició "per a" o és un calc del castellà: *para el bastiar del cultivo y per la egos* (149), *para tanir pastura per el bestiar manut* (150), *para usar del señorío* (166), *para poderlo executar* (167), *para poderne treure* (184), *para durlas sen* (193) etc.

La preposició AMB, escrita AB, i la DE no presenten cap tret remarcable ja que s'adiuen als usos actuals.

LÈXIC

-Barbarismes: *no nostante* (3), *predio* (6), *en pago* (10), *reparos* (12), *antrego* (55), *ambos* (84), *antes* (85), *coste* (87), *entregar* (90), *midiano* (112), *aunque* (136), *antasadens* (142), *señorio* (106), *menos* (182), *añadeix* (185), *no obstante* (206), *abasto* (227), *cultivo* (235), *con tal (...)* *que* (248), *luego que* (285), *leal* (291), *ramplasar* (307), *infortunio* (330), *Divino* (330), *ambes* (341), *ajuste* (343), *amontonats* (376), *lo entrego* (410).

Ús de “ningun” per “cap”: *a ningun bosí de garría* (per garriga) (179), *ninguna altre persona* (180), *a ningun ca* (293).

-Formes preses directament del llatí: *in eventu* (213), *introy* (309), *llibera voluntat* (417), *annua merser* (56), *insoludum* (480).

-Mots que presenten grafies difícils: *soltats* (12), *posayesch* (24), *lo vodo* (124), *mon agra* (316), *pagame* (331) *redo* (377), *quarantigiat* (475), i alguns altres que tenen les últimes lletres del mot esborrades, però que no presenten cap problema de comprensió.

Glossari

acolit (5): Clergue que ha rebut l'ordre menor de l'acolitat.

adimplir (35) o *ademplir*: complir.

agatges (99): Quantitat de productes que l'arrendatari d'una possessió ha de donar al senyor, a més del preu del lloguer.

arechs (371) *arec-ega*: Que s'empra per llaurar o per les altres feines agrícoles.

aryalagues (224) *argelaga*: Planta lleguminosa i molt espinosa.

avaries (114): Despeses ocasionals o imprevistes, produïdes per incidents circumstancials d'una navegació o d'un procés.

compellir (431) *compel.lir*: Obligar per força o en virtut d'autoritat.

formiguers (235): Munt de terrossos sostinguts per un feix de llenya o de brossa, que es crema en el camp conradís per fer servir la terra cremada per a abonar el camp

herreus (301) arreu: Eina o utensili en general, cosa que serveix per un ús determinat, especialment eina agrícola.

pagell (64): Làmina de metall que servia de marca per a verificar que un pes o mesura havia estat revisat i aprovat pel mostassaf o altre funcionari autoritzat.

pagellada (64) pagellar:comprovar si els pesos i mesures són legals i marcar-los per verificar llur legalitat.

ragalia (227): Privilegi o excepció privativa que té algú en alguna cosa.

Arrendament la Baronia i lo Forcay (1806)

- 1 Pactes y codicions ab lo que jo abaix firmat Dn.Francesch Cotoner y de Salas done a dos y ters las terras que posehesch en Bañalbufar, esto es, la viña, parrals y horts contiguas â la meua casa, y lo olivar dit lo Forcay
- 5 per temps de sis anys y sis esplets, â tu Antoni Coll fill de Antoni comensant el 8 de septembre prop pasat dia de Nostra Señora y deurà acabarse igual dia de lo any 1812.
- 10 Primo es pacte que tu Antoni Coll deuras aportar y conrar las dos expresadas terras â us y costum de bon conrador, y esent una de ellas viña, parrals, fruitals y ortolisa deuras dar la respectiva conró cavant, metgencant y regant a son corresponent temps, y solcar los parrals, y per millor explicarme vull que las terras de la Baronia en ordre â conró sia duyta axi com se ha acostumat fer, las cosas â son temps y lloch, y quant se pens envancar los terrenos de viña en ortolisa, y de ortolisa en viña, deurà ser ab aprovació meua,
- 15 de mon fill Dn. Josef quant sia en Mallorca, y deuras fer sexante margers (?) per conservar-lo.
- 20 Mes es pacte que tambe deuras conrar lo olivar dit lo Forcay al mateix bon us de conrador acabant de etsequearlo tot en los sis anys, y lleurant y cavant las socas, y axermantlo tots los anys, y procurant conservar y criar los ullastres y garrovers, si n'hey hagues per poder empeltarlos â son temps y anelant el augment de ell, destinar 29ll. per milloras en cada any aquellas que concertarás ab Dn. Joaquim ó Dn. Josef quant sia en Mallorca.
- 25 Mes es pacte que será de la tua obligació dita dos y tercer la conservació de los parrals, marges, redresant los primers y posantlos los estalons, perxes, y cañas que se necesitan, oferin (t) jo fer fer com acostum en la Fonseca que pagare y ferlos conduir ab barats (o barcas) al port de Bañalbufar, y los que faltan los procurarás fer en Planicia ô son Buñola procurant jo el seu permis sens perjuy
- 30 de sos dueños; y si caygues algun marge, la sua recomposició deu ser dos terços de mon carrech y un ters de tu dit conductor.
- 35 Mes es pacte que tot lo que sia delmari de vins, oli, grans et alias no va compres en dit arrendament, pero será de la tua obligació la sua recolecció y cuidado de replegarlo, fer el vi y el oli, y darmen el seu degut conte y rahó.
- 40 Mes me reservo yo Dn.Francesch tota la fruita, los calops y grumers y dos panerets de moscatell en cada semmana y temps que ni hey hage de madur, y enviarme de la hortolisa que hey hage com se ha acostumat.
- 45 Mes es carrech de tu dit Antoni de replegar y cullir tota la demes verema de viña y parrals, fer el seu corresponent vi, y posarlo en las seuas corresponents botas, cuydant de la sua conservació á fi de repartirlo quant sia fet, entregantme las duas parts de ell, esto es de cada tres quartins que treurà de ellas dos, que entregará â Llorens mon taginer, ô la persona que jo destin.
- Mes es pacte que en este repartiment no va compres el vi de aquells carretells de malvasia triada, moscatell, crue, pampol, rodat, mollar ett. que acostum fer tots los anys; cuyos vins me reservo per mon us, y deven estar reservats.

²⁷Arxiu Municipal de Palma. Biblioteca Llabrés. Rg.Gral. 353 (Cotener i Salas, D.Francesc)

- 50 Mes es pacte que serà del teu carrech el fer cullir la oliva y garrovas, fer lo oli (â cuyo fi en estos sis añys te cedesch el meu dret de tafona) y el repartirlo, lo oli dos tersos per mi, y un per tu, y las garrovas al contrari, dos tersos per tu y un per mi; y posarlo en las picas o aufabias de la Baronia, y guardarlo â la meua disposicio.
- 55 Mes es pacte de que se fa precis y indispensable el dar el dos y tercer, lloch y habitació per guardar los fruits en la mia casa, divent tu respondre de ells, y tenir las claus de alli ahont se han de custodiar. Tendras la teua habitació en los estudis de la ma esquerra y el rebost de baix de ell, y en la cuyneta del seu frente, y â mes de esto en lo estudi que compongueren debaix de la escala, igualment que el saller y estables, continuanti â seguida de este paper las botas, carretells y dames arreus que en dits llochs se troban y tambe tindras lo us del forn y bugaderias, mentres la mayorala no nagues de fer per mon conte y casa, a la qual deuras subministrar la lleña que necesit y â dit efecte, y per fer la sua olla.
- 60 Mes es pacte que los mayorals Gabriel Nabot y Francina Ana Compañy, a qui sempre me sera molt grat que mantengas la millor armonia, recordante el bon cuydado que de mon ordre han tengut de tu en la teua juventud, seguiran en la matexa habitació que en el dia tenan en lo estudi del repla de la escala y sala que diuen de el blat, y per cuynar per si y las donas que cria da per ajudarli en las bugadas, la cuyna de allà alt.
- 65 Mes es pacte que los dos mayorals tengan oli, olivas, y vi sens havertelo de demanar, y vull que tambe pugan enar â pendre la verdura que necesitaran per la seua olla y aliment, y en temps de reym y fruyta tambe, mentres que no se vege que abusan de estas facultats.
- 70 Mes es pacte que el mayoral que seguirà, en ser pagat per mi continuara en treballar y fer la feyna que podrà y voldrà en subsidi de la conró de el lloch, señaladament en las parras, abres, fruitals, y hortoliza en que me he reservada la fruita, calops y grumers, tendrà y pendrà el cuydado de cullirlos y ferme los panerets corresponsents, igualment que la ortoliza que solen enviarme, y cuydar de fer los penjays y embiarlos â son temps.
- 75 Mes es pacte que en el saller heya, que deu fer bonas, deu botas congreñadas, nou botas de mena, deu carretells de tota especie, dos cubells, sis portadoras, la prensa ab tots los arreus, la caldera de bollir el moscatell plantada ab la seua llosa, una xada, un cavech, una destral, y una xapeta, de que deurà respondrer dit Antoni Coll, el qual conve en observar los sobredits pactes, condicions, y reservas, baix de la obligació de tots sos bens, oferintnos un y altre estipularlo en mes diguda forma en escriptura publica sempre que lo requirirem, interim que esta feta de la mia ma, tenga la matexa forsa y virtud, per quedar axi tractat y acordat a presencia del meu fill Dn. Joaquim Cotoner, prevere y canonge, y ab lo seu consentiment per no voler ni poder seguir el gasto de la conró de la Baronia que aportava desde el mes de setembre de 1805, en que â dames del gasto diari que ya en atenció de la causa de salud del mayoral corria per el mateix Antoni Coll â nostra satisfacció ha fet milloras o redresat el dayñ (sic) que havia fet la ayguada en 300ll., y per ser esta la
- 80
- 85
- 90
- 95
- 100
- 105
- veritat lo firmam en Palma a 20 de octubre de 1806

Francisco Cotoner de Salas // Antoni Coll

V. Arrendament la Baronia i lo Forcay (1806)

VOCALISME

En general, ni en el vocalisme tònic ni en el vocalisme àton no hem trobat gaire confusió per representar el so neutre, però podem esmentar els mots *lleurant* (19), *dames* (63) i *enar* (76).

-El manteniment de la O àtona és prou sistemàtic, només trobem el cas de *cullir*(40) que presenta el tancament de la -o seguida de -i tònica, cosa prou habitual en una gran part de l'illa, però curiosament aquest tancament no es dóna al verb *bollir* (90). El diftong -ua dels grups consonàntics GUA, QUA es manté, per ex: *quartins*(44), *ayguada* (104).

-La grafia -y- s' utilitza per representar la conjunció copulativa; la -i semivocal en *duyta* (12), *caygues* (30), *cuydant* (42), *cuyneta* (60), *cuydado* (70), *cuynar* (73), *reym y fruyta* (78), *feyna* (81); un cas de iodització: *penjoys* (86); el pronom hi : *hey hage* (37), *heya* (87); i en últim terme, en alguns mots el so de la fricativa palatal sonora: *yo* (36), *mayorala* (65).

Alguns cops trobem variació en la grafia del mateix mot: *yo*(36)/ *jo* (45), *fruyta* (78)/ *fruta* (83).

CONSONANTISME

-La lateral palatal sonora [ɲ] es representa amb la grafia ll: *Coll* (4), *fill* (4), *vull* (11), *ullastres* (20), *milloras* (22), etc. El mot *aufabia* (54) presenta la pronúncia -au del prefix -al, característic de la parla de Mallorca.

-Hi ha dos casos de iodització, malgrat que un és un topònim *Forcay* (3), i *penjoys* (86). El mot *etsequearlo*(18) mereix un comentari a part. Tenim "exsecallar" que per ieisme ha passat a "exsecalar" i després amb la pèrdua de la -i a "exsacaar", talment com passa a "agulla> agüia/ güia > agüa o güa".

-Per a la nasal palatal sonora [ɲ] trobem les grafies ñy i ñ, *viña* (3), *añys*(4).

-El manteniment de la R final muda és sistemàtic, p. ex: *olivar* (17), *conrador* (18), *garrovers* (20), *traginer* (45), *guardar* (57), etc.

-Les fricatives palatals sordes es representen mitjançant la -x : *axi* (12), *sexanta* (16), *axermantlo*(19), *perxes* (26), *matexa* (71), *xada* (91), *xapeta*(91). I -ix si el so es troba en posició final de mot: *abaix* (1), *mateix* (18), *baix* (60), *debaix*(61).

És el primer cop que trobem la grafia -x per expressar el so [ks]: *expresadas*(8), *explicarme* (11), malgrat que també trobem *etsequearlo* (18) per “exsecallar”.

-Les fricatives palatals sonores mantenen la grafia “g+e/i” i “j+ o/u”: *marges* (16), *hage* (38), *vege* (78), *canonge* (98), *jo* (1), *perjuy* (29), *juventud* (71), *ajudarli* (74), *penjoys* (86) .

Al mot *metgencant* (10) per “magencar” trobem una africació del so fricatiu palatal sonor.

Les fricatives alveolars sordes i sonores es representen per S:

-fricatives alveolars sordes: *posehesch* (2), *comensant* (5), *esent* (8), *expresades* (8), *redresant* (25), *saller* (62), *forsa* (96). La grafia ç sols es troba a la paraula *terços* (31), però no sempre es manté perquè també trobem *tersos* (52).

-fricatives alveolars sonores: *reservo* (36), *malvasia* (47), *posarlo* (53), *llosa* (90).

La grafia del mot “hortalissa” presenta algunes variants: *ortolisa* (9)/ *hortolisa* (38)/ *hortoliza* (83)/ *ortoliza* (85). Les dues primeres variants s’adiuen amb el codi ortogràfic tradicional, però les dues últimes variants que utilitzen la -z per expressar el so de fricativa alveolar sorda deuen ser d’influència castellana, ja que al llarg de tots el manuscrits la -z mai ha representat un so sord.

-La utilització de la CH a final de mot en els sons oclusius velars és sistemàtic: *Francesch* (1), *posehesch* (2), *lloch* (13), *carrech* (31), *cedesch* (51), *cavech* (91).

- Tots els finals consonàntics es mantenen, l’únic cas que que caldria esmentar és *recordante* (70) que el pronom “te” queda assimilat al final del gerundi -nt. Hi ha un cas d’apostrofació *n’hey hagues* (20), però el que majoritàriament es dona és la unió de verb/pronom *posantlos* (26),

no nagues de fer (65) *havertelo* (76), etc, i algun cas de reducció *darmen* (34).

- Tenim un sol cas d'afèresi *una xada* (91).

La distinció entre la -v labiodental i la -b bilabial és un tret distintiu de la parla de Mallorca, per aquesta raó estranya la confusió que es presenta en aquets dos mots *enviarme* (85)/ *embiarlos* (86).

El mot *semmana* (37) presenta la geminació del grup -tm, com és habitual a la pronúncia.

MORFOSINTAXI

-La formació del plural

La formació del plural no difereix de les construccions adoptades per la normativa actual i en la formació del plural dels mots acabats amb vocal neutre hi ha molts més casos que fan el plural en -as que en -es.

-L'article

Les formes de l'article consignades són les següents:

Masculí singular LO: *lo olivar* (3), *lo ainy* (6), *lo oli* (51), *lo us del forn* (64) etc.

EL : *el 8 de sep.*(5), *el augment*(21), *el seu permis* (29), *el vi y el oli* (34), *el rebost* (60) etc.

Femení singular LA: *la tua obligacio* (24), *la hortolisa* (38), etc.

Masculí plural LOS: *los parrals* (10), *los sis* (18), *los ullastres* (20), etc.

Femení plural LAS: *las socas* (19), *las terras* (11), etc.

Contraccions: DE+ EL: *del teu carrech* (50), *del repla* (72), però no sempre hi ha contracció, també és habitual trobar-se *de el lloch* (82), *de el blat* (73), etc.

Contraccions: A+ EL: *al contrari* (53).

Neutre LO: *tot lo que* (32).

Cal dir que en aquest manuscrit trobem 28 formes de l'article masculí singular "el" i 12 formes de "lo", per tant podem dir que la forma "lo" es troba en clar retrocés davant de "el".

Els demostratius [adjectius i pronoms] que trobem al text són les següents:

este: *este repartiment* (46), *de este paper*(63).

esta: *per ser esta la veritat* (104)

estas: *estas facultats* (79).

esto : *esto es* (2), *de esto* (61).

aquellas: *aquellas que* (22).

Les formes de possessiu d'un sol posseïdor que trobem al text són les següents:

Formes plenes

1ª pers. masc.sing. meu: *meu dret de tafona* (51).

1ª pers.fem.sing. meua: *meua casa* (3), *aprovacio meua* (14), *meua disposicio* (54).

2ª pers.fem.sing. teua: *teua juventud* (71).

3ª pers.masc.sing. seu: *del seu frente* (60).

3ª pers.fem.sing. seua: *seua olla* (77), *seua llosa* (90).

3ª pers.fem.pl. seuas: *seuas corresponents botas* (42).

la 1ª persona fem. sing mia: *mia casa* (57).

la 2ª persona fem. sing tua: *tua obligacio* (24),

la 3ª persona fem. sing. sua: *sua recomposicio*(30), *sua recoleccio* (34), *sua conservacio* (42), etc.

Formes reduïdes

1ª persona masc. sing. mon: *mon fill* (15), *mon carrech*(31), *mon us*(48), etc.

3ª persona masc. sing. son: *son corresponent temps*(10), *son temps*(13),

3ª persona masc. plural sos: *tots sos bens*(94),

Del possessiu de diversos posseïdors trobem la 1ª pers.fem sig. nostra: *nostra satisfaccio* (103).

-Les formes de relatiu

QUE

En funció de subjecte: *perxes y cañas que se necesitan* (26), *que en dits llochs se troban* (63).

En funció de complement directe: *de cada tres quartins que treura de ellas, dos que entregara* (44), *que acostum fer* (48), *ab lo estudi que*

compongueren (61), *el bon cuydado que de mon ordre* (70), *en la matexa habitacio que en el dia tenan* (72), etc.

Preposició + QUE: *en que me he reservada la fruita* (83), *de que deura respondrer* (91).

Preposició + QUI: *a qui sempre me sera molt grat* (69) (antecedent de persona).

EL/LA QUAL: *a la qual deuras subministrar*(66), *el qual conve en observar* (92)

Contruccions castellanes: *cuyos vins me reservo* (48), *a cuyo fin estos* (51).

Construccions que presenten alguna mena de problemes:

-*igualmente que el seller y estables* (62) i *igualmente que la ortolisa* (85) presenten una conjunció expletiva, però alhora l'expressió es repeteix i aquest fet ens permet considerar l'expressió com equivalent a una locució conjuntiva pròpia de l'autor del manuscrit.

-*heya que deu fer bonas deu botas congrenydas*(87). Aquesta oració pot ser interpretada de dues maneres segons la puntuació que li donem. Si interpretem l'oració sense comes, tal com l'hem presentada, tenim dues perífrasis d'obligació encadenades: la primera *heya que* és un castellanisme que, crec, no s'havia presentat anteriorment, i la segona perífrasi és d'ús habitual. Si interpretem *heya, que deu fer bonas, deu botas congrenydas*, tenim una oració de relatiu explicativa catafòrica, és a dir, tan el relatiu *que* com l'adjectiu *bonas* remetent a un element que encara no ha aparegut al text.

QUE conjunció: *vull que* (11), *mes es pacte que* (24), *es pacte de que se fa precis* (56), *mes es pacte que* (68), *sempre que* (95), *interim que* (95),

Neutre: *ab lo que jo* (1), *tot lo que sia* (32), *los que falten* (28).

-Les formes verbals

Les formes del present de subjuntiu continuen amb les terminacions antigues, tal com hem vist fins ara a la resta de manuscrits: *se pens* (13), *que se necesitan* (26), *los que faltan* (28), *que hey haze* (38), *sia fet* (43), *persona que jo destin* (45), *pugan* (76), *tenga* (96).

Hi ha molts pocs temps verbals en present d'indicatiu, però el fet més curiós és que amb una mostra tan minsa es troben exemplificades tres desinències diferents de la primera persona: *done* (2), *com acostum* (27), *me reservo* (36 i 48).

-Perífrasis d'obligació

Quan s'explicita directament l'obligació de l'arrendador sempre s'utilitza el verb *deure*: *deuras aportar* (7), *deuras conrar*(17), *deuras dar* (9), etc. En canvi, quan el sentit d'obligació es troba dins el relat del text passem a l'haver de +infinitiu : *no nagues de fer* (65), *havertelo de demanar*(76).

-Els pronoms

Els pronoms personal tòncics són: *jo* (1), *mi* (52), *tu* (52).

Les formes àtones que s'utilitzen són les formes plenes: *explicarme* (11), *se pens* (13), *conservarlo* (16), *darmen* (34), *nagues* (65), *recordante* (70), *ajudarli* (74), *oferintnos* (94).

El pronom *Hi* adopta la grafia següent: *heya* (87) i en combinació amb altres pronoms tenim *n'hey hagues* (20). Sobre aquesta combinació pronominal, cal dir que ens trobem davant d'una rectificació, al manuscrit hi ha escrit "ne", però després es veu que la lletra "e" ha estat tatxada i que han afegit l'apòstrof, cosa que passa per primer cop al llarg dels manuscrits que hem vist.

- Les preposicions

EN

-Amb valor locatiu: *en Bañalbufar* (2), *en Mallorca* (15), *en la Fontseca* (27), *en Planicia* (29), *en las sauas corresponents botas* (41), *en dit arrendament* (33), *en este repartiment* (46), *en las picas* (53), *en la mia casa* (57), *en los estudis* (59), *en escriptura publica* (95), *en la cuyneta* (60), *en dits llochs* (63), *en Palma* (105), etc.

-Amb valor temporal: *en los sis anys* (18), *en cada any* (22), *en cada semana* (37), *en estos sis anys* (51), *en temps de reym*(77), etc.

-Sentit distributiu: *de viña en ortolisa* (14).

-Expressió del preu: *ha fet milloras (...)* *en 300 ll.* (104)

- Locució: *en ordre a* (12), *en subsidi de* (81), *en atencio de* (101).
- Complement de règim: *continuarà en treballar* (81)[té un sentit de gerundi], *conve en observar* (92).
- Valor temporal (EN + Infinitiu): *en ser pagat* (80).

A

- CI introduït per dita preposició: *entregara a Llorens (...)*, però, en la segona part desapareix la preposició: *o la persona que jo destin* (44); *guardarlo a la meva disposicio* (54).
- Amb valor temporal: *a 20 de octubre*(105),
- Locució: *done a dos y ters* (2), *en ordre a* (12), *fer les coses a son temps* (13), *a fi de* (42), *al contrari* (53), *a presencia de* (97), *a nostra satisfacció* (103).

PER

- Pot expressar causa, motiu, mitjà, instrument o manera: *per millor explicar-me* (11), *29ll.per milloras* (22), *per quedar axi tractat* (96), *per no voler* (99), *per ser esta la veritat* (104).
- Amb valor temporal: *per temps de sis anys* (4).
- Introdueix el complement agent: *en ser pagat per mi* (80), *per el mateix Antoni Coll* (102).

La finalitat i l'objecte indirecte també ve expressada per la preposició "per": *per conservar-lo* (16), *per poder empeltarlos* (21), *per mon us* (48), *dos tersos per mi y un per tu* (52), *per guardar los fruits* (57), *per mon conte* (65), *per fer la sua olla* (67), etc.

La preposició AMB sempre adopta la forma AB i no hi ha ni un sol cas de confusió entre la preposició AMB i EN.

L'adverbi "quan" sempre adopta la forma "quant": *quant se pens envancar* (13), *quant sia en Mallorca* (15), *quant sia fet* (43).

LÈXIC

- Barbarismes: *contiguas* (3), *terrenos* (13), *anelant* (21), *dueños* (30), *frente* (61), *cuydado* (70).

Glossari

aportar(7): Dur diners o altres mitjans per complir un contracte
axermant (19), *eixermar*: Netejar la terra tallant o arrabassant les herbes i arbusts que hi creixen i dificulten el conreu o el transit.

bóta congrenyada (88): bóta de gran capacitat, que té per cercols de subjecció quatre robusts congrenys de fusta i que en un dels seus fons té una obertura per on entra dins la bóta l'home encarregat de netejar-la.

calops (36): Classe de raïm gros i molt saborós, apreciat com el millor.

envancar (13) "envencar": Fer desaparèixer una cosa, com si l'hagués engolida la terra.

estalons (26): Pal bifurcat a un extrem, que es posa vertical per a sostenir les branques d'un arbre massa carregades, una soca torçada, una biga o llenyam romput, etc.

estudi (59): Habitacions situades entre la planta baixa i el primer pis d'una casa, i a les quals es puja per escassos escalons.

etsequearlo(18) "exsecallar": Tallar als arbres les branques seques o sobrerres.

garrova (50)= garrofa.

grumers(36): Raïm vermell de pell gruixada, de gra gros i un poc llarguer.

metgencant (10) "magencar": Entrecavar superficialment les plantes quan comencen a néixer o quan han estat transplantades. Especialment donar la segona cavada a la vinya.

mollar (47) "vi mollar": vi fluix?/ "raïm mollar":varietat de raïm blanc

Arrendament de Son Ribot (1833-37)

1 En la Vila de Petra del Reyna de Mallorca á los vint y sis dies
del mes de Setembre del any mil vuitcents trenta y tres. Devant
de mi el notari publich de Reynes y testimonis infrascrits,
comparague el Sor. Dn. Vicens Gual y Vives de Cañamas viudo de
5 la Señora Da. Maria de la Concepció Doms, fill de los nobles se-
ñors Dn. Pedro y Da. Vicenta, conjugues difunts, natural y morador
en la ciutat de Palma atrobat personalment en el dia de vuy en
esta present vila, per mi conegut, y libre y espontaneament di-
gue que donava en arrendament á Juan Ribot fill de Josef y
10 de Pereta Llompard conjugues difunts, natural y vesi del terma de esta
vila el seu predio anomenat Son Ribot, situat en el terma de
dita vila per el termini de quatre anys y quatre esplets fertils
ô esterils que ya comensaren die vuit de este mes y finiran en
igual dia de mil vuitcents trenta y set baix los pactes, condicions
15 annua merced y reservas sigüents.

Primerament es pacte que el conductor deurá cultivar dit predio
â us y costum de bon conrador, aportantlo â quatre sementers; un
sembrat de blat, altre de ordi, altre de civade y lo altre de armás,
sens poder restoblar ninguna porció sens espresa ordre del señor.
20 Mes lo es que el conductor tendrá obligació de cultivar y men-
tenir los abres que se troben en dit predio, sens que pugue tellarne
ni permetrer que persona alguna los tall, baix la pena de
pagar los dañys y perjuis, que de lo contrari se puguen ocasionar.
Mes lo es que el conductor no permetrá que persona alguna
25 tall lleña en la garriga del mencionat predio sens espresa orde del
sobredit señor, baix la pena de pagar tres lliuras per cada vegada.
Mes lo es que el conductor en el ultim any de aques arrendament
deurá dexar el samanter del goret conforme corresponderá.
Mes lo es que en el mateix ultim any degue dexar tota la palla
30 que cullirá en dit predio quedant empeisada tota la posible.
Mes lo es que el mateix conductor no podrá treurer terra for-
miguer ni fems de la referida possessió, pues tot esto deurá inver-
tirse en conservacio y millorament de la mateixa.
Mes lo es que quant se haze de fer algun remendo ô obra per
35 la conservacio de la casa de la mencionada possessio sera obligacio
del conductor mentanir el mestre y manobre y el señor pagarlos
el jornal.
Mes lo es que dit conductor no podrá tenir en dit predio bestiar
cabrum baix la pena de pagar deu lliuras per cada vegada.
40 Mes lo es que en la ocasio de lleurar las viñas del señor tendrá
obligacio el conductor de fer quatre jornals de parell sens poder de-
manar para ello cosa alguna.
Mes lo es que el antedit señor no podrá ser impedit de fer totas
las milloras qui li aparexará en dit predio.
45 Mes lo es que el conductor cada any de este arrendament deurá
entregar en la casa y habitacio del antedit señor ô en el predio Canet

---

²⁸A.R.M. Sig. A.G.T. a 12 f.2

- xexante sinch cuarteras de blat y deu cuarteras de civade, bo, nou, net y rebedor y franch de cualsevol especie de dret.
- 50 Mes lo es que el mateix conductor deurá entregar cada añy en la casa y habitacio del señor de la Ciutat de Palma mitx quintar de formatge axut fet en el mes de mars, una arrova de llana, duas añellas per el dia de Pasqua de resurreccio, quatre gallinas ô capons dia vint y un desembre y quatre dotsenas ous, y per el dia de Sant Juan quatre pollastres
- 55 Mes es pacte que el susdit conductor deurá entregar cada añy â la casa posada de esta villa una carretada de palla.
- Mes lo es que el conductor deurá satisfacer cada añy durant aquest arrendament la cantidad de setanta lliuras mallorquinas ab tres iguals pagas, comensant la primera dia vint y un dezembre del corrent añy, la segona die primer maig de mil vuicents trenta quatre, y la tercera dia vuit setembre del mateix añy, y axi succesivament fins finit que sie este arrendament.
- 60 Mes es pacte que en atencio de haverse rebut â conte de las annuas mercés vencedoras la cantidad de doscentas lliuras se ha convingut que estes deguen recompensarse â rahó de setse lliuras tretse sous y quatre diners per tersa, de modo que dins dit termini quedan recompensadas las espresadas doscentas lliuras.
- 65 Mes lo es que ultra la sobredita annua merced, deurá invertir el conductor cada añy la cantidad de sinch lliuras de esta moneda en milloras en el paratje ahont señelerá el señor.
- Mes lo es que â la falta de cumpliment de cualsevols de los antedits pactes produirà el dret al señor arrendador de expelir el conductor del predio y podentlo arrendar novament en son perjuy.
- 75 Y finalment es pacte que deurá el conductor pagar tots los dañys y perjuis que se ocasionaran ab motiu de no cumplirse los pactes antecedents y tambe tots los gastos que judicial y extrajudicialment sien necesaris para el seu cumpliment.
- 80 Estims que te rebuts el conductor y son los sigüents
- Primo trenta sinch cuarteras de blat bo, nou, net y rebedor. Son.....35 ll.
- Mes dotse cuarteras ordi de la mateixa calidat. Son.....12ll.
- 85 Mes vint y tres cuarteras de civada bona y rebedora. Son.....23ll.
- Mes una egua negre de edat de sinch añys, estimada per Juan Bauzá conductor de Son Vaquer y Juan Ribot, en vuitanta duas lliuras deu sous. Son.....82ll. 10s.
- 90 Mes duas trutges, una porcella, un porcell, y un porch sanat, estimats per dit Ribot y Pera Juan Riera en trenta lliuras. Son.....30ll.
- Mes dits peritos han reperat de la guarda, trenta ovelles bonas y rebedoras, un tuis y una añella.

Gorets

- 95 Primo vint y quatre cuarteradas de tres reyas y tres de duas que reunidas â una cuarterada per reya componen setanta vuit cuarteradas, estimadas per los matexos peritos Ribot y Bauzá, a una lliura

100	tretse sous y sis diners per quarterada. Importan sent trenta lliuras y tretse sous. Son.....	130ll. 13s.
	Mes han estimat los matexos peritos trenta tres carre- tadas de fems a vuit sous y sis diners cada una que valen catorse lliuras. Son	141l.
105	Mes un moli de sanch molent y corrent y un carro estimat vint y quatre lliuras. Son.....	241l.

En cuyos termes y circunstancias se formalitza aquesta conduccio y promet el señor otorgant que durant dit termini sera certa y segura la detencio del referit predio Son Ribot en el arrendari Juan Ribot y â los seus, â cuyo fi li estera de firme y legal.....

110 y de tot lo que ve de la naturalesa de aquell. Promet el señor otorgant tenir per valida y firme esta escritura y no redacuarla ya may baix la obligacio de estos sos bens mobles ê immobles presents y venidors. Renuncia totas las lleys, fors y privilegis de son favor y se submet al for y jurisdiccio de aquell tribu-
115 nal ô curia per ahont podrá ser convingut per la observancia y cumpliment.

Y present â tot lo referit Juan Ribot de antes expresat, per mi conegut, libre y espontaniament digue que acceptava el present arrendament per el temps estipulat baix los pactes y condicions de antes espresadas, se obliga â dexas y entregar el referit predio en el mateix dia que concluhirá lo arrendament en los mate-
120 xos estims y arreus que ha rebuts. Y promet observar puntualment son contingut baix la obligacio de tots sos bens mobles ê immobles presents y venidors, renunciá totas las lleys, fors
125 y privilegis de son favor y se submet del mateix modo que el señor otorgador. Axi lo otorgá y firmá el mencionat D. Vicens Gual, y lo accepta el susdit Ribot, essent presents per testimonis al efecta requirits Maciá Amengual, y Josef Salas ambos vezins de dita Vila, un de los quals lo firma per dit conductor
130 per haver espresat no sebrer escriurer, de tot lo qual don fe== Vicens Gual==Macia Amengual== Devant de mi ==Juan Puig, notari.

VI. Acta d'arrendament de Son Ribot (1833)

VOCALISME

En general, ni en el vocalisme tònic ni en el vocalisme àton no hem trobat gaire confusió per representar el so neutre, però podem esmentar la confusió en la grafia -e per -a als mots *devant* (2), *tellarne*(21), *empeisada* (30), *lleurar* (40); i en la grafia -a per -e als mots *comparague* (4), *terma* (10) i *samanter* (28). Hi ha alternança en el mot *die* (13)/ *dia* (14).

-El manteniment de la O àtona és prou sistemàtic, només trobem els casos de *submet* (114) i *cullirá* (30). El diftong -ua dels grups consonàntics GUA, QUA es manté, per ex: *egua* (86), *cuarterada* (96), *Pasqua* (52). En el cas del mot *gorets* (94) monoftonga.

-La grafia -y- s' utilitza per representar la conjunció copulativa; alguns casos de -i semivocal com *reyna* (1)[per regne], *vuy*(7)[per avui], *may* (112), *lleys* (113). Hi ha alternança en el mot *perjuis*(23)/ *perjuy* (75)/ *perjuis* (77). Trobem un cas de iodització *reyas* (95). I en últim terme, hi ha representat el so de la fricativa palatal sonora en *ya*(13).

CONSONANTISME

-La lateral palatal sonora [λ] es representa amb la grafia ll: *fill* (5), *tellarne* (21), *tall* (22), *lleña* (25), *palla* (29), *cullirá* (30), *lleurar* (40), *parell* (41), *porcell* (89), etc. Hi ha dos casos puntuals de iodització: *empeisada* (30) i *reyas* (95).

-Per a la nasal palatal sonora [ɲ] trobem les grafies ñy i ñ, *añy* (2), *señors* (6), *dañys* (23), *lleña* (25), *viñas* (40), *añellas* (52), *señelera* (71).

-El manteniment de la R final muda és sistemàtic, p. ex: *morador*(6), *cultivar*(16), *poder*(19), etc.

-Les fricatives palatals sordes es representen mitjançant la -x : *dexar* (28), *matexa* (33), *aparexera* (44), *xexanta* (47), *axut* (52), *axi* (63). I -ix si el so es troba en posició final de mot: *baix* (14), *mateix* (29). Trobem la grafia -x per expressar el so [ks]: *extrajudicialment* (78), *expelir* (73), *expresat* (117). El mot *xexanta* presenta palatalització de la fricativa alveolar sorda per assimilació.

L'africada palatal sorda ve representada per *mitx* (50) i *maig* (60).

Les fricatives palatals sonores mantenen la grafia “g+e/i” i “j+ o/u”:
hage (34), *privilegis* (114), *conjugues* (6), *perjuis* (23), *jornal* (37), *judicial* (78), *Juan* (87), *jurisdiccio* (114).

Tenim un cas d'africada palatal sonora *paratje* (71) i l'africació de la fricativa palatal sonora a *trutges* (89), tal com es pronuncia a Mallorca.

Les fricatives alveolars sordes es representen per -s: *empesada* (30), *sinch* (47), *comensant* (59) i -ss sols a *possesio* (35) i *essent* (127). Les fricatives alveolars sonores es representen per -s: *present* (8), *vesi* (10), *tretse* (66), etc; i -z a *dezembre* (59) i *vezins* (129).

-La utilització de la -ch a final de mot en els sons oclusius velars és sistemàtic: *publich* (3), *sinch* (47), *franch* (48), *porch* (89), *sanch* (104). Tradicionalment per a la representació d'aquest mateix so seguit del diftong -ua s'ha utilitzat la grafia “qua”, com hem vist als documents anteriors; però ara trobem la grafia “cua”, possiblement per influència de l'ortografia castellana: *cuatre* (12), *cuant* (34), *cuarteras* (47), *cualsevol* (48), *cuarterada* (99), *redacuarla* (112), *cuals* (129).

- Tots els finals consonàntics es mantenen.

-No hi ha cap cas d'apostrofació, el que trobem és la unió de verb/pronom: *aportantlo* (17), *tellarne*(21), *pagarlos* (36), *recompersarse* (65), *podentlo* (74). En el cas de *li aparexerá* (44) es manté el pronom separat del verb. És l'únic cas de pronom feble proclític, els altres pronoms febles es troben en situació enclítica.

- Tenim un sol cas d'afèresi *vuy* (7).

MORFOSINTAXI

-La formació del plural

La formació del plural no difereix de les construccions adoptades per la normativa actual i en la formació del plural dels mots acabats amb vocal neutre hi ha molts més casos que fan el plural en -as que en -es:

-L'article

Les formes de l'article consignades són les següents:

Masculí singular LO: *lo arrendament* (121).

EL : *el notari* (3), *el señor* (4), *el dia* (7), *el terme* (11), *el termini* (12), *el conductor* (16), *el ultim* (27), *el mateix* (29), *el mestre* (36), etc.

Femení singular LA: *la vila* (1), *la pena* (22), *la garriga* (25), *la casa* (35), *la ocasio*(40), *la guarda* (92), *la obligacio*(112), etc.

Masculí plural LOS: *a los vint y sis dies* (1), *los nobles* (5), *los pactes* (14), *los danys* (23), *los abres* (21), etc.

Femení plural LAS: *las viñas* (40), *las milloras* (44), *las annuas mercés* (64), *las espresadas* (67), etc.

Contraccions: DE+ EL: *del mes* (2), *del any*(2), *del señor* (19), *del mencionat* (25), *del conductor* (36), etc.

Contraccions: A+ EL: *al efecta requirits*(128)

Neutre LO: *lo altre* (18), *de lo contrari* (23), *tot lo que* (110), *tot lo referit* (117), *de tot lo cual* (130).

Cal dir que en aquest manuscrit només hi ha un cas de "lo" com article masculí singular, els altres casos corresponen al "lo" neutre. Així doncs, el pas de "lo" a "el" ja es veu del tot consumat.

Els demostratius [adjectius i pronoms] que trobem al text són les següents:

este: *este mes*(13), *este arrendament* (45).

esta: *esta present vila* (8), *esta dita vila* (10), *esta moneda* (70), *esta escriptura* (111).

estas: *estes deguen recompensarse* (65).

aquesta: *aquesta conduccio* (106).

Aques arrendament (27) pot interpretar-se de dues maneres, o consideren que “aquest” ha sofert un problema de grafia amb la pèrdua de la -t final, o *aques* fa referència al segon terme locatiu “aqueix”. El segon terme locatiu s’adiu plenament en el context del discurs, el que no encaixa és la grafia utilitzada, ja que en el present manuscrit trobem escrit *mateix*. També podríem considerar que *aques* reflecteix, en part, la pronúncia “aqueis” consignada a Palma i a Manacor, segons el DCVB.

Les formes de possessiu d’un sol posseïdor que trobem al text són les següents:

Formes plenes

3ª pers.masc.sing. se u: *el seu compliment* (79).

3ª pers.masc.pl. seus: *los seus* (109).

Formes reduïdes

3ª persona masc. sing. son: *son perjuy* (74), *son favor* (114), *son contingut* (123).

3ª persona masc. plural sos: *sos bens* (112).

-Les formes de relatiu

QUI

Amb antecedent de cosa: *el antedit señor no podra se impedit de fer totas las milloras qui li aparexerá* (44).

QUE

En funció de subjecte: *que ja comensaren die* (13), *mantenir los abres que es troben en dit predio*(21), *tot los gastos que judicialment (...) sien necesaris*(78), etc.

En funció de complement directe: *tota la palla que cullira*(30), *estims que te rebuts el conductor* (80), etc.

LO/LA/LOS/LES QUAL: *un de los cuals lo firma* (129).

Contruccions castellanés:

en cuyos termes (...) se formalltza(106), *a cuyo fi li estera* (109).

QUE conjunció: *es pacte que el conductor*(16), *sens que pugue tellarne* (21), *ni permetrer que persona alguna* (22), *mes lo es que* (20), *que de lo contrari se puguen ocasionar* (23), *fins finit que sie este arrendament* (62)[avui l'ordre de la frase seria *fins que sia finit...*], *se ha convingut que* (65),

-Les formes verbals

Les formes del present de subjuntiu continuen amb les terminacions antigues, tal com hem vist fins ara a la resta de manuscrits: *pugue* (21), *tall* (25), *degue* (29). Les formes d'infinitiu dels verbs de la segona conjugació acabats en -re dupliquen la -r: *permetrer* (22), *treurer* (31), *sabrer* (130). Només un cop trobem la 1ª persona del present d'indicatiu *don* (130).

-Perífrasis d'obligació

Per expressar el sentit d'obligació s'utilitza, bàsicament, la contrucció amb el verb deure: *deurá cultivar* (16), *deurá dexar* (28), *deurá invertirse* (32), *deurá entregar* (45) etc., encara que no és l'única manera d'expressar-ho p.ex: *tendrá obligació de cultivar* (20), *cuan se hage de fer algun remendo* (34), *tendrá obligacio el conductor de fer quatre jornals* (41), etc.

-Els pronoms

L'únic pronom personal tònic que podem consignar és *mi* (3) i les formes àtones que s'utilitzen continuen essent les formes plenes: *tellarne* (21), *los tall* (22), *pagarlos* (36), *li aparexerá* (44), *podentlo* (74), *se submet* (114), *lo otorgá* (126).

- Les preposicions

EN

-Amb valor locatiu: *en la vila de Petra* (1), *en la ciutat de Palma* (7), *en el terma de dita vila* (11), *en la garriga*(25), *en dit predio*(30), *en la casa* (46).

-Amb valor temporal: *en el dia de vuy* (7), *en igual dia*(13), *en el ultim any*(27), *en la ocasio de lleurar* (40), *en el mes de mars* (51).

-Locució: *en atencio de* (63), *en son perjuy* (74).

-Complement de règim: *donar en arrendament* (9), *invertirse en conservacio* (33), *invertir (...)* *en milloras* (71), *estimada (...)* *en vuitanta duas lliuras* (88),

Trobem dos casos d'ús de la preposició "en" que no s'adiu amb la norma. El primer cas es tracta d'un complement indirecte introduït per "en": *durant dit termini sera certa y segura la detencio del referit predio Son Ribot en el arrendetari Juan Ribot y a los seus* (108). És curiosa aquesta construcció perquè la segona part del C.I. *y a los seus* manté la preposició "a". El segon cas és una confusió de la preposició "en" per "amb": *entregar el referit predio (...)* *en los matexos estims y arreus que ha rebuts* (121).

A

No hi ha cap cas de C.D. amb la preposició "a".

-CI introduït per dita preposició: *al señyor arrendador*(73), *y a los seus*(108).

-Amb valor temporal: *a los vint y sis dies* (1).

-Amb valor locatiu: *a la casa posada de esta vila* (56),

-Locució: *a us y costum* (17), *aportantlo a quatre sementers* (17), *a conte de* (63), *a la falta de cumpliment* (72), *al efecte requirits* (128).

-Introdueix l'infinitiu: *se obliga a dexar y entregar* (120),

-Introdueix el preu: *estimadas (...)* *a una lliura tretse sous* (98), *tres carretades de fems a vuit sous* (102),

PER

-Pot expressar causa, motiu, mitjà, instrument o manera: *tenir per valida y firme esta escritura* (111), *per ahont podrá ser convingut* (115), *per haver espresat no sabrer escriurer*(130)

-Relacions adverbials espai, temps, mode i distribució: *per el termini de quatre anys* (12), *pagar tres lliuras per cada vegada* (26), *per el dia de Pasqua* (52), *per el dia de Sant Juan* (54), *cuatre diners per tersa* (66) , *una cuarterada per reya*(96).

-Introdueix el complement agent i el predicatiu: *per mi conegut* (8), *estimats per dit Ribot* (90), *essent presents per testimonis*(127).

La finalitat ve expressada per la preposició “per”: *per la conservacio de la casa* (34), *per la observancia y cumpliment* (115) i també per “per a” : *para el seu cumpliment* (79).

La preposició AMB sempre adopta la forma AB.

L'adverbi “quan” adopta la forma “cuant”: *cuant se hage de fer algun remendo* (34).

LÈXIC

-Barbarismes:*Pedro* (6), *libre* (8), *predio* (11), *annua merced* (15), *remendo* (34), *pues* (32), *villa* (56), *de modo que* (66), *gastos* (78), *peritos* (92), *firme* (109), *calidat* (84).

Segons el diccionari CVB, *Reyna* (1) no és considerat un castellanisme, sinó una forma dialectal de regna.

5.3.2. Recapitulació

Com ja hem fet a l'anàlisi lingüística dels testaments, intentarem sistematitzar quins són els trets comuns d'ordre ortogràfic i morfosintàctic que apareixen en els diferents contractes d'arrendament. Aquesta anàlisi ens ajudarà, posteriorment, a deduir quins són els punts que caracteritzen el codi escrit que fou ensenyat i que es va mantenir al llarg del temps.

Vocalisme i consonantisme

En la grafia del vocalisme tònic no hi ha cap mena de confusió entre -a i -e. En canvi, en el vocalisme àton trobem fins a 1736 un ús més sovintejat de la grafia -e en lloc de -a per expressar el so neutre; en el manuscrit de 1782 la situació és just al revés, és a dir, abunda més la grafia -a que la -e. En els posteriors documents no hi ha unes tendències tan definides.

El manteniment de la -o àtona és gairebé sistemàtic, només en els manuscrits de 1782, 1806 i 1833 trobem alguns casos de tancament de la -o seguida de -i tònica, p.ex: *cullir*, *surtia*. El diftong -ua dels grups consonàntics GUA, QUA es manté, tret del mot *goret* i els seus derivats.

La grafia -y s'utilitza per representar la conjunció copulativa, alguns casos de i semivocal, la iodització i el pronom hi. A partir del contracte d'arrendament del 1782, també representa, a vegades, el so de la fricativa palatal sonora.

La lateral palatal sonora es representa per la grafia ll. Els casos de iodització són puntuals, i sempre són mots que pertanyen al lèxic específic del món de la pagesia.

La nasal palatal sonora es representa per ñy i ñ. El manteniment de la -r final muda és sistemàtic i els infinitius dels verbs de la segona conjugació acabats en -re solen afegir una -r a la terminació. Les fricatives palatals sonores solen representar-se per -j (i -y) i -g, més o menys es manté la relació “g+e, i” / “j+o, u”. L’africada palatal sonora es representa per -tj i tg, encara que hi ha alguns casos d’africació del so fricatiu en els manuscrits de 1806, 1833. Les fricatives palatals sordes es representen per -x, i -ix, si el so es troba en posició final. Els exemples d’africades palatals sordes són molt minsos, i els que hi ha es representen per -tx, però si el so es troba a final de mot trobem -tx , i -ig. Les fricatives alveolars sonores solen representar-se per -s, i també trobem alguns mots en -z, com *vezins* . Les fricatives alveolars sordes utilitzen la -s, -ss, -c i -ç, sense el més mínim criteri d’ús d’una o altra grafia. La utilització de la -ch a final de mot en la representació dels sons oclusius velars és sistemàtica. En el manuscrit de 1833 tenim un canvi de consonant a l’hora de representar el diftong “qua” i trobem “cua”, cosa que no s’havia donat als documents anteriors.

Els finals consonàntics solen mantenir-se. No hi ha casos d’apostrofació i els pronoms febles es mantenen units al verb. Trobem alguns casos d’afèresi, sobretot en el mot *vuy* [=avui], que és prou sistemàtic.

Morfosintaxi

En la formació del plural dels mots femenins acabats en vocal hi ha un canvi de desinència a partir del manuscrit de 1736; si abans trobàvem una majoria de mots que feien el plural en -es, enfront dels acabats en -as, la tendència canvia i ja en el manuscrits de 1782 i següents hi ha una gran majoria de mots acabats en -as enfront dels que ho fan en -es.

Les formes de l'article consignades són les següents:

	Masculí	Femení
Singular	lo/el	la
Plural	los	las

Neutre: lo

Contraccions: de+el=del

a+el= al

El pas de la forma de l'article masculí singular "lo" a "el" sofreix una gradació a través del temps. En el manuscrit de 1678 només trobem l'article "el" si acompanya el substantiu "dia", en el altres casos sempre es manté la forma "lo". En el manuscrit de 1716 la forma "lo" té un ús majoritari enfront de "el". En els documents de 1736 i 1782 es barregen els dos articles, i en els manuscrits de 1806 i 1833 ja trobem la forma "lo" en clar retrocés enfront de "el", i s'arriba a mantenir gairebé sols com a forma neutra en l'últim arrendament estudiat. No hi ha ni una sola forma de l'article "es/sa".

No tenim molts exemples de les formes de demostratiu i de possessiu en els manuscrits dels anys 1678, 1716 i 1736, només constatem la forma de demostratiu neutra $\varnothing$, i la forma antiga del possessiu *vostron*. A partir del manuscrit de 1782 les formes de demostratiu i de possessiu són les mateixes que hem consignat al testaments. Quant als demostratius, constatem dues formes de gradació dística: les formes no reforçades s'utilitzen en el primer terme de proximitat i passen a les formes reforçades amb ACCU per expressar el segon terme de proximitat. Les formes reduïdes de possessiu d'un sol posseïdor són força utilitzades en totes les persones i no determinen exclusivament noms de parentiu, ans al contrari el seu camp és prou més ampli.

Hi ha un ús abundant del relatiu, tant de les formes simples com de les compostes. A partir del contracte d'arrendament de 1782 constatem la

forma castellanitzada “cuyo/cuya” del relatiu possessiu, forma que es va repetint al llarg dels altres dos contractes.

Les desinències de la primera persona del present d'indicatiu que surten als contractes d'arrendament són les següents: en el de 1716 -a, -e i -ø; en el de 1782 -o; en el de 1806 -e, -ø i -o; i en el de 1833 -ø. Si comparem amb les desinències dels testaments costatem una reducció de possibilitats i un retorn a la desinència -ø, com a única alternativa, en una data més primerenca.

Les formes de present de subjuntiu presenten les desinències antigues, vives en la parla de Mallorca.

El sentit d'obligació, expressat a partir del contracte de 1782, ve donat pel verb “deure” i a través de la perífrasi “haver+ de”.

Els pronoms febles sempre utilitzen les formes plenes.

En general l'ús de les preposicions s'adiu als usos actuals. Tal com ja hem fet constar a l'anàlisi de la llengua dels testaments, la preposició “en” és més utilitzada que la preposició “a” amb valor locatiu i temporal. El CI ve introduït per la preposició “a”.

No hem trobat cap CD introduït per preposició, fins que hem arribat al contracte de 1782. De la mateixa manera, la preposició “per” és l'única preposició que trobem als manuscrits, excepció feta del contracte del 1782.

Lèxic

Sense tenir en compte els encapçalaments i els finals en llatí del contracte d'arrendament de 1678, també podem trobar en el text en català formes preses directament del llatí, cosa que es repeteix als contractes de 1716, 1736 i 1782.

Al contracte de 1678 no hem constatat cap barbarisme, al de l'any 1716 i al de 1736 en costatem uns cinc i a partir del de 1782 ja abunden. En contraposició, el lèxic específic de les feines del camp o dels estris que s'utilitzen per a les feines del camp és molt ric.

El contracte d'arrendament de l'any 1782 mereix un comentari a part, en certa manera constitueix un trencament, perquè és a partir d'aquest manuscrit quan comencem a constatar canvis importants: per una part, trobem que la influència de la llengua castellana es fa més palesa i, per l'altra, els trets dialectals i els vulgarismes comencen a detectar-se.

5.4.- Sèrie de factures i albarans

El tercer bloc de sèries de manuscrits el constitueix un conjunt de factures o albarans que abasten des de 1799 a 1879. Aquest bloc documental no presenta un paral·lelisme temporal tan clar com els altres dos grups de documents, però crec que aquest fet no desvirtuarà l'anàlisi que pretenem portar a terme. Tots els manuscrits pertanyen a l'arxiu de can Torrella i es conserven a l'Arxiu del Regne de Mallorca. Són els següents²⁹:

A) *Compta da la faina ha feta Mestra Juan Estelrich Farrer par mi Saño Don Guiem Torela Dia 16 Janer de 1799*

B) *Compte de feyne a fete Mtre. Ignasi Vidal ferre per Don Gilem Torrele.(1818)*

C) *Comta de le fayne que ha feta Mestra Josef Juan Sallater per co(n)ta de le case de Don Josef Doms comansant als 11 Juriol de 1828*

D) *-Compte d'un marjador de 1834*

E) *Conte de la feyna de ferrer que he feta per Dn. Fausto Gual (1857)*

F) *Conte de Canet del Carpintero comensant dia 27 diciembre de 1879*

Document A

Compta da la faina ha feta Mestra Juan Estelrich Farrer par mi Saño Don Guiem Torela Dia 16 Janer de 1799

Aquest manuscrit no porta al final cap mena de signatura, però podem deduir una sèrie de punts del seu encapçalament :

---

²⁹ Tots formen part del fons TORRELLA amb les següents signatures: A 148, B 149, C 149, D 188, E 197 i F 127

a) Hi ha l'ús de la tercera persona *ha feta* que fa suposar que no és el mateix ferrer qui escriu.

b) La forma de cas oblic del pronom personal de tercera persona *per mi* podria significar que l'autor del document és el senyor Guillem de Torrella. És difícil de creure que el senyor de can Torrella sigui l'autor de les factures; així doncs, hauríem d'interpretar el *per mi saño* com una reducció de la preposició *per a*, tal com succeeix a la llengua parlada, i *Don Guiem Torella* com a aposició de senyor. Aquesta interpretació ens permet deduir que l'autor del manuscrit és l'administrador, escrivent o secretari del senyor de can Torrella. A més a més, al final del document trobem els pagaments que s'han fet al ferrer i són escrits per la mateixa mà, cosa que fa refermar-nos en aquesta deducció.

Document B

Compte de feyne a fete Mtre. Ignasi Vidal ferre per Don Gilem Torrele.

Aquest compte no porta la signatura del ferrer, per tant, per deduir-ne l'autor haurem de valer-nos dels indicis que puguem extreure del manuscrit. Altre cop trobem la tercera persona *a fete* i també al final es detallen els pagaments que s'han fet al ferrer. Aquests pagaments són escrits per una altra mà, amb uns trets gràfics molt semblants a la lletra del primer document, encara que això és molt difícil d'assegurar. Els pagaments van en primera persona i al final hi ha el nom de "*Don Gilem Torrelle*".

És un manuscrit escrit amb una lletra molt clara i cal dir que en el mateix arxiu trobem tres comptes del mateix ferrer de tres anys diferents escrits per la mateixa mà. La pregunta resta oberta: Qui ha escrit aquest compte? Em decantaria per creure que l'autor és un escrivent pagat pel ferrer.

Document C

Comta de le fayne que ha feta Mestra Josef Juan Sallater per co(n)ta de le case de Don Josef Doms comansant als 11 Juriol de 1828

Aquest compte es troba signat per Josef Juan i els trets gràfics de la signatura s'assemblen als del manuscrit. Podem deduir que l'autor és el mateix selleter? Però, si és així, què significa l'ús de la tercera persona?

Documents D i E

Aquests dos manuscrits només detallen les feines puntuals realitzades per a la família Torrella. El manuscrit D s'aparta de la tònica dels altres ja que no detalla la factura sinó que sols ens dóna el còmput global de la despesa. El manuscrit E torna a detallar el compte com tots els altres manuscrits. Tots dos vénen signats i utilitzen la primera persona.

Document F

El compte del fuster, Gabriel Sabater, no ens planteja cap problema quant a l'autoria del manuscrit, el problema apareix quan volem esbrinar realment en quina llengua tenia intenció d'escriure. Em decantaria per creure que la intenció de l'autor era escriure en castellà, però la manca de domini d'aquesta llengua fa que el manuscrit presenti fragments en llengua catalana.

5.4.1.- Transcripció i anàlisi lingüística

Document A

Compta da la faina ha feta Mestra Juan Estelrich Farrer par mi Saño Don Guiem Torela Dia 16
Janer de 1799

1	Primo fer un clau nou de roda.	2	6
	Dia 28 Janer fer una llanda nova pesa 8 <i>l</i> y mitga a rao da 5 sous la lliur	2 <i>ll.</i>	2 6
	mes 4 claus nous y 5 adobats		1 8
	mes adobar un pañy dal tarat da Canat.		10
5	Dia 29 Janer fer un perny nou an guias y galat da la Calesa		10
	mes saldar unas dens da clau dal rabost.		2
	mes fer 4 genxos y 4 armelas par guarda mirais		2
	mes fer una cama da brila nova y adobar sa brila da mula.		9
	mes afagir fero a un arcat y saldar lo dal cotxo		10
10	Dia 6 Fabre fer una llanda nova pesa 7 <i>ll</i> i mitga a rao da 5 sous la lliura	1 <i>ll.</i>	17 6
	mes 4 claus nous y 2 adobats		10 8
	mes saldar un perñy y fer guias		1 6
		-----	
		7 <i>ll.</i>	19 4
	mes adobar una brila y fer una cama nova da dita brila y duas baulas		9
	mes fer unas dens da una clau da fora		3
15	Dia 22 Fabre fer unas balañas novas da sa sañora		4
	Dia 4 Mars fer un pany y clau da lloba par Bornata	2 <i>ll.</i>	2
	mes fer una varga par dita porta an barmelas ³⁰ y tot son ormatx		3
	mes adobar una aspasa.		6
	Dia 22 Mars adobar un pañy y fer dens novas		3
20	mes fer una clau nova da sa cria das canaris		3
	mes fer 2 claus nous da cotxo		5
	Dia 6 Maix fer una varga nova par una frinestra da Bornata an barmelas y baula	3 <i>ll.</i>	8
	mes fer 6 frontisas grosas a rao da 10 sous	3 <i>ll.</i>	
25	mes fer 8 frontisas mes patitas a rao da 8 sous	3 <i>ll.</i>	4
	mes fer 4 pañats da cop	1 <i>ll.</i>	4
	Dia 8 Maix fer 14 claus nous da sa calesa	1 <i>ll.</i>	15
	mes fer un perñy nou an guias		8
	mes fer guias a 3 perñys y adobar duas planxas dal rodar.		4
		-----	
		7 <i>ll.</i>	19 4
30	mes fer una baldufella da rolo y un farlo		3
	Dia 20 Maix fer una clau nova da un astudi		4
	Dia 24 Maix fer 10 claus nous y duas baldufellas dal carro	1 <i>ll.</i>	10
	mes fer un perñy nou an guias y galat da darera.		15
	mes 8 claus adobats		2 8
35	mes fer una baldufella nova da murtarat y un perñy da cap da fuel nou		6 6
	Dia 1 Juñy fer una varga nova par una frinestra an barmelas y baula par Bornata	3 <i>ll.</i>	18
	mes 6 frontisas grosas a rao da 10 sous	3 <i>ll.</i>	
	mes 8 frontisas a rao da 8 sous	3 <i>ll.</i>	4

³⁰amb armeles

40	mes fer 4 pañats da cop.	1ll 4
	Dia 3 Juñy gornir una cuba da sercols veis	12
	Dia 10 Juñy fer un brasat dal pascante nou pesa 5ll a rao da 7 sous la lliura	1ll 15
	Dia 15 Juñy fer una llanda nova pesa 9ll a rao da 5ll la lliura	2ll 5
	mes adobar una llanda y alargarla	4
45	mes fer 14 claus nous y 22 adobats	2ll 2 4

		49ll.12 10
	mes fer una araña nova dal carro	16
	mes adobar 3 arañas y fer langata nova.	6
	mes fer 8 claus da araña	4
	mes fer 31 claus da nos docbes cada un par sas bandas	15 6
50	mes fer guias a un perñy	1 6
	Dia 4 Juriol fer 4 claus nous y una baldufella	12 6
	mes 8 claus adobats.	2 8
	mes 12 claus da 2 docbes	4
	mes fer 6 frontisas par una frinestra portal par <i>Bornata</i> a rao da 10 sous	
55	cada una	3ll
	mes fer 8 frontisas mes patitas a rao da 8 sous	3ll 4
	mes fer 4 pañats de cop	1ll 4
	mes fer una varga da dita frinestra	3ll 18
	mes 108 claus barcarols par clauar la faramenta	15
60	mes 24 claus docbes	5
	mes 16 tatxas llergas	1 4
	mes fer 6 frontisas grosas par una frinestra.	3ll
	mes 8 frontisas mes patitas	3ll 4
	mes fer 4 panys da cop	1ll 4
65	mes una varga da dita frinestra	3ll 18
	mes 108 claus barcarols	15
	mes 24 claus docbes y 16 tatxas llergas	6 4

		77ll 9 8
	mes fer una clau nova a un pany da foraiat da <i>Canat</i> y adobar sas armelas	8
	mes fer una planxa da couera da sella y posar dos ratblons a un cabrastel.	7
70	Dia 22 Juriol saldar 2 perñys y fer guias	5
	mes adobar un pañy da un caxo da <i>Canat</i>	3
	Dia 27 Juriol fer 6 feros da una carbonera par una frinestra pesan 17ll a rao	
	da 4 sous la lliura	3ll 8
	Dia 3 Agost fer duas frontisas par sa <i>Carbonera</i>	16
75	mes fer un pany da cop par dita	6
	mes fer un bocado nou da brila da mula	12
	mes fer una faramenta da llit da fora	1ll 2
	mes fer 6 frontisas grosas par una frinestra portal grosas a rao da 12 sous	
	cada una	3ll 12
80	mes 8 mes patitas a rao da 9 sous	3ll 12
	mes 4 pañats da cop	1ll 4
	mes una varga an barmelas y baula	3ll 18
	mes 108 claus barcarols par clauar la faramenta.	15
	mes 24 claus docbes	5
85	mes 16 tatxas llergas	1 4

		98ll 14
	Dia 5 <i>Setembre</i> fer una llanda nova pesa 8ll y mitga	2ll 2 6
	mes fer 11 claus nous y 3 baldufellas novas	1ll 15
	mes 14 claus adobats	4 8
90	Dia 6 <i>Setembra</i> fer 2 pañys nous y claus y duas manatas y armelas	
	da foraiat	2ll 2

	mes fer un pany nou gros da forayat foraiat y armelas	2ll 2
	Dia 20 <i>Setembre</i> fer 3 vargas da una frinestra da fora pesan 5ll a rao da 4 sous	1ll
95	mes fer 24 frontisas par sas portas das portals a rao da 10 sous cada una	12ll
	mes fer 4 pañys an 4 claus da caño par las portas	7ll 4
	mes fer 4 pañys da pla par ditas	3ll
	mes fer 20 gafas par clauar las portas	2ll
100	Dia 5 <i>Octubra</i> fer un grilo nou y guias	12
	mes fer duas claus novas par sa casa da sas donas	8
	Dia 9 <i>Octubra</i> fer 13 feros da una frinestra da Canat pesan 36ll a rao da 4 sous	7ll 4
	Dia 12 <i>Octubra</i> fer una llanda nova pesa 8ll a rao da 5s	2ll
	mes fer 3 claus nous y un adobat y 72 claus da dos docbes	12

		143ll 6 2
105	Dia 24 <i>Octubra</i> fer un perñy nou an guias y galat gros dal carro	10
	Dia 14 <i>Novembra</i> fer unas balañas.	4
	Dia 22 <i>Novembra</i> fer 2 claus nous y 10 adobats.	8 4
	mes afagir fero a una araña y fer langata nova	3
110	mes saldar un perñy y fer un galat nou y adobar un perñy dal fuel	6 8
	mes fer 4 feros dal galat dals fogons.	18
	Dia 29 <i>Novembra</i> fer una clau nova da Canat.	4
	Dia 6 <i>Desembra</i> adobar un astrigol y fer as manec nou	4
	Dia 12 <i>Desembra</i> fer una clau nova da lloba	6
	Dia 17 <i>Desembra</i> saldar una araña	3
115	mes fer 8 claus da roda.	1ll
	 Mes tenc rebut 5 llandas veas pesan 21ll a rao da 2 sous la lliura val	2ll 2
	 Dia 22 <i>Desbre</i> 99 rebut	85ll.

		60ll.11
	restan	30ll.10
	Dia 29 <i>Janer</i> 1800 por un tocino que a pres	-----
		30ll.
	resta	30ll. s
200	Restan	18ll 1s.
	Dia 11 <i>Abril</i> 1800 rebut a conte	11ll 19s.2
		restan
	Dia 7 <i>Setembre</i> 1800 ha rebut tres qs. de blat a rao de 24s. la barcella. valen	21ll 12s.
		11ll 19s 2

		9ll 2s 10
	 Conta per la feyna de lo ańy present de 1800	

Document B

Compte de feyne a fete Mtre. Ignasi Vidal ferre per Don Gilem Torrele.

1	Primo 2 Jene 1818 aret gla 2 corretges per une porte del porxo	2
	mes adoba unes grelles ³¹	3
	mes 21 dits selda 2 llandes y 1 lande per le rode petite y afegirlos ferro per el cotxo	5
5	mes fer 30 claus de rode y adobarne 2 per dit	3ll 10 8
	mes agusta 4 sercols de cube per el cotxo	13
	mes gorni une cube de ferro seu â une rode petite	13
	mes fer un murteret de pes 4ll y 1/2 a 7 sous per dite	1ll 11 6
	mes compondre altre murteret.	6
10	mes fer 2 planxes en 4 perns per los maymons	1ll 12
	Mes 16 febre fer 2 belanses y 6 perns per les molles de derere de pes 20 ll a reô de 6 sous 6 per el cotxo	6ll 10
	mes fer 4 baldufelles de murteret	4
	mes fer 10 perns en gies y gelet per el rodet	3ll
15	mes fer perns en gies y gelet per el cap de les bares per 3ll, a 6 sous 6	19ll 6
	mes fer 4 planxes del rodet y claus per clevarles	1ll 3 4
	mes fer 31 clau de rode per les rodes grosses	3ll 19
	mes adoba 8 claus per dites	2
	mes poza 3 llandes de mide y fer los forats.	8
20	mes fer une cadire de pescante de pes 18ll 1/2 a 6 sous	3ll 11
	mes fer gies y gie a 4 perns	6
	mes fer 2 bresets de pes 11ll a 3 sous	2ll 13
	mes fer 6 perns de ferro seu en gies y gie per los belensons y jou	18
	Mes adoba 2 perns de cap de fuell.	2

		37ll 8s.
25	Mes a 21 febre arret gla los pugedos y fer 4 perns en gies per los pugedos	2ll 4
	mes fer 2 baldufelles de marradero	6
	Mes 7 Mars fer un pern en gies per le galere	8
	mes adoba altre pern per dite	2
	Mes â 10 Abril fer 2 briles per les mules	9
30	Mes a 7 Mayx adoba un pugedo del cotxo	15
	mes fer 2 perns en gies y gellet per treua les corretges del cotxo.	8
	mes fer 2 escayres per le calese y claus per clevarlo	7
	mes fer un pern en gies y galet per dit.	2 6
	Mes 13 Mayx arret gla 2 pañys de une arquille y fer les claus	18
35	mes adoba 2 armelles per une verge de une vaze	2 6
	mes fer une arañe de pes 4ll y 8 onzes a 4 sous 6 per le calese	1ll 1
	mes adoba 3 erañes per dite	7 6
	mes fer 16 claus de erañe per dite	9
	mes fer un sercolet per dins une erañe	3
40	mes afegi ferro a un breset y selda un pern	3
	mes fer une espige per une enelle de dins le entrade	2
	mes fer un escayre per un bastiment de une finestre	3
	Mes 3 juny fer 4 pengedos per 2 vazes	2
	mes fer 4 armelles y arret gla les verges per les vaze	7
45	mes fer une clau per une tronete	4 6
	mes fer 24 claus de vidriere	1ll 4

31 graelles

	mes a 12 dits broñi 4 claus de canterano	12
	mes fer 2 gafes per un bastiment de le cuyne	6
	Mes 7 Juriol agusta 3 sercols de cube y ferne un nou	111 16
50	mes fer un murteret de pes de 411 y 1/2 a 7 sous per le galere	111 11 6
	mes adoba altre murteret.	6
	mes fer 4 baldufelles per dit	4
	mes fer 26 claus de rode y adobarne 12 per dite	311 6
	mes fer 2 perns ab oreyes a 7 sous per dite	111 8
55	mes fer 6 claus de erañe	3
	mes fer 8 claus de beldufelle	8
	mes fer 12 claus de sous 4	4

		5811 8 2
	mes adoba un grillo de le galere	1
	Mes a 10 Juriol fer une llande de pes 311 y 1/2 a 4 sous	111 2
60	mes fer 12 claus de rode y adobarne un.	111 10 4
	mes adoba un grilo	1 6
	mes fer une corretge de une porta	4
	mes arretgla une verge de une cortine	2 6
	mes adoba le fermente de le boleya	10
65	mes fer 2 claus de rode	3
	Mes 1 Juriol adoba un pañy de canterano y fer dens a le clau	7
	mes adoba 3 perns y fer los gies y galets per le galere	10
	mes fer 2 perns de cap de fuell y adobarne 2 per le galere	11
	mes fer 18 claus per dite galere	6
70	mes fer une tenquedure per le portelere de le calese	9
	mes fer un pern per le pexine de le calese	2
	mes afegi ferro a 3 perns y ferlos gies y gelllets per dite	12
	mes adoba un pany y fer une clau per le peyse	6
	mes adoba un pany y fer dens a le clau per fore	6
75	Mes 10 Agost adoba un pern per le galere	2
	mes fer un ganxo de pes 2 11 a 3 sous	6
	mes selda una llande de le calese y ferli forats	2
	mes fer 23 claus de rode per le calese	211 18 2
	mes adoba 3 claus y adoba un pern y ferli gies y gellet.	8 8
80	Mes 21 Optubre fer 2 bresets per el pescante del cotxo pes 1211 a reo de 4 sous 6	211 12
	mes adoba un pern y ferli gies per dite	2 6
	mes adoba 2 perns y ferlos gies y un galet nou per dite	3
	Mes a 12 novembre fer 3 frontises y claus per clevarles per Bornete	111 3
85	mes fer un mostatxo de cabrestel	2 6
	mes fer un forreyat an 3 armelles per une porte del ort.	10
	mes adoba une arañe y fer un sercol nou per le calese	6 6
	mes fer un pern de cap de fuell per dite ab oreyes	3

	Sige	
90	Mes 7 Desembre 1818 fer une clau per un calexet del lligedo de le Se (nyora)	6
	mes adoba un pany de un finestro	2 6

		7511 13 6
	E rebut en 4 partides 40 11 ferro vey a 1 sou 6	311

	Resten	7211 13 6

[Canvi de lletra]

	Als 23 Deembre de 1818 he pagat a conte de dita partida trenta lliuras.	
	Son	30ll
95	Als 10 Abril de 1819 he pagat a conte	20ll

	Restan de deura	22ll 13 6
	Als 30 deembre de 1819 he pagat al dit Vidal	72ll 13 6
	per ma de Arnau Pons vint y duas lliures tretza sous <i>compliment</i> de este conte.	
	Son	22ll 13 6

Don Gilem Torrelle

Document C

Comta de le fayne que ha feta Mestra Josef Juan Sallater *per* co(mp)ta de le case de Don Josef Doms comansant Als 11 Juriol de 1828

1	Primo als 11 dit <i>per</i> adobar un cabestrell de les mules posanti 2 pesas y el tornat nou	4
5	Mes <i>per</i> adobar una selleta de un arriet posanti les singles noves y les coratges de estrep y el pitral y le cohera tot nou y posar una pesa el coxi de demunt	11l 18
	Mes <i>per</i> fer una cabasade nove y riendas <i>per</i> le brille de dit aze	11l 7
	Als 18 dit <i>per</i> posar le coretge del morro nove y los galtots el cab(II) del arriet.	8
10	Als 19 dit <i>per</i> posar un garde mante nou a una collera de les mules y adobar un cab(II) de dites posari una pesa y recosirlo	12
	Als 14 Agost <i>per</i> adobar 2 guarnicions de pits a la mallorquine posarles a le Ingleze de cuyro seu y posari 4 coxins nous de pell meva y tañirles	71l 10
	Als 30 dit <i>per</i> fer una maleta nove grose	51l
15	Mes <i>per</i> posar le corde nove gruxade y prime a un forcat de les mules ab les bagues forrades	12
	Als 4 Setembre <i>per</i> fer un espendo nou de cuyro seu <i>per</i> riendas de les mules y beretar un llatero a un baul	6
	De antes	171l 17
20	Als 19 dit <i>per</i> fer una rienda nove de cuyro seu.	2
	Als 4 Octubre <i>per</i> adobar el de dedins le calesa de roba seva y posari 50 claus de llauto y una cane de galo meu	15
	Als 14 Novembre <i>per</i> adobar una cadire de repos posanti el asiento nou y claus de llauto	11l 1
25	Als 2 Desembre <i>per</i> porte mosos nous a una cabasade y un a una rienda de les mules	2
	Als 13 dit <i>per</i> posar una came nove a un forcat de les guarnicions de les mules y ancorarlo	18
	Suma	201l 15
30	Vuy dia 23 Desembre de 1828 he vint y quatre lliuras y 8 sous y son <i>per</i> el prasant comta. Son	241l 8

Josef Juan

Dn Visens te un comta qui comensa Als 19 Abril del present any y acaba Als 21 Maix y suma. 31l. 13s.

Document D

“ Jo el infraescrit mestre Juan Nadal de ofici margador confes ever rabut de Maria Magdalena Palmer corante tres lliuras nou sous y esto son per la feyna que he feta de mon ofici en el P^o Cana Coloma e conte de D. Visens Gual de Can Torrella y esto son jornals contats de mestre y manobre y mes jornals de manobre per ená derrera es carro.
Cuya partida confes everla rabuda de dita Magdalena e conta de dit D. Visens Gual y per ser la veritat lo firm ecabada la obra dia 1 Ma. 1834

Joan Nadal

Total son 43ll 9s.

Palma 1er.May de 1834”

* * *

Document E

Conte de la feyna de ferrer que he feta per Dn. Fausto Gual

Primo: 24 xarneras. valen	3ll.
Mes sis vergues per dos portas. valen	7ll. 4
Mes: 12 gafas y 24 claus ganxos . valen	1ll. 4
Mes: 8 corretges y 8 galfons per las porsianas	2ll 6
Mes: dos vergas per porcianas	2ll. 8
Mes:21 dotsena de grampons per clavar la farramenta	1ll. 1 6

Suma 18ll. 3 6

Binisalem 19 de Agost de 1857

Rafel Alorda

Document F32

Conte de Canet del Carpintero comensant dia 27 diciembre de 1879

Dia 1 Enero 1880 per doba ses barreras de sort se casanova y 1 porte des sastre y arreglar una pasere es mulinet y lleñams.	4 jor. a 7
Dia 8 Febrero para arreglar persianes para teñirlas	9 jor.
Dia 19 Idem para arreglar portes y doba ses barreres de sortet.	5
Dia 27 Idem para tocar portas dentro las salas y doba el peral y algunas frioleras	5
Dia 11 Abril per fe tres banquetes nous y doba un cantarano y ses taules de la familia y otras frioleras	6
Dia 17 Idem para pintar la casita del huerto	3
Dia 1 Mayo per fe barres de menjadore y un lloch comun en el amo y arreglar ventanas y puertas del amo y limpiar los cuadros de la sala frente al salon	6 jor.
Dia 9 Idem per frega taules y pintar ses finestres y ferros de blach.	6
Dia 16 Idem para limpiar muebles y las puertas de la entrada.	6
	-----
	50 jor. a 7 7

	350

Mes 1 libra vernis y fe 3 baston	6 reales
mes 14 libras pintura a 2 r.	28
mes 4 libras oli a 2 r. y 1/2	10
mes 300 taches a 1 r.	3

Son -----
397 reales

Confieso haber recibido del señor Don Fausto Gual de Torrella la cantidad de 397 reales por la cuenta espresada a 16 Mayo de 1880.

Gabriel Sabater

Recibi
Pagado dia 4 Juñ, de 1880.

³²La utilització de la cursiva és meva.

Anàlisi de la Llengua

La tipologia dels manuscrits fa que les estructures utilitzades siguin molt repetitives i, per tant, no hi hagi gaire diversitat sintàctica. Malgrat tot, creiem que és prou útil analitzar l'estat de la llengua dels manuscrits. Els manuscrits A, B, i C són molt semblants d'estructura, per tant els analitzarem en un mateix bloc. Els manuscrits D i E són molt curts, i n'esmentarem sols els trets més característics. El manuscrit F mereix una reflexió a part que farem a l'apartat de conclusions.

DOCUMENTS A,B i C

VOCALISME

El *Document A* usa sistemàticament la grafia *a* per expressar la vocal neutra [ə], tant si es troba en sí.laba àtona com en sí.laba tònica: *compta* (0), *da, dal*, (4), *balañas novas* (15), *astudi* (31), *manatas* (89), *faina* (0). La grafia *e* de la sí.laba tònica del mot *llegas* (67) podria indicar-nos la pronúncia [ɛ] tal com es realitza a Palma o a Manacor quan la *a* tònica va precedida de consonant palatal³³.

El *Document B* utilitza contràriament la grafia *e* per al mateix so: *compte de feyne* (0), *une porte* (1), *unes grelles* (2), *rode* (4), *cube* (6), *cadire*(20). El *Documents C* usa indistintament la *a* i la *e* : *le fayne* (o), *une collera de les mules* (9) .

La distinció de la O i U àtones es manté en el *Documents A, B i C* tal com correspon a la parla. Els casos de *murtarat* (A35)/ *murteret* (B8), i *compliment* (B98) també responen a la pronúncia habitual de Mallorca. El

---

³³Veg. Francesc de B.MOLL, *El Parlar de Mallorca* (Barcelona: ed.Barçino, 1980) pàg.57

mot *broñi* (per brunyir) (B.47) sembla una ultracorrecció . Constatem un sol cas de monoftongació del diftong ua> o a *gornir* (A41)

CONSONANTISME

El *Document A* utilitza la grafia *y/i* , indistintament, per a la pronúncia ioditzant i per al so de *i* semivocal: *mirais* (A.7), *foraiat* (A.68), *forayat* (A.91), *faina* (A.0) i *feyna* (A.203). També trobem *veas* (A.116) amb la pèrdua de la iot en posició intervocàlica.El *Document B* manté sempre la grafia *y* :*foreyat* (B.86), *oreyes* (B.54), *peyse* (B.73) i *vey* (B.92); i *feyna* (B.0), *boleya* (B.62), *escayre* (B.30) i *cuyna* (B.46).

Els *Documents A i C* mantenen la *r* final en els infinitius: *fer* (A.1), *saldar* (A.6), *afagir* (A.9), *adobar* (A.44), *adobar* (C.1), *posar* (C.7), *fer* (C.6); cosa que no passa en el *Document B*, tret de *fer* (B.10) : *adoba* (B.2), *selda* (B.3), *broñi* (B.47). Tots mantenen la *r* final si l'infinitiu va seguit de pronom ja que aquesta *r* deixa de ser muda : *alargarla* (A.44), *saldarlo* (A.9), *adobarne* (B.5), *clevarles* (B.84), *teñirles* (C.12), *ancordarlo*(C.27), *posari* (C.10). En els substantius, el *Documents A i C* mantenen la *r* final i el *B* no: *Febre* (A.10), però *ferrer* (A.0), *Janer* (A.2) i *sallater* (C.0), *Febre* (B.11), *pugedos* (B.25) i *lligado* (B.90).

La grafia de la vibrant múltiple entre vocals no es diferencia de la simple en el *Document A*: *fero* (A.9), *faramenta* (A.77), *darera* (A.33), encara que trobem *carro* (A.32). En canvi, en els *Documents B i C* trobem la doble *r*: *corretges* (B.1), *ferro* (B.4), *ferremente* (B.64), *forreyat* (B.86), *arriet* (C.8), *forrades* (C.15), però també *derere* (B.11) i *coratges*(C.4).

Els *Documents A i B* utilitzen per representar el so [λ] la doble *ll* i la *l* simple indistintament. Trobem: *llanda* (A.2), *lliura* (A.10), *lloba* (A.16), *sella* (A.69), *llit* (A.77), *grelles* (B.2), *baldufelles* (B.13), *gellet* (B.31), *llandas* (B.3), *fuell* (B.24), *grillo* (58); i també *galat* (A.5), *langata* (A.47), *grilo* (A.99), *grilo* (B.62), *galet* (B.33), *cabestrel* (B.85), etc. El *Document C* solament utilitza la doble *ll*: *brille* (C.46) i *llauto* (C.21). Hem de remarcar el cas de dissimilació *Juriol* (A.51)(B.49)

Les grafies més utilitzades per a la representació de la nasal palatal sonora són *ñy* i *ñ*: *pañy* (A.4), *araña* (A.46), *pañy* (B.66), *broñi* (B.47), *tañirles* (C.12), *añy* (C.31) etc. En el document A tenim l'estranya grafia de *perñy* (A.12) per *pern*

Quant als sons fricativs alveolars, el *Document A* no fa cap mena de distinció entre el so sord [s] i el sonor [z], sempre els representa amb la grafia *s*: *calesa* (A.5), *grossas* (A.24), *sercols* (A.41), *frontisas* (A.38) i *pesa* [de pesar](A.2). Els *Documents B i C* utilitzen la *s* per representar el so sord: *calese* (B.32), *breset* (B.22), *forntises* (B.84), *pesa* (C.4), *grose* (C.13), *calesa* (C.20), *cabasade* (C.6), i la *z* per al so sonor: *vaze* (B.35), *poza* (B.19), *aze* (C.46), *Ingleze* (C.12), però també trobem *posar* (C.4) i *prasant* (C.28).

El so fricatiu palatal sord és representat per una *x* en tots tres documents; p.ex: *genxos* (A.7), *planxa* (A.69) *caxo* (A.71), *ganxo* (B.76) *calexet* (B.86), *coxi* (C.4), *gruxada* (C.14). El so fricatiu palatal sonor segons els documents és representat per una *j* o per una *g*, p.ex: *Janer* (A.2), *juñy* (A.41), *Juriol* (A.51) i *pugedo* (B.30), *agusta* (B.49), *jou* (B.23), *Jene* (B.1).

El so africacat palatal sord ve representat per *tx*: *cotxo* (A.9) i (B.4), *tatxas* (A.61), *ormatx* (A.17), *mostatxo* (B.85); tret de *Maix* (A.27) i (C.32) i *Mayx*

(B.30). L'africat palatal sonor [ ] ve representat per *tg*, p.ex: *mitga* (A.86) i *corretges* (B. 31).

El so oclusiu velar sord [k] es representa per *c*, tret del cas de *tenquedura* (B.70) en què possiblement la grafia ens assenyala la pronúncia palatal de l'oclusiva velar, pròpia d'algunes zones de Mallorca. El so oclusiu velar sonor [g] sempre ve representat per *g*, p.ex: *guias y galat* (A.5), *llergas* (A.67), *varga* (A.17) *galera* (B.27), *gafes* (B.48), *gies* (B.21), *verge* [verga](B.35), *guarnicions*(C.26), etc.

MORFOSINTAXI

L'anàlisi de l'article és força interessant. Al *Document A* trobem l'article literari, p.ex: *la calesa* (5), *las portas* (98), *lo any present* (A.203), *dal carro* (32), *dals fogons* (110), però també l'article col.loquial *es/sa*, p.ex: *sa calesa* (27), *sas armelas* (68), *as manec* (112), *das canaris* (20). L'ús d'un o altre article no respon a cap criteri definit -possiblement són errors de l'escrivent que es deixa portar per la parla- i hi constatem més usos de *el/la* que de *es/sa*.

Els *Documents B i C* fan un ús general i sistemàtic de l'article *el /la*. Les formes que fan servir són les següents:

masc sing.*el* p.ex: *el cotxo* (B.4), *el pitral*(C.4)

masc. pl. *los* p.ex: *los maymons* (B.10), *los galtots* (C.7)

fem. sing.*le* p.ex: *le calesa* (B.32), *le brille*(C.6)

fem. pl. *les* p.ex: *les corretges* (B.31), *les mules* (C.9)

No hem trobat cap mena d'apostrofació i l'única forma de contracció que hi ha és *del* al *Document B i C* i *das* i *dal* al *Document A*.

En els tres manuscrits hi ha una gran unitat de criteri en l'ús de les preposicions. Analitzarem les següents preposicions:

PER: És l'única utilitzada en els tres manuscrits, sigui quina sigui la seva funció, p.ex: *fer 6 frontisa par una frinestra per Bornata* (A.54), *fer dents a la clau per fora* (B.74) *fer perns en gies y gelet per el cap de les bares* [no sabem si ens trobem davant de la preposició *per* a ja que aquest manuscrit fa amb *e* totes les neutres] (B.15), *fer 2 escayres per la calese* (B.32), *per conta de la casa* (C.0), *fer un espendo nou de cuyro seu per riendas de les mules* (C.16), *108 claus barcarols per caluar la faramenta* (A.59), *per posar le corde nove* (C.14)

A: No hem trobat cap complement directe precedit de la preposició. L'únic ús remarcable és la utilització de *als* en els Documents B i C quan s'introdueix el circumstancial de temps: *Als 23 Dezembre de 1818* (B.93), *Als 4 setembre* (C.16).

EN/AMB: No hem trobat ni una sola vegada la preposició *en*. Les grafies utilitzades amb valor de *amb* són *an*, *en* i *ab*: *Fer un pern nou an guias* (A.5), *fer una verga nova par una frinestra da Bornata an barmelas y baula* (A.22), *fer 2 planxes en 4 perns* (B.10), *fer un forreyat an 3 armelles per una porta* (B.86), *fer un pern de cap de fuell per dite ab oreyes* (B.88) i *posar(...) a un forcat de les mules ab les bagues forrades* (C.14).

El tipus de redactat dels manuscrits fa que els verbs utilitzats es trobin majoritàriament en infinitiu i, en conseqüència, tots els pronoms són enclítics i s'uneixen al verb sense cap mena d'apòstrof o guionet. Totes les formes utilitzades segueixen la norma actual.

Cal esmentar l'elisió del relatiu als Documents A i B, però no al C

A: *Compta da la faina ha feta Mestra Juan Estelrich Farrer*

B: *Compte de feyne a fete Mtre. Ignasi Vidal ferre*

C: *Comta de le fayne que ha feta Mestra Josef Juan Sallater*

Una sola vegada hem trobat el relatiu *qui* amb un antecedent no personal:

D. Visens te un comta qui comensa...

LÈXIC

La riquesa lèxica d'aquests manuscrits és evident perquè ens donen tota una terminologia específica centrada en uns oficis. Terminologia que, per altra banda, difícilment avui dominaria una persona relacionada amb els mateixos oficis.

Els castellanismes que trobem en els manuscrits són molt insignificants, la qual cosa ens indica que la llengua parlada de la menestralia devia mantenir un bon nivell de correcció.

El *Document A* esmenta una sola vegada el mot *bocado* amb el significat de fre del cavall i el combina amb el mot *brilla* que significa el mateix. També hi surt un cop el mot *tocino* i el fenomen fonètic (o estrictament gràfic) *frinestra*.

El *Document B* utilitza el mot *arretgar*, però sense deixar d'utilitzar el mot *adobar*. Hi ha també els mots *marradero*, *arquille*, *pescante* i *sige* ("sigue").

El *Document C* utilitza sistemàticament *riendas* i esmenta un cop *llatrero* i *asiento*.

DOCUMENTS D I E

Malgrat que aquests documents són molt curts, podem observar que segueixen les mateixes pautes que hem vist als documents precedents:

El Document D manté l'ús de l'article literari enfront del col·loquial de Mallorca, encara que una vegada trobem *es: es carro* ; hi ha alternança en la grafia de la *a/e* àtona i distinció de la *o/u* ; constatem un cas de monoftongació del diftong *ua: coranta*.. Gràficament també hi trobem paral·lelismes amb els documents A,B, i C: no s'utilitza cap mena d'apostrofació; hi ha alternança de la *g/j* per al so fricatiu palatal sonor:*margador, jornals* i ús de la *y* en situació de *i* semivocal:*feyna*; el manteniment de la *r* final dels infinitius *trontolla: ever/ená*. Trobem el verb haver amb *h* i sense: *ever/he feta/ everla*. Constatem dues formes castellanitzades *esto* i *cuya* .

Del Document E només esmentariem la manca de concordança a *dos portas* i el vulgarisme *porxianas* ja que per a la resta de trets segueix les mateixes constants que hem vist fins ara.

5.4.2.-Recapitulació.

L'anàlisi lingüística que hem fet ens permet arribar a una sèrie de conclusions:

En certa manera, les mateixes constants ortogràfiques que hem vist a les altres sèries manuscrites es van repetint, encara que en aquests últims hi ha una major presència de trets dialectals. Malgrat tot, però, trobem l'ús sistemàtic de l'article literari enfront de l'article col·loquial propi de Mallorca. L'ús de l'article literari és un punt bàsic, ja que a Mallorca defineix de manera clara la intencionalitat de l'autor, en certa manera és el símbol i alhora el punt que separa una llengua de caràcter formal d'una llengua estrictament col·loquial. Evidentment, els autors d'aquests

manuscrits no en són conscients i per aquest motiu encara és més important esmentar-ho, ja que l'ús de la llengua catalana en unes dates tan avançades ens diu que aquesta llengua era la llengua que feien servir de manera habitual en l'escriptura aquests menestrals i que, per tant, no tan sols no eren il·letrats en llengua catalana, sinó que l'utilitzaven tal com els fou ensenyada, ja que hem de tenir molt present que les persones no escriuen tal com parlen sinó tal com se'ls ha ensenyat.

Un altre exemple que confirma aquest grau de formalitat -o millor, d'existència d'un codi escrit que els fou ensenyat- que comentàvem suara és l'exemple del Document F de 1879. Hem dit més amunt que consideràvem que el manuscrit era escrit en castellà ple de llacunes en llengua catalana. És difícil deduir el criteri seguit per a l'adopció d'una o altra llengua, però a grans trets- encara que hi trobaríem contradiccions-, podem veure que cada cop que ha de detallar algunes feines o ha d'utilitzar un vocabulari més específic passa al català. Aquest fet només ens demostra un pobre domini de la llengua castellana. Però, quina mena de llengua catalana utilitza? Doncs, l'única que sap: la llengua oral.

La importància d'aquest manuscrit és mínima, però reflecteix les dificultats que ha d'encarar una persona a l'hora d'escriure quan la llengua que li han ensenyat a escriure no coincideix amb la seva parla. Quan una persona ha estat alfabetitzada en una llengua aliena, no té els referents del codi escrit de la seva llengua i sols li queda la llengua oral, per això en aquest escrit no hi podríem trobar mai l'article literari.

5.5.- Les ortografies i gramàtiques publicades a Mallorca en la primera meitat del XIX.

Si el que hem vist fins ara ens ha donat prou indicis per saber quina era la llengua utilitzada en els diversos àmbits d'ús analitzats i el codi ortogràfic que es feia servir, és lògic plantejar-se fins a quin punt les primeres ortografies que apareixeren a Mallorca en el segle XIX segueixen el mateix codi o presentaren una ortografia innovadora allunyada de la tradició. Aquest serà el tema d'estudi d'aquest apartat: analitzar les propostes ortogràfiques per constatar si els seus autors no tenen cap mena de referent de llengua escrita o, al contrari, segueixen les mateixes constants ja vistes.

Analitzarem les següents obres³⁴:

Nueva Ortografía de la lengua mallorquina explicada en español para su mas facil inteligencia. Dispuesta por F.A.M.S.M. Impreso en Palma, año 1812 en la imprenta de Sebastian García, vive al lado del horno de Frau.

Gramática de la Lengua Mallorquina por el doctor en derecho D. Juan José Amengual, abogado del Real Colegio de Plama. Palma Imprenta Real regentada por D. Juan Guasp y Pascual, 1835 ³⁵

---

³⁴ Com assenyalem a l'encapçalament de l'apartat, només seran objecte d'estudi les obres que foren publicades.

³⁵ La segona edició d'aquesta gramàtica és del 1872

Diccionari Mallorqui-castella, y el primer que se ha donat a llum compost per Don Pere Antoni Figuera. Franciscano esclaustrado. Palma. Imprenta y llibreria de Esteva Trias. Añy 1840

Diccionario manual ó vocabulario completo mallorquin-castellano por Unos Amigos. Palma. Imprenta de la V. de Villalonga, cerca del Correo. 1859

Nuevo Diccionario Mallorquin-Castellano-Latin, por el doctor en ambos derechos Don Juan José Amengual, abogado del ilustre colegio de Palma. Palma. Imprenta y libreria de Juan Colomar, 1858.

Diccionari Mallorquí-castellà ordenat en vista de tots els qui s'han publicat fins es dia d'avuy, considerablement augmentat ab totas sas veus de us modern y antic que no's troban en ningun d'ells: contenguent sas paraulas mes usuals de sa llengua catalana, valenciana y antigua llemosina: totas sas locals y particulars de sas illas de Menorca é Ivissa: sas de cièncias, arts, oficis, professions, comers, náutica, industria y agricultura: sas estrangeras adoptadas y sas de's castellá, admésas en sas conversacions y literatura balear, ab sas respectivas definicions, acepcions, significat y correspondencia castellana per un mallorquí, aficionat á sa seva llengua, ab col-laboració de varios literats entesos y cultivadors de s'hermos idioma de sas Balears. Palma de Mallorca. Imprenta d'en Bartomeu Rotger. 1878.

De les obres esmentades només n'hi ha dues que responguin al que pròpiament podríem considerar gramàtiques o ortografies, però hem esmentat els diccionaris perquè tots ells donen les propostes ortogràfiques que regiran la seva escriptura. Per aquest motiu els hem

inclosos a la llista, malgrat que no analitzarem els diccionaris pròpiament dits³⁶.

Descripció del contingut de les obres esmentades

Nueva Ortografía de la lengua mallorquina explicada en español para su mas facil inteligencia. Dispuesta por F.A.M.S.M. Impreso en Palma, año 1812 en la imprenta de Sebastian García, vive al lado del horno de Frau.

A.M. Cervera i Bru diu a la introducció del seu llibret que el motiu de fer aquesta ortografia es deu als problemes que va tenir en l'aprenentatge de la lectura, ja que mai va trobar una gramàtica que li indiqués com havia de pronunciar els diversos sons vocàlics. Conseqüent, doncs, amb aquesta dificultat, la seva ortografia tracta de vocalisme i també d'alguns dels sons que al llarg de la història han presentat algun tipus de dificultat a l'hora de la seva representació gràfica. Després presenta un diccionari d'alguns vocables que anomena "termes espanyols mallorquinisads"-malgrat que no tots són barbarismes- i que reproduïx com a demostració pràctica de les regles ortogràfiques descrites.

L'autor distingeix clarament el so de la vocal neutra i presenta aquest so uns cops amb la lletra *a*, i uns altres amb la lletra *e*, encara que no diu quan s'ha d'escriure d'una manera o d'una altra. També fa la distinció entre les vocals obertes *e* i *o* i les tancades. Per a A.M. Cervera aquesta diversitat de timbres vocàlics és la causa principal dels problemes de lectura que es poden presentar, per això intenta a través de

---

³⁶ Vegeu per a aquest anàlisi COLOM, G i SOBERANAS, A.J.(1985): *Panorama de la lexicologia catalana*, Biblioteca Universitària; RICO, A. i SOLÀ (1995): *Gramàtica i Lexicografia catalanes:síntesi històrica*, Biblioteca lingüística catalana i CORBERA, J.(1984):"La lexicologia mallorquina del segle XIX", *Actes del col.loqui Internacional sobre la Renaixença*.

l'accentuació distingir el timbre. D'aquesta manera l'accent greu el reserva per a la síl.laba tònica, i l'accent agut li serveix per distingir la a i la e tancada de la vocal neutra, i la o oberta de la o tancada. L'accent circumflex assenyala la e oberta.

Utilitza l'apostrofació en l'article, en alguns pronoms febles- tant en les formes plenes com en les reduïdes: me, ne, se, te, es, em, en, et i el-, en les preposicions de i per, i en la conjunció que.

Les fricatives palatals sonores no li presenten problema ja que manté la grafia tradicional amb *g* o *j*, però a l'hora de representar l'africada palatal sorda a final de mot pren l'opció d'escriure, p.ex. *matj* i no *maig*, malgrat que és prou conscient que tradicionalment s'escrivia *maig*, *puig*, *roig* etc. Diu: "los verdaderos mallorquines han abandonado ya esta antigüedad".

Distingeix el so de la *ela* geminada i proposa la grafia *l-l*; però també podem veure amb els exemples que barreja aquest so amb l'aplec *-tl*: *bal-le*, *mel-la*, *sybil-la*, *il-lustre*, etc.

Sobre la *r* final de mot assenyala el seu emmudiment en la pronúncia, però manté la grafia en l'escriptura.

Sobre les fricatives alveolars fa la distinció entre sordes i sonores. La grafia *s* entre vocals representa l'alveolar sonora, i precedida de consonant l'alveolar sorda, que també es representa per *ss* quan es troba entre vocals. No assenyala altres grafies per representar aquests sons.

Les fricatives palatals sordes es representen mitjançant la *x*, p.ex: *báxa*, *conxa*, *matéxa*, *plánxa*.

Quan la lletra *x* representa el so [Ks] o [Kz], proposa les grafies *cs*, i *cz*, p.ex: *mácsima*, *prócsim*, i *eczámenm*, *eczéuple*.

Gramática de la Lengua Mallorquina por el doctor en derecho D. Juan José Amengual, abogado del Real Colegio de Plama. Palma Imprenta Real regentada por D. Juan Guasp y Pascual, 1835

La introducció vol ser un petit esbós històric de les diverses parles i dominacions que s'han donat a Mallorca. Considera el català de Mallorca hereu de l'antic llemosí. Les raons adduïdes per a la confecció d'aquesta gramàtica són dues: per una part creu que és impossible desterrar la parla catalana de Mallorca perquè *"nunca se aunan dos idiomas tan heterogéneos, y menos cuando uno de ellos lejos de consentir asimilativos acaba con prevalecer, como vemos efectivamente que en vez de castellanizarse entre nosotros el mallorquin, se mallorquiniza el castellano"*, i per altra part, veu la necessitat d'aprendre el castellà. Per poder aprendre una llengua estrangera-*"generalmente hablando, entre nosotros el castellano es extranjero por desconocido"*- el mètode més adient és el següent:*"para emprender con fruto el estudio de una lengua extranjera, es preciso haber antes aprendido la nativa por principios (...) y por lo conocido subir mejor á lo desconocido"*. Sembla com si volgués seguir el mateix mètode que es feia servir per a l'ensenyament de la gramàtica llatina, és a dir, partir d'allò conegut per arribar allò desconegut. Aquesta fou la idea principal que va fer que s'utilitzés la llengua romanç com a llengua de suport per explicar la gramàtica llatina³⁷. Però en el fons es contradiu ell mateix, ja que la llengua vehicular que fa servir és justament la llengua que és desconeguda per estrangera.

Després, és clar, ha d'assenyalar que el fet de presentar la gramàtica escrita en castellà no pressuposa cap greu problema, perquè la joventut

---

³⁷ Vegeu la polèmica que es va encetar arran de la gramàtica de Portella al capítol corresponent.

mallorquina- i ara torna a entrar en contradicció amb el que havia exposat abans - "*podrá suplir la falta por el tanto del conocimiento que ya tiene de aquel idioma*" (es refereix al castellà).

Un altre dels motius de redactar la seva obra en castellà és perquè a la impremta no hi ha signes suficients per estampar-la "en lemosin"³⁸. Amb la utilització d'aquest terme J.J.Amengual ens fa resituar el seu concepte de llengua: si abans l'autor es referia a la llengua llemosina com a la llengua del passat, és a dir, una llengua antiga no vàlida per als usos d'avui i conseqüent amb aquesta idea presenta una ortografia que "*atiende á pintar la pronuncia actual y no la de otro tiempo*", per què diu que ha tingut problemes per estampar la seva gramàtica en llemosí i no utilitza el terme mallorquí, com caldria esperar?

És que el terme llemosí amaga també un concepte general de "llengua", és a dir, de llengua catalana?³⁹

Al final de la introducció fa un cant abrandat a l'amor a la llengua mallorquina, però sense deixar de tenir en compte l'objectiu de generalitzar el coneixement de la llengua castellana:

"La nuestra es como una joya que en público y en secreto adorna al que la lleva, y que en ménos se estima porque no se conoce su precio. ¡Ojalá que este paso que hácia ella se ha dado estimule los sabios á investigarla de mas cerca, y los decida á patentizar la gracia y brillantez de que va dotada! Generalizando asi su conocimiento entre nosotros, lo está el de la castellana, y cumplida la intención de esta obra".

A l'apartat pròpiament gramatical, distingeix les següents parts: prosòdia, analogia, sintaxi i ortografia.

---

³⁸ És prou curiós veure que aquest problema de dificultat en la impressió d'alguns caràcters gràfics també els tingué A. Febrer i Cardona, vegeu GINEBRA, J. (1997): *L'obra gramatical d'Antoni Febrer i Cardona*, VII Premi d'Investigació Cultural "Francesc de Borja Moll". Ajuntament de Ciutadella/IME, pàg. 23.

³⁹ Sobre la utilització del terme llemosí, vegeu RAFANELL, A. (1991): *Un nom per a la llengua. El concepte de llemosí en la història del català*, Estudi General de Girona. Estudis Universitaris de Vic, Eumo Editorial.

Comença amb "Nociones preliminares" on fa una petita explicació d'alguns conceptes gramaticals com paraula, proposició, parts de l'oració, declinació, casos, mode i temps.

A la Prosòdia parla del que són les lletres i dels sons que representen, de la divisió dels sons consonàntics, del concepte de síl.laba, diftong i triftong. Descriu tots els sons vocàlics de la llengua catalana i fa la distinció entre vocals obertes (que són llargues), mudes (que poden ser llargues o breus) i vocals tancades (que són també llargues). El concepte de llarga correspon a la síl.laba tònica, i el concepte de breu a la síl.laba àtona. Aquesta terminologia, heretada de la terminologia de la gramàtica llatina, era l'habitual en els ortògrafs del moment, per ex. Josep Pau Ballot l'usa, però no així Antoni Febrer i Cardona que critica la identificació entre tonicitat i quantitat⁴⁰. J.J.Amengual assenyala el canvi de síl.laba tònica a àtona en els derivats d'un mateix mot, p. ex: àm/ amàm/amarêm. D'aquest darrer cas diu "*es muda en las sílabas primera y segunda porque es larga la otra sílaba*", per tant considera tònica l'última síl.laba i, a més a més, l'accentua amb el circumflex que assenyala el so de vocal neutra. Veiem, doncs, que distingeix clarament el so de neutra tònica particular de Mallorca. Sobre els sons consonàntics cal assenyalar la distinció de la neutralització de les consonants oclusives (b/p, d/t i c/g) a final de mot.

El següent apartat és l'Analogia que tracta del nom, del verb, del participi, de la preposició, del pronom, de l'article, de l'adverbi, de la conjunció, de la interjecció i de les figures de dicció: sinalefa, síncope, afèresi i apòcope. L'última part de l'analogia, que anomena "de les declinacions", especifica els usos de les preposicions, acompanyat d'uns quadres explicatius que volen reflectir els casos llatins referits als

---

⁴⁰ GINEBRA, J. (1997): op.cit. pàg. 92

pronoms personals, als demostratius, als possessius i al nom amb article i sense. Passa després a exposar la declinació verbal. Tracta dels temps verbals, d'algunes característiques dels verbs irregulars i de la veu passiva. Presenta uns quadres amb la declinació dels verbs haver, anar, tenir, ésser, estar, amar, valer, partir, dur, recaure, creure, treure, riure, desfer i desdir.

A la primera part de l'apartat de Sintaxi parla del concepte de subjecte i atribut, d'oració principal, subordinada i incisiva. I a la segona part, "De la construcció", ja tracta amb més detall de cada una de les parts de l'oració.

L'últim apartat d'aquesta gramàtica tracta de l'ortografia, definida com la part de la gramàtica que ensenya les regles per escriure correctament les paraules. Comença amb la descripció dels accents, que ja hem vist anteriorment; continua amb l'ús de l'apòstrof, uns dels punts menys reeixits de la seva proposta ortogràfica, ja que fa un ús abusiu de les elisions vocàliques, que fins i tot afecta la intel·ligibilitat de l'escrit, p. ex: *trêmp'l-òrga* (trempar l'orgue), *es vòstr'hòmo* (es vostro homo), *l-ahy diu* (l'hi diu). Dins l'apartat d'ortografia parla dels criteris a seguir per una recta puntuació de l'escrit. I, per acabar, la gramàtica presenta "Letras que en mallorquin presentan dificultades". Els sons de difícil representació gràfica són: el so de la vocal neutra, que per saber si s'ha d'escriure amb *a* o amb *e* remet al mot primitiu o als derivats que presentin el so en síl·laba tònica. Les oclusives *p/t/k*, *b/d/g* a final de mot, rebutja la *ch* en situació final de mot i opta per la grafia que apareix en els derivats i, si no és possible, per escriure l'oclusiva sorda. Considera que les lletres *j* i *x* a final de mot i després de consonant representen el mateix so. Per aquest motiu seguiran la regla que es fa servir a les oclusives, p. ex: *vénj* de *venjàr* i *esclénx* de *esclenxàr*. Sobre la conjunció copulativa *i*, advoca per la supressió de la grafia *y* i la

utilització de la *i*. En els altres casos de *i/y* segueix les grafies tradicionals, juntament amb el dígraf *ny* per representar la nasal palatal sonora. La representació de la *ela* geminada és *ll*. Distingeix el so de les fricatives alveolars sordes i sonores i presenta la grafia *s* entre vocals per a les sonores i *ss* per a les sordes. No esmenta la *ç* i distingeix la grafia dels compostos que no dupliquen la *s*, malgrat que mantenen el so de sorda.

Afegeix la grafia *z* en els casos d'alveolar sonora al començament de mot i després de consonant. Les fricatives palatals sordes es representen mitjançant la *x* i per a l'africada palatal sorda a final de mot pren la mateixa opció d' A.M. Cervera: rebutja *ig* per ser una grafia antiga que no respon als sons que s'expressen i proposa *macx* (maig) o *vacj* (vaig), per ser més ajustades a la pronúncia.

La gramàtica de J.J. Amengual presenta dos trets molt característics: per una part, és possiblement la primera gramàtica comparada de la llengua catalana i castellana del Paísos Catalans, malgrat tots els retrets de caire ideològic que se li puguin fer. I per l'altra, l'obsessió d'ajustar-se a la pronúncia fa que la llengua que presenta quedi fortament dialectalitzada. Com a punt a favor cal remarcar la gran quantitat de frases fetes que utilitza a l'hora de posar exemples.

Diccionari Mallorqui-castella, y el primer que se ha donat a llum compost per Don Pere Antoni Figuera. Franciscano esclaustrado. Palma. Imprenta y llibreria de Esteva Trias. Añy 1840

Pere Antoni Figuera ens dóna unes petites pautes ortogràfiques a partir de les quals ha escrit el seu diccionari.

La qüestió del timbre vocàlic torna a ser un dels punts bàsics que mereix un major tractament: distingeix els sons de e tancada, oberta i neutra (anomenades tancada, oberta i muda) i utilitza l'accent greu per assenyalar la vocal neutra tònica; l'accent agut assenyala la vocal tancada, tant si és tònica com si és àtona; i per a la vocal oberta se serveix del circumflex. Però, si el so de la vocal neutra es representa per una a, no li pertoca portar accent si és àtona i, en el cas que sigui tònica, portarà l'accent agut. La a tònica portarà l'accent circumflex.

La distinció que fa de la o oberta i de la o tancada és la següent: la o tancada no porta cap accent, si és àtona; i en el cas de ser tònica portarà l'agut. La o oberta portarà el circumflex.

És partidari de la supressió de la r final muda i de l'accentuació de la vocal final segons les regles exposades anteriorment. Malgrat tot, els verbs en infinitiu queden exclosos d'aquesta regla.

Sobre les fricatives alveolars sordes i sonores manté la grafia tradicional: presenta la grafia s entre vocals per a les sonores i ss per a les sordes. No esmenta la ç.

La distinció entre la lateral palatal sonora i la ela geminada es realitza a través de la dièresi a la vocal precedent, en el cas de la palatal sonora, sempre que aquesta vocal no hagi de portat cap altre accent. La geminada es representa per ll.

S'esmenta l'ús de l'apòstrof, encara que no s'especifica en quins casos s'utilitza, només presenta una sèrie d'exemples.

Els participis passats mantenen la consonant final dels derivats, p.ex: *amâd/amâda, escrit/escrita*.

Diccionario manual ó vocabulario completo mallorquin-castellano por Unos Amigos. Palma. Imprenta de la V. de Villalonga, cerca del Correo. 1859

La petita ortografia que encapçala el diccionari és clara i reeixida en molts aspectes, cosa que l'acosta a l'ortografia d'avui. L'ortografia de "Unos Amigos" distingeix clarament totes les vocals àtones i tòniques de la llengua catalana i utilitza els accents per tal de fer evident el timbre vocàlic. La raó que dóna per portar a terme aquesta diferenciació és de caràcter significatiu: "*(...) es preciso en la escritura diferenciar su tono por medio de algunos signos que se llaman acentos, pues de otro modo podria confundirse la significacion de las palabras*". L'accent greu el reserva per a la *a*, la *e* i la *o* obertes; l'accent agut correspon a la *e* tancada i a la síl.laba tònica, i el circumflex per a la vocal neutra en posició tònica.

Com a regla en l'ortografia de la vocal neutra, recomana seguir l'escriptura del mot primitiu o derivat per tal de situar el so en síl.laba tònica. També assenyala que els mots masculins acaben amb *e*, els femenins amb *a* i els adjectius invariables amb *e*.

Quan parla dels usos d'algunes consonants distingeix la manera d'escriure d'abans i la seva proposta. Així, diu que la grafia *q* només s'utilitzarà en les síl.labes *que*, *qui*, perquè en la resta de casos s'optarà per la *c*, p.ex: "*cuàtre que antes se escribia quàtre, cuòta que se escribia quòta*".

Es decanta per la grafia *ñ* i no per *ny*, de la qual diu: "*El antiguo signo puede dejarse en los apellidos; como Alemany*"

Proposa mantenir la *r* final muda, perquè si no s'hi mantingués s'hauria d'accentuar la vocal final tònica. Sospita que antigament aquesta *r* devia pronunciar-se.

Advoca pel signe *l-l* per a la *ela* geminada.

Assenyala que el so de la fricativa alveolar sonora es grafia *s*, quan es troba entre vocals, o a final de mot si aquest so s'uneix al mot següent que comença en vocal. És el primer cop que hem trobat la descripció d'un so format per fonètica sintàctica. La fricativa alveolar sorda es grafia *ss*, si es troba entre vocals, però també podem trobar aquest mateix so grafiat *c*, per la qual cosa s'ha de recórrer a la regla dels primitius i dels derivats per tal de saber quin dels signes li correspon. Sobre les fricatives palatals sonores només assenyala l'escriptura de la *j* i de la *g*, però no fa cap altre distinció.

Nuevo Diccionario Mallorquin-Castellano-Latin, por el doctor en ambos derechos Don Juan José Amengual, abogado del ilustre colegio de Palma. Palma. Imprenta y libreria de Juan Colomar, 1858.

En la introducció del diccionari hi ha un petit resum de l'ortografia que s'ha fet servir i un pròleg on explica el perquè de la confecció del diccionari.

Sobre la situació de la llengua catalana a Mallorca, J.J. Amengual constata un avanç de la llengua castellana. Cal considerar que de la primera edició de la gramàtica a la publicació del seu diccionari hi ha 23 anys de diferència, cosa que possiblement explica aquest canvi. Ja no diu que el castellà sigui una llengua desconeguda per estrangera, ans al contrari. Diu que durant el segle passat sí que era un idioma estrany a Mallorca, però ara ja és prou ben conegut⁴¹. De tota manera continua pensant que és del tot impossible fer desaparèixer la llengua catalana de Mallorca,

---

⁴¹ És força interessant veure la diferència de matisos sobre la coneixença de la llengua castellana que un mateix autor constata. No cal oblidar que és entre les dècades de 1830 i de 1860 que l'escolarització en llengua castellana s'imposa definitivament, com hem vist en el capítol corresponent a ensenyament.

però, això sí, cal fer tots els esforços per generalitzar el castellà entre els mallorquins.

En el pròleg del diccionari s'adona d'un dels punts més pocs reeixits de la seva gramàtica, i diu: *"En cuanto á la ortografía, esta obra sigue estrictamente la de dicha gramática, sin mas variacion que la de ser (en obsequio de la claridad) muy parca en el uso de los apóstrofos"*.

No crec que sigui del tot correcte considerar J.J. Amengual com un home que tingués com a únic objectiu estendre la llengua castellana entre els mallorquins. Crec que hi ha un intent de donar a la llengua catalana part de la dignitat perduda -en la mesura de les seves possibilitats-, altrament no podríem entendre les seves paraules, per a mi plenes de recança i tristor: *"Nuestra lengua desde tiempo inmemorial ha sido tratada con incuria: ni siquiera tenemos uso constante de escribirla. No ha desaparecido porque no ha podido desaparecer: se sostiene, pero por su propia fuerza, no por nuestros esfuerzos"*.

Quant a les propostes ortogràfiques que presenta a l'apartat introductori que anomena "Algunas las reglas de prosodia, analogia y ortografia" segueix de manera resumida les propostes de la seva gramàtica.

Bàsicament és un tractat de fonètica que centra el seu estudi en quatre punts: primerament tracta de la descripció del vocalisme com a punt bàsic per poder explicar el sistema d'accentuació amb la distinció de les síl.labes tòniques i el timbre vocàlic. El segon punt tracta del consonantisme, amb la descripció ortològica de cada so representat per una consonant. El tercer punt tracta de l'apòstrof, per la qual cosa es centra en la descripció dels casos de sinalefa i apòcope. I per acabar, esmenta les lletres que considera mudes en la pronúncia, però que no cal elidir en l'escriptura, com la *a* final dels mots proparoxítons acabats en *-ia*, p.ex: *ocurrència, llicència*; la *r* final, p.ex: *amor, claper*, i la *r* final dels infinitius.

Diccionari Mallorquí-castellà ordenat en vista de tots els qui s'han publicat fins es dia d'avuy, considerablement augmentat ab totas sas veus de us modern y antic que no's troban en ningun d'ells: contenguent sas paraulas mes usuals de sa llengua catalana, valenciana y antigua llemosina: totas sas locals y particulars de sas illas de Menorca é Ivissa: sas de cièncias, arts, oficis, professions, comers, náutica, industria y agricultura: sas estrangeras adoptadas y sas de's castellá, admésas en sas conversacions y literatura balear, ab sas respectivas definicions, acepcions, significat y correspondencia castellana per un mallorquí, aficionat á sa seva llengua, ab col-laboració de varios literats entesos y cultivadors de s'hermos idioma de sas Balears. Palma de Mallorca. Imprenta d'en Bartomeu Rotger. 1878.

Cal dir que, malgrat les intencions de l'autor de fer un diccionari complet, restà interromput a la lletra F.

Aquest diccionari, a banda dels problemes d'autoria -que comentarem més endavant-, presenta una característica que trenca amb tota la tradició de la llengua catalana escrita a Mallorca. Si ens fixem en la llengua vehicular de les obres tractades, veurem que aquesta ha anat variant. El primer diccionari de Pere Antoni Figuera de 1840 utilitza la llengua catalana com a llengua vehicular i fa ús de l'article derivat d'ILLE. Això no obstant, també podem trobar en el cos del diccionari mescla de l'article provinent d'ILLE i d'IPSE.

Els diccionaris que el segueixen, el d'Amengual de 1858 i el de "Unos Amigos" de 1859, tenen la llengua castellana com a llengua vehicular. I el castellà és també la llengua utilitzada a l'ortografia de Cervera de 1812 i a la Gramàtica d'Amengual de 1835. Quan torna a aparèixer un diccionari redactat en llengua catalana s'aparta de la norma de la tradició escrita i utilitza majoritàriament l'article provinent d'IPSE.

Malgrat tot, però, aquest fet no provoca que la llengua d'aquest diccionari presenti uns trets més fortament dialectals que la llengua, posem per cas, de Pere Antoni Figuera. No és aquest el cas. En certa manera, aquest diccionari pressuposa un avanç en la concepció de llengua. És un avanç perquè defuig l'ús de la llengua castellana -que ni tan sols és esmentada- i centra el seu objectiu en la necessitat que hi ha d'un diccionari de la llengua de les Balears:

"(...) era molt necessari que s'antic reyne Balear tengues un llibre d'aquesta classe, que fos, digamhó així, sa font ahont podrian acudir tots els qui necessitat ó desitx tenguessen de saber, ó d'estudiar sa llengua d'els seus pares, aquella mateixa llengua que mamant varen apréndre, y las sevas armoniosas frases tantas vòltas escoltaren, de sa boca amorosa de sa qui los va dar el sér".

Si ens fixem en les raons adduïdes per l'autor sobre la finalitat del diccionari, veurem que ens trobem amb unes necessitats, causes i mots que no s'havien esmentat fins ara. En certa manera, hi ha present una altra mena de retòrica, un discurs més proper a les proclames renaixentistes:

"A sa JUVENTUT BALEAR, pues, mos dirigim; á aquesta juventut intel·ligent y trabayadora, que consagra sas hòras desocupadas á s'estudi y á s'instrucció, goitx de sa generació present y esperansa de sa seva patria."

La data de publicació d'aquest diccionari (1878) fa que els objectius que es plantejaven a la primera meitat del XIX ja no puguin perviure de la mateixa manera, sobretot per a aquelles persones que es dedicaven a l'estudi o conreu de la llengua catalana.

És prou conegut que aquest diccionari ha estat considerat obra de J.Tarongi, a causa del que escrigué A.M.Alcover: *"Ens diuen que aqueix Mallorquí era (...) Mn. Jusep Tarongí, canonge del sacro-Monte de Granada (1847-1890), i els seus col.laboradors un escabotell de Mestres d'Escola"*.

Aquesta citació fou utilitzada per G.COLOM i A.SOBERANAS⁴² al *Panorama de la lexicografia catalana* (1era.edició 1986) per assenyalar l'autoria del diccionari, però a la segona edició de l'any 1991 hi ha una rectificació: "*El Diccionari mallorquí-castellà publicat a Palma de Mallorca el 1878 per "Un Mallorquí, aficionat á sa seva llèngua" el vam atribuir a Josep Tarongí seguint ALCOVER 1915, núm.384. Però no és gaire clara aquesta paternitat. Ni qui foren els seus col.laboradors*". I continuen amb diverses informacions que qüestionen la paternitat de Tarongí. A.RICO i J.SOLÀ⁴³ a *Gramàtica i lexicografia catalanes: síntesi històrica* (1995), d'una manera indirecta, donen per bona la paternitat del diccionari a J.Tarongí: "*Un altre anònim, firmat per "Un mallorquí", que els estudiosos identifiquen amb Josep Tarongí "* i el mateix assenyala J. CORBERA⁴⁴.

Si comparem les propostes ortogràfiques del diccionari d'"Un mallorquí" amb les dels articles de J. Tarongí "La llengua catalana", publicats a la *Revista Balear*, l'1 de setembre i el 15 de setembre de 1872, podrem comprovar fins a quin punt s'allunyen ideològicament i ortogràficament una i altra proposta.

J.Tarongí pertanyia al grup de poetes mallorquins que participaren activament en els Jocs Florals. Segons Mila Segarra, Josep Tarongí fou l'encarregat de difondre les propostes ortogràfiques de Marià Aguiló i en plena polèmica sobre la desinència del plural femení, escrigué a la *Revista Balear* els dos articles citats més amunt. En aquests articles no deia que es posicionava al costat de les propostes d'Aguiló, malgrat que les donava per escrit. El 1883, quan publicà *El Trovador mallorquin*.

---

⁴²COLOM, G. i SOBERANAS, A. (1986): *Panorama de la lexicografia catalana*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, pàg.180 i 276.

⁴³RICO, A. i SOLÀ, J. (1995): *Gramàtica i lexicologia catalanes: síntesi històrica*, Universitat de València, Biblioteca lingüística catalana, València, pàg. 139.

⁴⁴CORBERA, J. (1984): op.cit. pàg. 216.

Poesias escrites en mallorquin literario acompanyades de versió castellana (Tipografia de Bartolomé Rotger, Palma de Mallorca), sí que ho explicita obertament a l'apartat de les "Observaciones ortográficas y literarias":

"Dos sistemas se siguen por la generalidad de los autores lemosines: ó el de Mariano Aguiló, ó el de Rubió y Ors. Yo me he adherido siempre al primero, con la mayoría de los escritores mallorquines y valencianos, y no pocos catalanes proplanente dichos, entre quienes descuella Jacinto Verdaguer".

Alguns dels punts bàsics de diferenciació entre una i altra proposta són els següents:

"Un mallorquí" continua amb l'intent de distinció a través de l'accentuació del timbre vocàlic, com ja hem vist als altres autors; però sobre aquest tema J.Tarongí diu:

"Es una vulgaritat que á res conduheix volerles accentuar (es refereix a les vocals) sempre pera distingirles, perque indudablement en la llengua hi ha lleys que fan qu'unes vegades sia muda, oberta ó tancada la e, encara qu'aquexes lleys no sian ben sabudes ni definides"

L'autor del diccionari rebutja la *ch* final i pren l'opció de *c*, sempre que no hi hagi paraules homònimes, com *còc* (de coure) i *còch* (cuiner). En canvi, J. Tarongí manté la *ch* final en totes les ocasions. "Un mallorquí " rebutja el manteniment de la *q*, i proposa *cuatre* i no *quatre*, tret dels casos *que*, *qui*. És partidari de la grafia *ñ* i no de *ny*, però a final de mot admet *ñy*. J. Tarongí opta pel manteniment de *qu* en tots aquells casos d'origen llatí, com *quant*, *qual*, *conseqüència* i també pel dígraf *ny*. En els casos on hi ha més concordança és en la representació gràfica de les fricatives alveolars i palatals.

J.Tarongí tracta alguns punts de morfologia, com la desinència del plural dels mots femenils, i es declara partidari de la desinència *-es*. Diu:

"Aquesta regla es importantíssima, y deurían tots los catalanistes observarla, puix ella contribueix á dar carácter á la llengua, separantla de les terminacions castellanes."

El diccionari d' "Un mallorquí" usa sistemàticament -as en la desinència dels plurals. En resum, l'ortografia que ens proposa "Un mallorquí" és quasi un calc de les propostes d'Amengual i en canvi les propostes de J. Tarongí expressen el pensament gramatical de M. Aguiló.

Però no tan sols hi ha un allunyament en les qüestions estrictament ortogràfiques, sinó també en la visió d'unitat de la llengua: J. Tarongí adquireix un compromís molt més clar :

"Y n'hi ha uns altres també que si no volen aturar la renaxença catalana, en cambi no comprenen del tot llur importancia y gloriosíssim esperit. Aquests comportan que's parle en nostra llengua, que s'escriga en ella si tant se vol, però cada qual qu'escriga axí com sent parlar en la respectiva provincia catalana ahont habita ó es nat. Axí los palmessans qu'escrigan en palmessá, en pollencí los pollencins, en valenciá los de Valencia etc. Aquests qui tal volen y tal pensen, segons nostre sentir, pensan mal y volen pitjor". ⁴⁵

*"El catalan literario es uno; y se escribe, y debe escribirse, de mismo modo por catalanes, baleares y valencianos. Así lo hicieron los escritores antiguos; asi lo cumplen los buenos autores modernos."*⁴⁶

*"El Diccionario mallorquin de Amengual(...) es incompleto; desconoce la unidad de la lengua; rompe la tradicion literaria en la ortografia. A lo sumo puede servir de guia á los que estudian el dialecto de Palma (...). Esto, unido á lo desigual de su redaccion, pues en el tomo primero abundan las disertaciones extemporáneas, y en el segundo apenas se explica la significacion de los vocablos, hace que este Diccionario, superior al de P. Figuera y al de Unos Amigos, no responda todavía á las exigencias del renacimiento literario "*⁴⁷

Curiosament el diccionari d' "Un mallorquí" ni tan sols és esmentat.

És molt difícil creure que l'any 1872 J. Tarongí fes públiques a la *Revista Balear* unes idees i propostes ortogràfiques tan plenament renaixentistes i sis anys més tard publicqués un diccionari tan allunyat d'aquestes premisses.

---

⁴⁵J. TARONGÍ (1872): "La llengua catalana", *Revista Balear*, núm. 16, 1 de setembre, pàg.251.

⁴⁶J. TARONGÍ (1883): *El Trovador mallorquin*, Tipografia de Bartolomé Rotger, Palma de Mallorca, pàg.529.

⁴⁷J. TARONGÍ (1883):op. cit. 530.

5.6.-Reflexions lingüístiques sobre el model de llengua descrit.

La visió general que es té de la llengua catalana del segle XVIII és la visió d'una llengua decadent, amb una gran influència de la llengua castellana, causa directa d'aquesta consideració de llengua empobrida i desdibuixada. Certament d'exemples que avalen aquest criteri n'hi ha molts, però aquesta visió parteix d'un greu defecte metodològic que consisteix a extrapolar a la llengua oral l'anàlisi que es feia de la llengua escrita amb finalitats literàries, aquesta sí que òbviament era força empobrida. Evidentment, si considerem que aquest paral·lelisme entre llengua oral i llengua escrita és cert, hem de convenir que la llengua catalana en el segle XVIII es trobava en vies d'extinció. A partir d'aquest paral·lelisme podem entendre tots els mites o mitificacions que s'han arribat a donar quan es parla de la història de la llengua catalana, per exemple totes les connotacions que hi ha en el mot Decadència per qualificar un temps històric, contraposant-lo al mot Renaixença; o l'apelatiu de "la morta viva", fent referència a la llengua catalana, etc. Tot això s'explica, en part, perquè la crítica va utilitzar uns referents bàsicament literaris per explicar la situació de la llengua catalana del segle XVII i XVIII.

En una situació de monolingüisme gairebé generalitzat⁴⁸, no podem acceptar de cap manera la consideració de precarietat de la llengua catalana en el segle XVIII; el problema de la llengua catalana no era un problema d'oralitat, el problema era d'àmbits d'ús escrit i, en conseqüència, de registres escrits.

---

⁴⁸Vegeu MORAL,X.(1995):"Llengua i ensenyament al Principat" a *La llengua catalana al segle XVIII*, Quaderns Crema, Barcelona;ANGUERA, Pere (1997): *El català al segle XIX*, ed. Empúries, Barcelona; GINEBRA,J.: "La llengua catalana en el primer terç del XIX" a *Actes de les Jornades Joan Ramis /Josep Quadrado. De la il·lustració al romanticisme*, en premsa. Molts dels viatgers de finals del XVIII i començaments del XIX avalen el monolingüisme general, tret de les classes dominants que eren bilingües, dels ciutadans de Catalunya i de les Balears

Malgrat que per estudiar la llengua des d'un punt de vista diacrònic no tenim altre referent que els documents escrits, seria bo encarar qualsevol document objecte d'estudi des d'un punt de vista sociolingüístic, és a dir, tenir present les característiques que defineixen els registres, com són: el tema de què parla, el nivell de formalitat, el canal de comunicació i el propòsit o intenció⁴⁹. D'aquesta manera, de mica en mica, tendríem una visió més clara de les mancances de la llengua catalana, i fins i tot de l'evolució de la llengua en els diferents àmbits estudiats.

L'estudi de les tres sèries documentals persegueix aquest objectiu. Hem analitzat sis testaments corresponents als anys 1709, 1722, 1731, 1798, 1819 i 1849. Hem continuat amb l'anàlisi de sis contractes d'arrendament agrari que pertanyen als anys 1678, 1716, 1736, 1782, 1806 i 1833. I finalment hem estudiat una sèrie de factures dels anys 1799, 1818, 1828, 1834, 1857 i 1879. Hem escollit aquestes tipologies de manuscrits per diversos motius: primerament, perquè volíem trobar unes sèries manuscrites que permetessin una visió diacrònica de la situació de la llengua dins un mateix registre. En segon lloc, que aquestes sèries corresponguessin a diversos graus de formalitat i, en tercer lloc, que fossin uns documents que tinguessin molt a veure amb la vida quotidiana de les persones, ja que cal suposar que una gran part de la població de l'època estudiada va arribar a tenir, al llarg de la seva vida, alguna mena de relació amb documents semblants als que han estat objecte del nostre estudi.

---

⁴⁹Vegeu MARÍ, Isidor (1983): "Registres i varietats de la llengua" COM 3, BCN; MOLA, T. i PALANCA, C. (1987): *Curs de Sociolingüística*, volum 1, Edicions Bromera, Cuenca-Alzira.

No entrarem ara a repetir les característiques lingüístiques de cada un dels manuscrits, però sí que hi ha una sèrie de trets en què concideixen les tres tipologies de manuscrits els quals comentarem tot seguit.

Mila Segarra⁵⁰ dóna algunes característiques que defineixen l'ortografia medieval catalana i els problemes no resolts que van perviure fins al segle XVIII:

-Característiques: manteniment de la grafies *ny*, *-ch*, *-t*, *-lg* finals; *ç*, *z*, *h* intervocàlica; *x* intervocàlica i *-ix* final; *y* consonant i vocal; *qu*; *ll* intervocàlica, doble *l* en els cultismes i *l* inicial en representació de / λ / , alternant amb *ll* .

-Problemes no resolts que es tradueixen en vacil·lacions: *i* i *y* vocàliques; *y* s'havia especialitzat com a consonant i com a vocal subjuntiva, però també es representava per *y*, ultra la conjunció, la *i* en hiatus amb una vocal precedent i la *i* de la grafia *ig*. En l'ús de la *h*, tant en la inicial com en la medial no hi havia un criteri definit. També assenyala les vacil·lacions en l'ús de *ss*, *ç* intervocàliques, i *s* i *ç* postconsonàntiques; de la mateixa manera passa entre *s* i *z* en posició intervocàlica; malgrat que darrera consonant solen utilitzar *z* per representar /z/. Vacil·lació també en l'ús de les desinències *-as* i *-es* del plurals dels substantius i adjectius femenins. Ús restringit de l'accentuació i de l'apòstrof, és a dir, en alguns autors trobem l'apòstrof per assenyalar l'elisió vocàlica, però en altres o bé s'elideix la vocal del monosíl·lab ajuntant-lo amb el mot precedent o següent o bé no s'elideix.

Les grafies de procedència castellana que s'anaren introduint en alguns escrits alternant amb les grafies catalanes són la *ñ* i la *ch* per representar el so [t̃]. Aquesta última grafia no s'ha donat a cap dels documents analitzats, en canvi hem trobat la *ñ* i el dígraf *ñy*.

---

⁵⁰SEGARRA, Mila (1985): *Història de l'ortografia catalana*, Ed. Empúries, Barcelona, pàg. 33-35.

Tots els manuscrits que hem analitzat coincideixen amb molts trets d'aquesta descripció, la qual cosa ens confirma que el codi ortogràfic tradicional va perviure fins al primer terç del XIX amb poques interferències amb el codi ortogràfic castellà, si més no en la tipologia documental que hem analitzat. Un altra prova d'aquesta pervivència del codi ortogràfic tradicional és la coincidència plena que hi ha entre els manuscrits que hem analitzat (em refereixo bàsicament a testaments i contractes d'arrendament) i l'estudi de Josep Moran⁵¹ del document "*Successió, y Fets de Casa Martí, y Ferrán...*" de l'any 1772. Coincidim també amb les seves conclusions: "*hi havia en ple segle XVIII un nivell de català comú escrit que superava els trets típicament col.loquials, i que era conreat per notaris i escrivans. Aquest nivell lingüístic escrit, hereu de la llengua de la cancelleria, mantenia, doncs, una notable correcció lingüística, amb algunes expressions llatines*" i a la nota 21 diu: "*L'ortografia d'aquest text segueix la tradició catalana i no sembla influïda per les innovacions proposades en alguns tractats ortogràfics apareguts durant el segle XVIII*". Certament aquest registre lingüístic, que perviu fins el primer terç del XIX, no coincideix amb les propostes ortogràfiques que començaran a aparèixer a començaments del XIX, si ens referim a les Balears, o a finals del XVIII, si parlem del Principat. I aquest problema de no coincidència amb les propostes ortogràfiques crec que sols respon a la pèrdua del sentit de norma. Poc o molt, la tradició avalava una manera d'escriure; però quan les gramàtiques de la llengua castellana (parlo de la castellana per ser la que exerceix una major influència) imposen el sentit de correcció gramatical, cosa que abans no existia, el prestigi de la llengua catalana arriba al seu

---

⁵¹MORAN i OCERINJAUAREGUI, Josep (1987): "Un document familiar català del segle XVIII. Transcripció i comentari lingüístic" *Llengua i Literatura* 2, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans i Curial Edicions Catalanes. Reeditat a *Treballs de lingüística històrica catalana*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1994.

punt més baix. És en aquests moments que trobem els primers intents de formular per escrit com cal escriure en llengua catalana. Cal dir que la consciència de la norma antiga existeix, però els autors de les gramàtiques consideren -bàsicament per una deficient formació lingüística- que aquella norma ja no pot ser vàlida i, per aquest motiu, l'únic referent que tenen és la parla.

El nostre interès es centra ara a parlar del grau de formalitat que presenten els manuscrits que hem analitzat. Sobretot vull fer esment d'un tret morfològic, em refereixo a l'article, perquè l'ús d'un o altre article pot servir de tret distintiu del grau de formalitat dels documents.

Si repassem els documents veiem que l'article masculí singular "lo" es troba als testaments combinat amb l'article "el", però hi ha una gradació temporal quant al seu ús. Així tenim que fins al testament de 1798, l'article "lo" és força més utilitzat que l'article "el", però a partir d'aquestes dates veiem que l'article "el" es va imposant a l'article "lo". Si passem a considerar els contractes d'arrendament trobem, més o menys, la mateixa gradació: el contracte de 1678 presenta l'article "lo", però a poc a poc, l'article "el" va introduint-se fins arribar al contracte de 1806 on la forma "lo" ja es troba en clar retrocés enfront de "el". J. Moran a l'anàlisi del manuscrit esmentat⁵² dona com a únic article la forma "lo"; a més a més, diu que les formes de l'article definit "lo", "los" són les pròpies del català escrit fins al segle XX.

Al *Receptari de cuina del segle XVIII* estudiat per MIRALLES, J. i CANTALLOPS, F.⁵³, en els dos manuscrits que analitzen, un del segle XVIII (manuscrit A) i l'altre de la primera meitat del XIX (manuscrit D), també

---

⁵²MORAN, J. (1987): op.cit.pàg.156

⁵³MIRALLES, J. i CANTALLOPS, F. (1989): *Receptari de cuina del segle XVIII de Jaume Martí i Oliver*, a cura de..., Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona,

constaten les dues formes “lo”/”el”. Sobre la llengua dels manuscrits arriben a la següent conclusió: “La llengua dels manuscrits és el català propi de l’època, amb una tendència a seguir conservant l’estàndard cancelleresc tradicional, però amb certes inseguretats segons la data i el copista del manuscrit. Sembla que la proporció de castellanismes és menor que en d’altres textos coetanis consemblants del Principat. Crida l’atenció que els manuscrits del segle XVIII no usen l’article salat mentre que els del segle XIX l’utilitzen adesiara juntament amb l’article estàndard, i en un cas (ms.H), fins i tot l’article salat hi és usat sistemàticament, així com d’altres trets dialectals”. Malauradament no tenim una datació exacta dels manuscrits, però per poder entendre el cas del manuscrit H, cal dir que es troba datat en la segona meitat del XIX i prové de Palma. Entrarem tot seguit a donar una resposta a la qüestió que els autors citats deixen enlaire quan expressen la seva admiració de no trobar l’article salat en els manuscrits del segle XVIII, però sí en els manuscrits del XIX.

Si resseguim l’ús de l’article en alguns dels manuscrits publicats del segle XVIII, trobem vacil·lació entre les formes “lo” i “el”. El primer estudi que esmentarem és el de J.A. Mesquida Cantallops que en *El Tractat del salitre (Palma, 1640). Estudi històric i lingüístic d’un text químic del segle XVII*, i ja assenyalava una alternança entre els dos articles amb un predomini de “el” sobre “lo”. Gabriel Seguí i Trobat⁵⁴ a *El català en els rituals de sagraments de la diòcesi de Mallorca (1516-1847)*, quan analitza els còdexs dels anys 1691, 1725 i 1847, constata l’alternança entre l’article “lo” i “el”. Carme Simó⁵⁵ a *Mallorca 1740-1800: memòries d’un impressor de Tomàs Amorós*, quan analitza l’ús de l’article de la “Relació de algunas curiositats

---

⁵⁴SEGUÍ TROBAT, Gabriel (1994): *El català en els rituals de sagraments de la diòcesi de Mallorca (1516-1847)*, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General, Universitat de les Illes Balears, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona.

⁵⁵SIMÓ, Carme (1983): *Mallorca 1740-1800: Memòries d’un impressor de Tomàs Amorós*. A cura de..., Biblioteca Marian Aguiló, Barcelona

escritas, comensant lo any 1740 y prosehint cada any...”, troba la mateixa alternança, encara que també hi afegeix alguns casos esparsos de l'article procedent d'IPSE. Guillem Simó⁵⁶ a l'estudi sobre l'article definit dels onze pronòstics corresponents al període de 1723 a 1745 esmenta la forma “el” i la forma “lo”, amb un clar predomini de “el” sobre “lo”, juntament amb algunes formes de l'article salat, usat de manera molt restrictiva. Podríem continuar esmentant “l'Art de conró”⁵⁷ de Montserrat Fontanet de 1747, on es constaten els dos articles esmentats derivats d'ILLE i també algunes formes de l'article derivat d'IPSE. I per acabar, trobem a les sèries de factures transcrites l'article “el” i algunes formes de l'article “es”; no entrarem, ara, a considerar el manuscrit del 1879, perquè ja s'ha fet en el seu apartat corresponent.

A Mallorca durant el segle XVIII es manté l'article “lo”, però a finals d'aquest segle i a principis del del XIX, el pas de “lo” a “el” ja es troba gairebé del tot assolit. Prenent en consideració la gradació que hem trobat a les dues sèries estudiades, podríem dir que “lo” és l'article utilitzat en un registre formal, que de mica en mica va ser substituït per “el”.

L'ús d'un o altre article -em refereixo, ara, a l'article derivat d'ILLE i a l'article derivat d'IPSE- té una relació directa amb el registre utilitzat, però el grau de formalitat també té molt a veure amb la capacitat de l'autor de l'escrit, capacitat que depèn de la formació lingüística rebuda.

Si agafem la figura de Montserrat Fontanet entendrem molt millor el que vull dir. Montserrat Fontanet (Lloret, primer anys del segle XVIII-

---

⁵⁶SIMÓ,G.(1979):"Ús de l'article definit a la llengua literària de Mallorca durant el segon quart del segle XVIII " *Randa*, núm. 9. Barcelona.

⁵⁷JUNCOSA,M.Dolors i MARTÍNEZ, Catalina(1982): “Art de conró compost per Montserrat Fontanet del loc de Llorito, òlim conductor de Son Juan Arnau, y de la Porrassa; mayoral de Massanella, de lloseta y de Son Sanct Juan, segons lo estil de Mallorca, 1747” .Transcripció i estudi lingüístic, *Estudis d'Història Agrària*/3, Curial, Barcelona.

Manacor, 1762) era pagès, fill de pagesos, i cursà estudis menors al monestir de Cura; amb aquests estudis en tingué prou per no ser un il·letrat: va aprendre a llegir i escriure en el seva pròpia llengua, i també una mica de llatí. Aquests estudis li permeteren escriure "l'Art de conró", però cal creure que no degueren ser gaire intensos, els estudis, ja que el codi escrit que utilitza -que és el mateix codi ortogràfic tradicional cancelleresc- no es troba del tot assumit; prova d'aquesta manca de seguretat en l'escriptura són els trets dialectals que a vegades es transpuen a l'escrit i a vegades no.

Així doncs, crec que cal tenir ben present que qualsevol escrit del segle XVIII i primer terç del XIX, si transcriu els trets fonètics dialectals, denota una manca de formació lingüística en llengua catalana, que pot ser deguda a una escolarització precària en llengua catalana o, com serà més habitual al segle XIX, a una formació en llengua castellana, que evidentment no haurà permès cap mena de formació en llengua catalana.

La resposta a la qüestió que havia quedat oberta no és més que aquesta: l'autor del manuscrit H no deu haver rebut cap mena de formació en llengua catalana, cosa que provoca un acostament a l'oralitat, perquè l'autor no té cap norma amb la qual regir la seva escriptura; però sí que els autors del segle XVIII van ser formats lingüísticament en llengua catalana, ja que tenen un codi que els permet escriure sense la dependència de la parla.